

T.C.

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Plastik Sanatlar Ana Bilim Dalı / Plastik Sanatlar

**TÜRKİYE’DE TOPLUMSAL CİNSİYET
EŞİTSİZLİĞİ BAĞLAMINDA KADINA YÖNELİK
ŞİDDETİN 2002-2020 DÖNEMİNDE KADIN
SANATÇILARIN ÇALIŞMALARINA ETKİSİ**

Sevtap ALAÇAM

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Fırat ARAPOĞLU

İstanbul, 2023

**TÜRKİYE’DE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ
BAĞLAMINDA KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN 2002-2020
DÖNEMİNDE KADIN SANATÇILARIN ÇALIŞMALARINA ETKİSİ**

Sevtap ALAÇAM

Plastik Sanatlar Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ

2023

Sevtap ALAÇAM tarafından hazırlanmış ve 15/08/2023 tarihinde sunulmuş TÜRKİYE’DE ŞİDDETİN 2002-2020 DÖNEMİNDE KADIN SANATÇILARIN ÇALIŞMALARINA ETKİSİ başlıklı tez Plastik Sanatlar Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak **oy birliği** ile kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Fırat ARAPOĞLU

Danışman

Tez Savunma Sınavı Jüri Üyeleri:

Dr. Öğr. Üyesi Fırat ARAPOĞLU

Ortak Dersler Bölümü,

Altınbaş Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Janet BARIŞ

Radyo, Televizyon ve Sinema
Bölümü,

Altınbaş Üniversitesi

Doç. Dr. Ebru Nalan SÜLÜN

Temel Eğitim Bölümü,

İstanbul Üniversitesi

Bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak bütün şartları sağladığını beyan ederim.

Tezin Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne teslim tarihi: ____/____/____

Bu tezdeki tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik davranışlara uygun olarak edinildiğini ve sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca, bu kuralların ve davranışların gerektirdiği şekilde, bu çalışmada, orijinal olmayan tüm materyalleri ve sonuçları tamamen alıntı yaptığımı ve referans gösterdiğimi de beyan ederim.

Sevtap ALAÇAM

İmzası

İTHAF

Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadına Yönelik Şiddetin 2002-2020 Döneminde Kadın Sanatçıların Çalışmalarına Etkisi başlıklı bu tez çalışması; kadına yönelik şiddete, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine, kadınların ötekileştirilmesi ve kadınların birtakım sosyal, siyasal, ekonomik haklardan mahrum bırakılmasına yakından tanıklık etmiş bir kadın sanatçı tarafından, kadının toplumdaki yerini sorgulamak, eril toplum zihniyetine bağlı olarak kadınların sahip oldukları başta yaşama hakkı olmak üzere her türlü haktan mahrum bırakılmasına dikkat çekerek mevcut duruma tepki göstermek amacıyla yazılmıştır.

Öncelikle araştırma konumu seçmemde öncülük eden hem lisans hem yüksek lisans dönemi de dahil olmakla beraber tüm tez süreci boyunca hiçbir konuda desteğini esirgemeyen tez danışmanım sayın Dr. Öğr. Üyesi Fırat ARAPOĞLU’ na sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bunun yanı sıra araştırmanın başlığında yer alan ve konuyla ilgili yaptıkları çalışmalarla her türlü şiddet ve ötekileştirilme hususunda tüm kadınların sesi olabilecek cesaretteki kadın sanatçılarımızdan sevgili Şükran MORAL, Sena, Esra KARADUMAN ve Şevval BAŞALAN’ a hem röportaj sorularındaki samimiyetleri hem de alana ve araştırma içeriğime desteklerinden ötürü sevgilerimi sunar ve teşekkürü borç bilirim.

Son olarak, 8 yaşında başladığım sanat serüveni ve sonrasındaki gerek meslek seçimi gerek bu konuda eğitim alabilme hususunda ve sanat yoluyla kendimi dilediğim gibi ifade edebilme özgürlüğüne sahip olmamda her türlü maddi-manevi desteği hiçbir zaman esirgemeyen sevgili annem Cahide ALAÇAM ve babam Ogün ALAÇAM’ a ayrıca tüm hayatım boyunca her anımda yanımda olan ve özellikle tez sürecinde yaşadığım tüm zorluklara rağmen mücadelemi tamamlamama destek olan biricik kız kardeşlerim Mehtap ALAÇAM ve Serap (ALAÇAM) YAZICI’ ya sonsuz bir sevgiyle teşekkür ederim.

Bu tezi okuyan kız kardeşim... Evet hayatının herhangi bir döneminde şiddet görmüş veya hala görüyor olabilirsin, kadın olduğun için herhangi bir haktan mahrum bırakılmış ya da hala bırakılıyor da olabilirsin ancak burada unutmaman gereken şey; yalnız değilsin ve bunu birlikte aşabiliriz!

Tüm Kadınlara Sevgilerimle,

ÖZET

TÜRKİYE’DE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ BAĞLAMINDA KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN 2002-2020 DÖNEMİNDE KADIN SANATÇILARIN ÇALIŞMALARINA ETKİSİ

ALAÇAM, Sevtap

Yüksek Lisans, Plastik Sanatlar Ana Bilim Dalı, Altınbaş Üniversitesi,

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Fırat ARAPOĞLU

Tarih: Ağustos / 2023

Sayfa: 99

“TÜRKİYE’DE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ BAĞLAMINDA KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN 2002-2020 DÖNEMİNDE KADIN SANATÇILARIN ÇALIŞMALARINA ETKİSİ” başlıklı tez çalışmasının birinci bölümünde ilk olarak ‘cinsiyet eşitsizliği’ kavramının tanımı yapıldıktan sonra kavram, ‘toplumsal cinsiyet eşitsizliği’ kavramı ile açıklanmaya devam etmiş, ardından Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve Türkiye’nin kavramın ‘cinsiyet eşitliği’ yönündeki gelişim süreci ile ilgili olarak yaptığı çalışmalardan bahsedilmiştir.

İkinci bölümde; cinsiyet eşitsizliğinin en çok rastlanan türü olan ‘şiddet’ kavramı üzerine durulmakla beraber öncelikle şiddet kavramı, “*bir kişiye, güç ve baskı uygulayarak isteği dışında bir şey yapmak ya da yaptırmak; şiddeti uygulama eylemi, zorlama, saldırı, kaba kuvvet, bedensel ya da psikolojik acı çektirme ya da işkence, vurma ve yaralama*” şeklinde etimolojik olarak açıklandıktan sonra tanıma ek olarak sırasıyla; Oxford English Dictionary, Yves Michaud, John Dewey, Collins, Garver, Hegel, Galtung, Dünya Sağlık Örgütü ve son olarak T.C. Aile ve Sosyal Bakanlığı’nın şiddet tanımlarına yer verilmiştir.

Şiddet kavramı birçok açıdan tanımlandıktan sonra ikinci bölümün devamında kavramın tarihsel süreci, türleri, aşamaları, nedenleri, şiddetin kadına yöneltilmesi ve bunun sonucunda kadınlar üzerindeki olumsuz etkileri açıklanarak devamında Türkiye’de kadına yönelik şiddete değinilmiş ve içinde bulunduğumuz coğrafyada her geçen gün sayısı artan kadına yönelik şiddete dikkat çekmek amacıyla ‘kadın cinayetleri’ örneklerine değinilmiştir.

Üçüncü bölümde tezin konu başlığında kadın sanatçılar olarak belirtilen; Şükran Moral, Sena, Esra Karaduman ve Şevval Başalan'ın biyografilerine, konuyla alakalı çalışma görsellerine ve bu görsellere ait açıklamalara yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde ise tez danışmanı onayıyla hazırlanmış 16 adet sorudan oluşan aynı zamanda tezin araştırma yöntemi de olan röportaj soruları, bahsi geçen dört kadın sanatçıya e-posta yoluyla ulaştırılarak verilen cevaplar üzerinde herhangi bir değiştirme yapılmadan teze eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cinsiyet Eşitsizliği, Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği, Şiddet, Kadına Şiddet, Kadın Sanatçılar.

ABSTRACT

THE REFLECTION OF VIOLENCE AGAINST WOMEN DURING THE PERIOD 2002-2020 IN THE WORKS OF ARTISTS IN THE CONTECT OF GENDER INEQUALITY IN TURKEY

ALAÇAM, Sevtap

M.A., Art and Design Department, Altınbaş University,

Advisor: Asst. Prof. Dr. Fırat ARAPOĞLU

Date: August / 2023

Page: 99

In the introduction part of the thesis titled “THE REFLECTION OF VIOLENCE AGAINST WOMEN DURING THE PERIOD 2002-2020 IN THE WORKS OF ARTISTS IN THE CONTECT OF GENDER INEQUALITY IN TURKEY” the concept of 'gender inequality' is defined at the beginning, then the concept is continued to be explained with the concept of 'gender inequality', and then the studies carried out by the United Nations, the European Union and Turkey on the development process of the concept in the direction of 'gender equality' are mentioned.

In the second part, the concept of 'violence', which is the most common type of gender inequality, is emphasised and firstly, the concept of violence is defined as "doing or making someone do something against their will by applying force and pressure; the act of inflicting violence, coercion, assault, brute force, physical or psychological suffering or torture, hitting and wounding", and then, in addition to the definition, the Oxford English Dictionary, Yves Michaund, John Dewey, Colins, Garver, Hegel, Galtung, The World Health Organization and most recently T.R. The definitions of violence by the Ministry of Family and Social Affairs are included.

After defining the concept of violence from many perspectives, the historical process of the concept, its types, stages, causes, directing violence against women and its negative effects on women are explained in the second chapter and then violence against women in Turkey is mentioned and examples of 'femicides' are mentioned in order to draw attention to the increasing number of violence against women in the geography we are in.

In the third chapter, the biographies of Şükran Moral, Sena, Esra Karaduman and Şevval Başalan, who are mentioned as women artists in the subject title of the thesis, as well as the related work visuals and explanations of these visuals are given.

In the fourth chapter, the interview questions, which are also the research method of the thesis, consisting of 16 questions prepared with the approval of the thesis advisor, were sent to the four female artists via e-mail and the answers given were added to the thesis without any changes.

Keywords: Gender Unequality, Social Gender Inequality, Violence, Violence Against Women, Women Artists.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	vi
ABSTRACT	viii
KISALTMALAR	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1 CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ.....	2
1.2 TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ.....	3
1.2.1 Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İçin Yaptığı Çalışmalar.....	4
1.2.1.1 Kadın statüsü komisyonu 1945-1948	5
1.2.1.2 Kadın konferansları dönemi 1975-1995	5
1.2.2 Avrupa Birliği'nin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İçin Yaptığı Çalışmalar	6
1.2.2.1 Avrupa ekonomik topluluğu dönemi	6
1.2.2.2 Avrupa birliği dönemi.....	7
1.3 TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ.....	8
1.3.1 Türkiye Cumhuriyeti'nin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İçin Yaptığı Çalışmalar	9
2. ŞİDDET	11
2.1 ŞİDDET NEDİR?	11
2.2 ŞİDDET TÜRLERİ.....	13
2.2.1 Fiziksel Şiddet	13
2.2.2 Psikolojik/Duygusal/Sözel Şiddet	14
2.2.3 Cinsel Şiddet.....	14
2.2.4 Ekonomik Şiddet.....	14
2.2.5 Dijital/Siber Şiddet	15
2.3 ŞİDDET DÖNGÜSÜ	15
2.3.1 Birinci Aşama Gerginlik Evresi	15
2.3.2 İkinci Aşama Şiddet Evresi	16
2.3.3 Üçüncü Aşama Balayı/Uzlaşma Evresi	16
2.4 KADINA YÖNELİK ŞİDDET	16
2.4.1 Kadına Yönelik Şiddetin Tarihsel Gelişimi	16

2.4.2 Kadına Yönelik Şiddetin Nedenleri	18
2.4.3 Şiddetin Kadınlar Üzerindeki Olumsuz Etkileri	19
2.4.4 Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet	20
2.4.5 Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet Algısı	22
2.4.6 Türkiye’de 2002-2020 Yılları Arasında Kadına Yönelik Şiddet	23
2.4.6.1 Münevver Karabulut cinayeti.....	23
2.4.6.2 Özgecan Aslan cinayeti	24
2.4.6.3 Emine Bulut cinayeti	25
2.4.6.4 Pınar Gültekin cinayeti	26
2.4.6.5 Şule Çet cinayeti.....	27
2.4.6.6 Ceren Özdemir cinayeti	28
3. TÜRKİYE’DE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ VE KADINA	
 YÖNELİK ŞİDDETEN ETKİLENEN KADIN SANATÇILAR VE	
 ÇALIŞMALARI.....	30
3.1 SANATÇI BİYOGRAFİLERİ	30
3.1.2 Sena	31
3.1.3 Esra Karaduman.....	32
3.1.4 Şevval Başalan	34
3.2 SANATÇI ÇALIŞMALARI.....	35
3.2.1 Şükran Moral	36
3.2.2 Sena	45
3.2.3 Esra Karaduman	49
4. ARAŞTIRMANIN TASARIMI	64
4.1.1 Şükran Moral Röportaj.....	65
4.1.2 Sena Röportaj.....	67
4.1.6 Esra Karaduman Röportaj	73
4.1.7 Şevval Başalan Röportaj	76
5. SONUÇ	81
REFERANSLAR.....	86

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 3.1: Şükran Moral, Artista, Otoportre, İtalya,1994 (Dursun A. , 2011).“Welcome toTurkey” Sergisi, Galeri Zilberman, ARTtv, 2014. (ARTtv, 2014).	36
Şekil 3.2: Şükran Moral, 25 Eylül – 6 Kasım 2014 “Welcome to Turkey” Sergisi, Galeri Zilberman, ARTtv, 2014 (ARTtv, 2014).	37
Şekil 3.3: Şükran Moral, Tales to a Young Girl, Video Enstalasyonu, 03’23” ,Zilberman Gallery, İstanbul, 2014 (Zilberman Gallery, 2014).	38
Şekil 3.4: Şükran Moral, Çocuk Gelin II, Arşivsel Pigment Baskı, 80x120 cm, Zilberman Gallery, İstanbul, 2014 (Zilberman Gallery, 2014).	39
Şekil 3.5: Şükran Moral, Çocuk Gelin II, Arşivsel Pigment Baskı, 80x120 cm, Zilberman Gallery, İstanbul, 2014. (Zilberman Gallery, 2014).	40
Şekil 3.6: Şükran Moral, Evli, Üç Kocalı, Performans, Mardin, 2010. (Bilir, 2022).	41
Şekil 3.7: Şükran Moral, Evli, Üç Kocalı, Performans, Mardin, 2010. (Hürriyet, 2019). ..	42
Şekil 3.8: Şükran Moral, Zina, Performans, 2000-2007. (Leyla Yücel, 2009).	43
Şekil 3.9: Şükran Moral, Zina, Performans, 2000-2007. (Leyla Yücel, 2009).	44
Şekil 3.10: Sena, Vulva, Keçe, Seramik ve Gebelik Testi, 156x136 cm, 2013. (HelloSena, 2019).	45
Şekil 3.11: Sena, Örtü, Keçe ve Ahşap Kutu, 150x150 cm, 2016. (HelloSena, 2019).	46
Şekil 3. 12: Sena, Kurban, Keçe ve Ahşap Kutu, 30x30 cm, 2016. (HelloSena, 2019).	47
Şekil 3.13: Sena, Gerdek, Kullanılmış Çarşaf Üzerine Serigrafi Baskı, 230x230 cm, 2016.	48
Şekil 3.14: Sena, Çocuk Gelin, Gravür Baskı, 21x21 cm, 2011. (HelloSena, 2019).	48
Şekil 3.15: Esra Karaduman, Hayal Kırıklığı, Kağıt Üzerine Mürekkep ve Sulu Boya, 29x21 cm, 2020.	49
Şekil 3.16: Esra Karaduman, Şiddet, Kağıt Üzerine Mürekkep ve Sulu Boya, 29x21 cm, 2020.	50
Şekil 3.17: Esra Karaduman, Vahşi Otların Büyüdüğü Yerde -5, Doğadan Toplanan Farklı Bitkilerle Renklendirilmiş Aharlı Kağıt Üzerine Mürekkep, Sulu Boya ve Kırmızı Altın, 21x29,7cm, 2022.	51

Şekil 3.18: Esra Karaduman, Vahşi Otların Büyüdüğü Yerde -2, Farklı Bitkilerle Renklendirilmiş Aharlı Kağıt Üzerine Mürekkep, Sulu Boya; Yeşil ve Kırmızı Altın, 49x57 cm, 2022.	52
Şekil 3.19: Esra Karaduman, İçimdeki Bakir Doğa, Farklı Bitkilerle Renklendirilmiş Aharlı Kağıt Üzerine Mürekkep ve 24 Ayar Altın, 41,5x60 cm, 2022.	53
Şekil 3.20: Şevval Başalan, Gözyaşının Lezzeti, Enstalasyon, Değişken Boyut, 2020, Piramid Sanat Galerisi, İstanbul. (Piramid Sanat, 2020).	55
Şekil 3.21: Şevval Başalan, Vızıltı, Seramik Hamuru Üzerine Akrilik, 16x11x5,5 cm, 2020, Piramid Sanat Galerisi, İstanbul. (Piramid Sanat, 2020).	56
Şekil 3.22: Şevval Başalan, Senkronize Yalanlar, Seramik Hamuru Üzerine Akrilik, 49x6,5x6 cm, 2020, Piramid Sanat Galerisi, İstanbul. (Piramid Sanat, 2020).	57
Şekil 3.23: Şevval Başalan, Yaralarım ve Dikenimleyim, Seramik Hamuru Üzerine Akrilik ve Oksijen Maskesi, 18x11x8,5 Cm, 2020, Piramid Sanat Galerisi, İstanbul. (Piramid Sanat, 2020).	58
Şekil 3.24: Şevval Başalan, İçimdeki Çocuktan Uzak Dur Pislik, Seramik Hamuru Üzerine Akrilik ve Kerpeten, 32x25x4 cm, 2020, Piramid Sanat Galerisi, İstanbul. (Piramid Sanat, 2020).	60
Şekil 3.25: Şevval Başalan, Özür Dilerim Böceğim, Seramik Hamuru Üzerine Akrilik, Topuklu Ayakkabı, 20x9x20 cm, 2020, Piramid Sanat Galerisi, İstanbul. (Piramid Sanat, 2020).	61
Şekil 3.26: Şevval Başalan, Bazı Şeyler Kaybolur, Tual Üzerine Karışık Teknik, 132x88x46 cm, 2019, Piramid Sanat Galerisi, İstanbul. (Piramid Sanat, 2020).	62
Şekil 3.27: Şevval Başalan, Otoportre, Kağıt Üzerine Kan ve Akrilik, 15x10 cm, 2020, Piramid Sanat Galerisi, İstanbul. (Piramid Sanat, 2020).	63

KISALTMALAR

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
AET	:	Avrupa Ekonomik Topluluğu
BM	:	Birleşmiş Milletler
CEDAW	:	Decleration on the Elimination of Descrimination against Women
CDC	:	Centers for Disease Control and Prevention
DSÖ	:	Dünya Sağlık Örgütü
KSGM	:	Kadının Statüsü Genel Müdürlüğu
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C	:	Türkiye Cumhuriyeti
TDK	:	Türk Dil Kurumu

1. GİRİŞ

Cinsiyet eşitsizliği kavramı ilk olarak 1970’li ve 1980’li yıllarda kullanılmış olan, “*bir cinsiyetin diğerinden üstün olduğu inancını taşıma ve bu temelde ön yargı ile davranma ve ayrımcılık yapma*” anlamına gelen ve kadın erkek eşitliğinden ziyade erkeğin kadından üstünlüğünü kabul gören bir olgudur. (Ecevit, 2021).

Cinsiyet eşitsizliği alanında Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve Avrupa Birliği’nin yapmış olduğu çalışmalarla beraber Türkiye’nin de bu alanda yapmış olduğu birtakım çalışmalara rağmen günümüzde hala cinsiyet eşitsizliği kavramı devamlılığını sürdürmektedir. Kadınların ve kız çocuklarının belli kalıplar çerçevesinde yetiştirilmesi, yine kadın erkek eşitsizliğine dayanan birtakım atasözleri ve deyimler kullanılması veya toplumsal örf ve adetler kaynaklı olarak birtakım yaptırımlar da bulunuluyor olması buna örnek niteliğindedir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en belirgin sonuçlarından biri olan şiddet kavramını ele alacak olursak; şiddet etimolojik anlamda “*bir kişiye, güç ve baskı uygulayarak isteği dışında bir şey yapmak ya da yaptırmak; şiddeti uygulama eylemi, zorlama, saldırı, kaba kuvvet, bedensel ya da psikolojik acı Çektirme ya da işkence, vurma ve yaralama*” olarak tanımlanmaktadır. (Dursun Y. , 2011). Tanımı yapılan bu şiddet kavramının kendi içinde fiziksel şiddet, psikolojik/duygusal/sözel şiddet, cinsel şiddet, ekonomik şiddet, dijital/siber şiddet gibi türleri vardır. (İşeri, 2020). Aynı zamanda şiddet kendi içinde belirli döngülerle tekrar etmektedir. Bu döngünün ilk aşaması gerginlik evresidir ve bu evrede şiddet uygulayan kişi gerginlik yaratmak için bahaneler arar, döngünün ikinci aşaması olan gerginlik evresinde şiddet uygulayan kişi eylemini gerçekleştirir, üçüncü ve son aşamada ise kişi yaptıklarından pişman olup özür diler ve buna bağlı olarak mevcut gerilim azalmaya başlar ancak çok uzun sürmeden ve kişi döngünün başına dönerek aynı şiddeti tekrar tekrar uygulamaya başlar. (Kadın Dayanışma Vakfı, 2018). Tüm bu yaşananların sonucunda şiddet gören kişi yani kadınlar ve kız çocukları yaşadıkları travmalar doğrultusunda ciddi sağlık problemleri yaşamaya başlar. Bu sağlık problemleri kimi zaman fiziksel kimi zaman psikolojik olarak kendini göstermektedir. (Güreşçi, 2021).

Yapılan arkeolojik kazılar sonucu elde edilen bulgulardan yola çıkılarak şiddet kavramının insanlık tarihinde günümüzden 3000 yıl öncesine kadar gittiği tespit edilmiştir. (Dr. Nüket Subaşı). Tarihi bu kadar eskiye dayanan kadına yönelik şiddetle mücadele için kadın

hareketleri ile birtakım kampanyalar başlatılmıştır. Bunlardan biri olan ve 1980’li yılların sonlarındaki kadın yönelik şiddet konusunda atılan ilk adımlarla birlikte, 1987 yılında Türkiye’de İstanbul merkezli olarak başlatılan “*Dayağa Hayır!*” kampanyasının zaman içinde diğer illere de yayılarak toplu bir kadın hareketi meydana getirmesidir. Ardı ardına yapılan bu kadın hareketleri sonucunda kadınlara yönelik yapılan şiddet eylemlerine karşı kadınların korunması, desteklenmesi, istismarcının cezalandırılması gibi hukuki düzenlemeler getirilmiş ve bu hukuki düzenlemeler sayesinde kadın erkek eşitliği yönünde olumlu bakış açıları yani toplum bilinci elde edilmeye başlanmıştır. (Güreşçi, 2021)

Bunun yanı sıra kadın, şiddet, toplumsal cinsiyet eşitsizliği gibi konular aynı zamanda sanat dünyasında birçok sanatçı tarafından da ele alınarak gerek müzik gerek sahne sanatları ve görsel sanatlar alanında çalışmalar yapılmış ve hala yapılmaya da devam etmektedir. Yapılan bu çalışmalara Türkiye’nin en önemli performanslarını gerçekleştirmiş olmak kalmayıp kadının toplumdaki yerini ve yaşanan tüm cinsiyetçi olumsuzları en sert ve akılda kalıcı üslupla seyirciyi buluşturan feminist kadın sanatçımız Şükran Moral, 2006 yılında “*Tershane*” ve sonrasında “*Zamanın İşaretleri*” isimli sanat projelerinde öncelikle yer alan bir başka sanatçımız Sena, yaptığı çalışmalarla birlikte tezhip ve minyatür alanına yeni bir bakış açısı getirmeyi başaran bir diğer kadın sanatçımız Esra Karaduman, çocukluğundan itibaren yaşadığı tüm acıları ve kendi deyimiyile kız kardeşlerinin yaşadığı acıları sahiplenip bunlardan yola çıkarak cesur tekniği ile dikkat çeken genç kadın sanatçımız Şevval Başalan’ın röportajlarına, biyografilerine ve konuya yönelik çalışmalarına bu tez çalışmasında yer verilerek, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddete dikkat çekerek “DUR!” demek ve farkındalık yaratmak amacı sağlanmak istenmiştir.

1.1 CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ

Cinsiyet eşitsizliği bir diğer adıyla cinsiyetçilik kavramı, “*bir cinsiyetin diğerinden üstün olduğu inancını taşıma ve bu temelde önyargı ile davranma ve ayrımcılık yapma*” olarak tanımlanmaktadır. (Türkiye Barolar Birliği, 2022).

Cinsiyet eşitsizliği kavramı 1970’li ve 1980’li yıllarda ilk olarak kadınlarda ve kız çocuklarında ayrımcılık yapma amacıyla kullanılmış olup, daha sonra farklı cinsel yönelimleri olan bireyleri de kapsamıştır. (Türkiye Barolar Birliği, 2022).

Kavram, kadınlar ve erkekler arasındaki güç eşitsizliğinden kaynaklı oluşmaktadır. Hemen hemen tüm toplumlarda ve toplumsal kesimlerde cinsiyet eşitsizliği durumu yaygın olarak görülmektedir. Yaşanan bu eşitsizlik durumu belli başlı toplumsal cinsiyet kalıpları tarafından güçlendirilir ve toplumsal cinsiyet eşitliği hedefine ulaşılmasını engeller. (Türkiye Barolar Birliği, 2022).

Her toplumun kendi kültürüne göre olan cinsiyet kalıp yargıları, bireyin sahip olduğu normları, bireyin davranışlarını ve beklentilerini biçimlendirerek cinsiyetçi eylemlere yol açmaktadır. Oluşan bu cinsiyetçi kavramlar sonucu yaşanan toplumda geleneksel kadın ve erkek modelleri öğretilerek bireylerin toplum tarafından öğretilen bu rollere göre şekil alması beklenmektedir. (Türkiye Barolar Birliği, 2022).

Cinsiyet eşitsizliği kavramı ile kadına yönelik şiddet arasında yakın bir ilişki söz konusudur. Bu ilişkiyi temel sebebi, kadınlar ve kız çocuklarının bireysel veya toplumsal, tekli ya da çoklu olarak, dışlayıcı, nefret dolu ya da zarar verici davranış normlarıyla karşılaşarak, aşağılanma, korkma, dışlanma ve özgüvensizlik gibi durumlara maruz kalmaları ve gündelik hayatın cinsiyetçi eylemleri ile karşılaşabilmekte olmalarından kaynaklıdır. Karşılaştıkları bu cinsiyetçi eylemler sonucu kadınlar, yaşadıkları topluma oranla daha az sağlıklı, toplumsal eğitim düzeyine göre daha düşük eğitilmiş olmakta ve işgücünde daha az aktif oldukları ya da gelir düzeyi düşük olan işler tercih etmektedir. Özellikle kadınlar ve kız çocukları tarafından yaşanan bu cinsiyetçi davranışların oluşturduğu bireysel, kurumsal ve yapısal düzeylerde ortaya çıkan zararların etkisine bağlı olarak cinsiyet eşitsizliğini önlemek ve ortadan kaldırmak için çalışmalar yapılmakta ve yapılan bu çalışmalarla cinsiyetçi kültürün değiştirilmesi sağlanmaya çalışılmaktadır. (Türkiye Barolar Birliği, 2022).

1.2 TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ

Toplumsal cinsiyet kavramı 1972 yılında İngiliz sosyolog olan Ann Oakley ¹ tarafından ortaya çıkarılarak feminist literatürde yer almaya başlamıştır. Aynı yıl içinde yayınladığı *‘Toplumsal Cinsiyet ve Toplum’* kitabında toplumsal cinsiyet kavramı için, *“bir toplumda kadınlar ve erkekler için kültür, gelenekler, eğitim, din diğer kurumlar tarafından uygun görülen toplumsal roller ve sorumluluklar, davranışlar, konumlar, beklentiler, güç ve*

¹ 17 Ocak 1994 doğumlu, Londra Üniversitesi Eğitim Enstitüsü’nde görev yapan, tıbbi toplum bilimi ve kadın sağlığı konulu araştırmalarıyla tanınmış, İngiliz toplum bilimci ve yazar.

ayrıcalıklar, hak ve fırsatlar” olarak tanımlamıştır. Bu normların içinde bulunan toplum tarafından mevcut toplumda yaşayan kadınlar ve erkeklere yüklenmesi durumuna ise ‘toplumsal inşa’ denilmektedir (Ecevit, 2021).

Kuram ilk kullanılmaya başlandığı yıllarda kadınlar ve erkekler arasındaki ilişkileri sınıfsal ve ataerkillik bakımından analiz etmeyi hedeflemiştir. Bu bağlamda yapılan bir anlatı kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizlik durumunun nedenlerini açıklamaya çalışanlar için rehber niteliğinde olmuştur. Böylelikle, yaşanan toplumdaki cinsiyet farklılıklarının ya da bir başka deyişle cinsiyet eşitsizliklerinin mevcut olmadığı, aksine her iki cinse de doğuştan aktarılan gerek biyolojik gerek toplumsal, ekonomik veya politik eşitsizlikleri aynı toplumda yaşayan diğer bireyler tarafından onaylanacak bir niteliğe kavuşturmak fikrinden uzaklaşılma anlayışı oluşturulmuştur. Bunun sonucunda toplumsal cinsiyet kavramı ulusal ve uluslararası kuruluşlar ve de sivil toplum kuruluşları tarafından eşitlik feminizmi² ve farklılık feminizmi³ açısından önemli bir kavram olarak kullanılmaya başlanmıştır (Ecevit, 2021).

1.2.1 Birleşmiş Milletler Teşkilatı’nın Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İçin Yaptığı Çalışmalar

BM Teşkilatı, 2. Dünya Savaşı’ndan sonra ekonomik ve sosyal açıdan zarar görmüş ülkeler tarafından 1945 yılında kurulmuştur. Kuruluş belgesinin içeriğinde, kurucu ülkelerin temel insan haklarına, kişinin onuruna ve değerine, kadınlar ve erkeklerin hak eşitliklerine olan inançlarını teyit ettikleri ve daha özgür bir toplumsal gelişim ve daha yüksek bir yaşam standartları sağlamak amacıyla kurulduğu yazmaktadır. (Ecevit, 2021).

BM Kurulu tarafından, 1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde *“herkesin yasa önünde eşit olduğu ve ayrım gözetmeksizin yasa tarafından eşit korunmaya hakkı olduğu”* içerikli bir madde yer almaktadır. Aynı maddenin içeriğinde *“Herkes bu bildirgeye aykırı herhangi bir ayrımcılığa ve ayrımcı kısıtlamalara karşı korunma hakkına sahiptir”* ibaresi de geçmektedir. (Ecevit, 2021).

² Kadınlar ve erkekler arasındaki temel benzerliklere odaklanan ve hedefi tüm alanlarda cinsiyet eşitliği olan genel feminist hareketin bir alt kümesidir.

³ Feminizm anlayışının ortaya çıktığı ilk dönemlerde eşitlik politikasından bağımsız olarak, kadınların tek tip toplumsal kimliğe sahip olmadıkları yönündeki anlayış.

1.2.1.1 Kadın statüsü komisyonu 1945-1948

Kadın Statüsü Komisyonu, 1945-1948 yılları arasında BM bünyesinde kurulmuş ve komisyonun kuruluşu oldukça tartışma yaratmıştır. Eleanor Roosevelt⁴, kadınlarla ilgili sorunların ve bu sorunların çözülmesine yönelik olan çalışmaların, BM'lere ait ana konuların dışında kalacağı düşüncesine istinaden kurulacak olan komisyonun kuruluşuna karşı çıkmıştır (Ecevit, 2021).

Kuruluşu 1946 yılında gerçekleşen bu komisyonun, günümüzde BM'lere üye olan ülkelerin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak amacıyla gerçekleşen yasal düzenlemelerinde önemli bir rolü vardır. Ayrıca evrensel açıdan da kadın haklarının güçlenmesinde önemli bir mekanizma görevi görmektedir (Ecevit, 2021).

1.2.1.2 Kadın konferansları dönemi 1975-1995

1972 yılında, Kadın Statüsü Komisyonu'nun 25. yılında, BM tarafından 1975-1985 yılları arası "*Kadın On Yılı*" olarak ilan edilmiş ve 1975 yılında Meksiko'da, sloganı "*Eşitlik, Kalkınma ve Barış*" olarak karar verilen 1. Dünya Kadın Konferansı düzenlenmiştir. Konferansa damgasını vuran nokta ise kadınların kalkınmanın temel ve eşit öznesi oldukları, destek ve yardım nesnesi olmadıkları anlayışı olmuştur. BM tarafından düzenlenen Kadın Konferanslarının ilkinin tamamlanmasının hemen ardından çalışmalara başlanmış ve bu çalışmaların sonucunda da 1979'a gelindiğinde BM Genel Kurulu'nda Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kalkması sözleşmesi kabul edilmiştir. Dünya genelinde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamayı amaçlayan ve insan hakları açısından önemli bir yere sahip olan bu sözleşme (CEDAW⁵), sözleşmeye taraf olan ülkelerin kadınlar için ekonomik, sosyal ve siyasal yaşam hakları tanınması ve kullanması yönünde çalışmalar yapmasını sağlamışlardır (Ecevit, 2021).

BM, 1980 yılına gelindiğinde 1975-1980 dönemini değerlendirmek amacıyla Kopenhag'da 2. Kadın Konferansı'nı düzenlemiş ve konferansta kadın haklarıyla bu hakların kullanımındaki dengesizliğe dikkat çekmişlerdir (Ecevit, 2021).

⁴ 11 Ekim 1884 ABD doğumlu, Başkan Truman döneminde BM temsilciliği yapmış, İnsan Hakları Bildirisi'ne büyük katkılar sağlamış ayrıca eski ABD Başkanı Franklin D. Roosevelt'in de eşidir.

⁵ Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (1979).

1985 yılında Nairobi’de BM tarafından üçüncüsü gerçekleştirilen Dünya Kadın Konferansı’nda, 1975 yılı sonrası geçen on yılın değerlendirmesi yapılarak hem dünya hem de ayrı ayrı ele alınan diğer ülkelerdeki kadınların durumu gözden geçirilmiştir. Yapılan değerlendirmenin sonucunda hedeflenen ile gelinen mevcut durum arası büyük bir uçurum olduğu tespit edilmiştir. Konferansta “*Nairobi İleriye Dönük Stratejiler*” adı altında hazırlanan belge doğrultusunda, bütüncül bir yaklaşım önerilerek, kadınlar ve erkek arasında yaşanan eşitsizlik durumunun yaşamın diğer alanlarından bağımsız olarak ele alınamayacağına dikkat çekmiştir (Ecevit, 2021).

BM 4. Dünya Kadın Konferansı’nı, ilk konferanstan tam yirmi yıl sonra (1995) Pekin’de düzenlemiştir. Konferansa, 189 ülkenin resmi temsilcisi ve 36 binden fazla sivil toplum temsilcisi katılmış olup konferansta, “*kadının insan hakları*” kavramı çok daha güçlü bir şekilde vurgulanmıştır (Ecevit, 2021).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği anlayışı BM odaklı olarak geliştikten on yıl sonra Avrupa Ekonomik Topluluğu ile devam ederek AB kapsamında oluşturulan politikalar ve stratejiler aracılığıyla günümüze kadar gelmiştir (Ecevit, 2021).

1.2.2 Avrupa Birliği’nin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İçin Yaptığı Çalışmalar

1.2.2.1 Avrupa ekonomik topluluğu dönemi

1957 yılında kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu’nun (AET) temel amacı, üretim ve istihdamı arttırarak çalışma yaşamı ile ilgili düzenlemeler yapmaktır. 1957 tarihinde imzalanan Roma Antlaşması’nın⁶ 119. maddesinde kadınlar ve erkekler için “eşit işe eşit ücret” ibaresi olmasına karşın, başlangıçta bu içeriğe yönelik herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu yöndeki çalışmaların başlamasında 1960’lı yılların ikinci yarısı ve 1970’li yıllarda ABD, Birleşik Krallık ve Avrupa’yı etkisi altına alan kadın hareketleri etkili olmuş ve kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik atılan ilk adımlar önce yasalara daha sonra ise uygulamalara dönüşmüştür. 1974 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu Komisyonu kadın ve erkeklere çalışma yaşamında eşit fırsatlar sağlanması yönündeki gerekçesini, hazırladığı sosyal eylem programının içeriğine dahil etmiştir. 1975 yılı ve devamında gelen yıllarda çıkarılmış olan yönergelerin ilki olan, Kadınlar ve Erkeklerde Eşit İşe Eşit Ücret İlkesinin

⁶ 25 Mart 1957 tarihinde Fransa, Batı Almanya, İtalya, Benelüks ülkeleri, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg tarafından imzalanan ve Avrupa Ekonomik Topluluğu’nu oluşturan antlaşmadır.

Uygulanması Yönelik Yönerge ve devamında gelen diğer yönergeler sayesinde kuruluşa üye olan ülkelerin, kadın-erkek eşitliğindeki politikalarında ve uygulamalarında önemli rolü olmuştur (Ecevit, 2021).

1.2.2.2 Avrupa birliği dönemi

1993 yılında Maastrich Antlaşması⁷ ile kurulan AB’nde yönergelerin sayısı 1990’ların başından itibaren yavaş yavaş artmaya başlamıştır. Kadın-erkek eşitliğine yönelik gerçekleştirilen yönergelerdeki amaç, eşit işe eşit ücret ilkesini yaşama geçirerek kadın-erkek eşitliğini sağlamak ve mal ve hizmetlerde kadınlar ve erkeklere eşit muameleler uygulanmasını sağlamayı genişletmek yönünde olmuştur. 1995 yılına gelindiğinde ise Pekin’de düzenlenen 4. Dünya Kadınlar Konferansı gereğince hazırlanan Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu’nda⁸ toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırma anlayışı benimsenmiştir. Bu anlayışın benimsenmesinden sonra, AB’nde bu yaklaşıma bağlı hareket etmeye başlanmıştır. Kadın-erkek fırsat eşitliği olgusu ilk olarak ücret eşitliği ve çalışma yaşamında eşitlik olarak anlaşılmış ve amaca ulaşmak için eşit muamele, olumlu eylem ve olumlu ayrımcılık politikaları izlenmiştir. Toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırma⁹ anlayışı kabul gördükten sonra bu sığ görüşten uzaklaşmıştır. 1997 yılında hazırlanan istihdam projesinde cinsiyet eşitliğine yarar sağlamak amacıyla, kadın ve erkeklerin eşit kariyer fırsatlarına sahip olmaları, çocuk ve yaşlıların bakımlarını yaygınlaştırmak gibi amaçlar da yer almaktadır (Ecevit, 2021).

2000’li yıllara gelindiğinde ise AB’ne üye olan diğer ülkelerde de toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışı kurumsallaştırılmış ve kadın-erkek eşitliği anlayışı sadece ekonomik alanda sağlanmakla kalmayıp diğer sektörlerde de yaygınlaştırmaya yönelik çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda yıllık raporlar hazırlanarak, yol haritaları düzenlemeleri yapılmaya başlanmış ve yönergelerin çıkarılmasına da ayrıca devam edilerek, 2000 yılında çıkarılan bir başka ayrımcılık yönergesinde taciz ve cinsel taciz ayrımcılık olarak tanımlanmıştır (Ecevit, 2021).

⁷ 7 Şubat 1992 yılında imzalanan ve AET’nin AB olması yolundaki son adım olan ekonomik ve parasal birliği de gerçekleştirme istikametine girdiği antlaşmadır.

⁸ 4-15 Eylül 1995 tarihinde Pekin’de gerçekleştirilen Dördüncü Dünya Kadın Konferansı’nda kabul edilmiş ve BM Genel Kurulu’nun 15 Eylül 1995 tarihinde 16. Kurul toplantısında onaylanmıştır.

⁹ Bahsedilen bakış açısının tüm çalışma, plan program, inceleme gibi mekanizmaların içerisinde entegre edilmesi ve kapsayıcı bir şekilde ele alınması demektir.

AB'nin tüm politikalarında kadınların çalışma hayatındaki eşitliklerini güvence altına alan, özellikle sürdürülebilir kalkınma konusunda kadınların öneminin mevcut duruma göre daha da ön planda olması gerektiği yönünde bir yaklaşım benimsenerek, kadın-erkek eşitliği anlayışının giderek temel ilke haline gelmesi sağlanmaya çalışılmıştır (Ecevit, 2021).

1.3 TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ

Cinsiyet eşitsizliği, diğer toplumlarda olduğu gibi ülkemizde de geçmişten günümüze varlığını sürmeye devam etmiş olan bir olgudur. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği bir kavram olarak ilk defa 1990'lı başında Türkçeye dahil olmuştur. İngilizcesi "*gender*" olan bu kavram Türkçe de tek kelimelik bir anlama eşdeğer nitelikte sözcük bulunamamasından ötürü sözcük, "*toplumsal cinsiyet*" olarak alınmış ve bu durum alanda yapılan akademik çalışmalara açıklayıcı ve kendini tanımlayıcı nitelikte olması nedeniyle olumlu bir etki sağlamıştır. Ayrıca 1990'lı yıllarda kadın hakları konusunda uygulayıcı ve sorumlu konumdaki Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü kurulmuş daha sonra bu kuruluşun adı Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) olarak değiştirilmiştir. (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2022).

Yaşadığımız toplumda kadına yönelik yapılan eşitsizlik ile ilgili birtakım gelenek-görenekler, örf-adetler ya da kalıplaşmış cinsiyetçi terimler örnek gösterilebilir. "*Kadın dediğin ...*", "*adam gibi ...*", "*kadın gibi ...*", "*kız gibi ...*", "*erkek adam dediğin ...*", "*kız oğlan kız*", "*elkızı*", "*kadın mıdır kız mıdır ...*", "*karı kılıklı*", "*kız almak*", "*kız vermek*", "*kız başına*", "*erkek sözü*", "*delikanlı gibi*", "*kadın kısmı*", "*iş adamı*", "*bilim adamı*", "*adam etmek*" gibi kadını ötekileştiren, cinsiyetçi söylemler geçmişten günümüze kadar gelmekle beraber toplumun belli bir kesimi tarafından da hala kullanılmaya devam etmektedir. Bu söylemlerin yanı sıra ülkemizde hala gelenek-görenek ya da örf-adet adı altında kadına maddi değer biçen "*başlık parası*" adeti devam ederek kadın, alınıp satılabilen bir eşya statüsüne konulmaktadır. Başlık parası, özellikle sanat ve sinema alanları başta olmak üzere birçok alanda dikkat çekmeye yönelik konu başlığı olmuş ve toplumun geneli tarafından da ciddi oranda olumsuz eleştiriye maruz kalmıştır. Bunun dışında günümüzde hala, kadının toplumdaki yeri, evlenmek, çocuk doğurmak, çocuk büyütmek ve ev işlerindeki tüm sorumluluğu yerine getirmek olarak görülmektedir. Bu bakış TDK'nin "*kadın*" sözcüğü için yaptığı; "*analık veya ev yönetimi bakımından gereken erdemleri,*

becerileri olan, hizmetçi bayan” açıklaması örnek gösterilebilir bir nitelik taşımaktadır (Türk Dil Kurumu, tarih yok).

Kadınlar, geçmişten günümüze toplumlar tarafından dışlanmaya, ötekileştirilmeye, ikinci plana atılmaya maruz kalmış olsalar da ilk feminist kadınlardan bu yana, hakları doğrultusunda mücadele etmiş ve bundan sonra da toplumun hiçbir alanında geri planda kalmayarak mücadele etmeye devam edeceklerdir. Çünkü, kadın sadece biyolojik kaynaklı, fiziksel özellikler açısından erkekten farklıdır ve temele inildiğinde erkekle eşdeğer haklara sahip olan bir varlıktır.

1.3.1 Türkiye Cumhuriyeti’nin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İçin Yaptığı Çalışmalar

Türkiye’de Cumhuriyetin kuruluş yıllarından bu yana kadının toplumdaki yerini güçlendirmek adına 1934 yılında seçme ve seçilme hakkı verilmesi gibi önemli adımlar atılmış olup, 1980’li yıllardan bu yana gerek ulusal gerek uluslararası düzeyde kadın haklarına dayalı toplumsal bilinç giderek artmıştır. Bu bağlam 1990’lı yılların ikinci yarısından itibaren çeşitli yasal düzenlemeler yapılarak kadın-erkek eşitliği hususunda gelişmeler kaydedilmeye başlanmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2022).

- a. Kadın-erkek eşitliği doğrultusunda geliştirilen yasal düzenlemeler ile ilgili olarak; 1998 yılında yürürlüğe giren 4320 sayılı “Ailenin Korunmasına Dair Kanun” gereğince, aile içerisinde şiddete maruz kalan kadın veya çocuklara şikâyet bildiriminde bulunma imkânı tanınmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2022).
- b. Ekim 2001 tarihinde TBMM’ kabul edilen, aile içinde kadın-erkek eşitliğini güçlendirici hükümler içeren ve 17 Ekim 2001 tarihinde yürürlüğe giren Anayasa değişiklikleri gerçekleşmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2022).
- c. 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren Yeni Medeni Kanun’da kadının hem aile içi hem de toplumsal konumu güçlendirecek nitelikte olan, evlilik yaşını hem erkek hem de kadınlar için 18’e (önceki uygulamada erkekler için 17, kadınlar için 15 yaş idi) yükselten ve kadına karşı şiddetin önlenmesi konusunda çeşitli düzenlemeler içeren Anayasal değişiklikler yapılmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2022).
- d. 15 Haziran 2003 tarihinde yapılan değişiklikler doğrultusunda “namus için çocuk öldürme” suçunun failine verilen cezalar arttırılarak “töre cinayetleri” olarak bilinen durumlarda ise failin cezasında indirim yapılmasını içeren madde kaldırılmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2022).

- e. Evli kadının çalışabilmesi konusunda “Eşlerden hiçbirisi iş veya meslek seçimi konusunda diğerinin iznini almak zorunda değildir” ibaresine yer verilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, 2022).
- f. 22 Mayıs 2004 tarihinde yürürlüğe giren Anayasa değişikliğı doğrultusunda, Anayasanın “Kanun önünde eşitlik” konulu 10. maddesinde yapılan düzenlemeyle “Kadın ve erkek eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçirilmesini sağlamakla yükümlüdür” hükmü getirilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, 2022).
- g. 14 Temmuz 2004 tarihinde devlet memurlarına doğum nedeniyle verilen 9 haftalık izin süresi 16 haftaya çıkarılmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, 2022).
- h. 18 Mayıs 2005 tarihinde “Meclis Komisyonu”nun, töre ve namus cinayetleri ile kadın ve çocuklara yönelik şiddetin araştırılması ve önlenmesini sağlaması amacına yönelik kurulması kararı alınmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, 2022).
- i. 2007-2008 yılları arasın gerçekleştirilecek olan “Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Yaygınlaştırılması” (Promoting Gender Equality) başlıklı proje, 2005 yılında, Türkiye-AB Katılım Öncesi Mali İş birliğı Programı kapsamında başlatılmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, 2022).

2. ŞİDDET

2.1 ŞİDDET NEDİR?

Etimolojik anlamda şiddet sözcüğü Arapça kökenli olup, sertlik, katı davranış, kaba kuvvet anlamlarına gelmektedir. Fransızca olarak şiddet sözcüğü, *“bir kişiye, güç ve baskı uygulayarak isteği dışında bir şey yapmak ya da yaptırmak; şiddeti uygulama eylemi, zorlama, saldırı, kaba kuvvet, bedensel ya da psikolojik acı çektirme ya da işkence, vurma ve yaralama”* olarak açıklanmaktadır. Şiddet sözcüğü olduğundan daha dar bir anlamda açıklanacak olursa, başkasını öldürme, yaralama, sakat bırakma gibi tehdit oluşturan her türlü eylem olarak tanımlanabilir. Ancak bu tanım şiddeti belirli kalıplar oluşturan eylemlerle daraltarak sadece fiziksel şiddete indirgemektedir (Dursun Y. , 2011).

Oxford English Dictionary’de ise şiddet sözcüğünün tanımında, *“bedene zor uygulama”, “bedensel zedelenmeye neden olma”, “kişisel özgürlüğü zor yoluyla kısıtlama”, “... büyük güç, sertlik ya da haşinlik”, “kişisel duygularda sertlik”, “tutkulu davranışlara ya da dile başvurma”* gibi çeşitli anlamlarda açıklayarak şiddeti daha geniş anlamlarda ele almaktadır. Yves Michaud¹⁰, *“bir karşılıklı ilişkiler ortamında taraflarda biri veya birkaçı doğrudan veya dolaylı, toplu veya birkaç doğrudan veya dolaylı, toplu veya dağınık olarak, diğerlerinin veya birkaçının bedensel bütünlüğüne veya törel ahlaki/moral/manevi bütünlüğüne veya mallarına veya simgesel ve sembolik ve kültürel değerlerine, oranı ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranırsa, orada şiddet olduğunu”* belirtmektedir (Dursun Y. , 2011).

John Dewey’e göre şiddet tanımı, *“yanlış kullanımlı kuvvet, güç ya da enerji”* olarak ele alınmaktadır. Bu tanımdan yola çıkılarak Dewey’e göre şiddet kavramı, kuvvet ya da enerjinin yıkıcı zararlar verecek açıdan kullanılması olarak tanımlanmaktadır. Yani enerjinin negatif kullanımı şiddet, pozitif kullanımı ise şiddet değildir. Bu bir örnek ile açıklanacak olursa, kayalıkları bir dinamit ile patlatmak, doğayı insan kullanımına dönüştürmek amacıyla yapıldığı için bir şiddet eylemi ama gütmemektedir. Ancak bu durum insanlara zarar vermek amacı ile yapılıyorsa şiddet amacı gütmektedir (Dursun Y. , 2011).

Colins ise şiddet tanımını yaparken *“acizlik”, “tükenmişlik”* ve *“çaresizlik”* ifadelerinden yararlanmaktadır. Ona göre şiddetin gerçekleşmesinde sosyokültürel ortam, bireyin geçmiş

¹⁰ 1944, Fransa doğumlu Fransız filozof.

yaşantıları, süreçleri, etkileşimleri ve durumsal şartları önemli derecede etkin bir rol oynamaktadır (Dursun Y. , 2011).

Şiddet tanımına Garver açısından bakacak olursak; şiddet eyleminin gerçekleşmiş olması için bir şeyin ihmal edilmiş olması ve ihmal edilen bu şeyin de bireyin hakları doğrultusunda olması gerekmektedir. Garver’a göre “*ihlal*” olarak sayılan ve şiddet unsuru olarak değerlendirilen bu haklar, bireyin vücuduna yönelik ihlal edilen haklar ve bireyin saygınlığına yönelik ihlal edilen haklar olarak ikiye ayrılmaktadır. Bunun dışında şiddet, kişisel veya kurumsal olarak yapılabileceği gibi açık ya da gizli olarak da yapılabilmektedir. Bu durumda, “*Açık Kişisel Şiddet*” (soygun, tecavüz, öldürme), “*Açık Kurumsal Şiddet*” (savaş, isyan), “*Gizli Kişisel Şiddet*” (saygınlık ihlali, korkutma) ve “*Gizli Kurumsal Şiddet*” kölelik, kolonyal baskı¹¹) adı altında dört şiddet tipi bulunmaktadır (Dursun Y. , 2011).

“Yaşayan bir canlı olarak insan, elbette boyunduruk altına alınabilir. Yani fiziksel tarafı ve diğer harici nitelikleri, diğerlerinin gücü altına girebilir. Fakat kendinden ve kendisi için özgür irade, yakalandığı dış boyuttan ya da onun ideasından kendini geri çekememenin haricinde baskılanamaz. Sadece baskılanmayı/zorlanmayı isteyen kişi, herhangi bir şeye zorlanabilir”, sözlerini kullanan Hegel şiddeti, bireyin kendi özgür iradesi dışında maruz kaldığı zorlamalar olarak tanımlamaktadır (Dursun Y. , 2011).

Bir başka açıdan şiddet kavramının açıklamasını yapılacak olursa; Galtung’a göre şiddet kavramı, “*insanın potansiyel varlığıyla gerçek durumu arasındaki farka neden olan şeydir*” ifadelerine yer verilmelidir. Galtung şiddeti, sadece fiziksel olarak değil aynı zamanda bireyin içinde bulunduğu sosyal etkenler tarafından maruz kaldığı olumsuzluklar olarak tanımlamaktadır. Bu bakış açısından yola çıkarak bir örnek verilecek olursa; teknolojinin gelişmediği zamanlarda salgın hastalıklar nedeniyle yaşamını yitiren insanların, günümüzde gelişmiş teknoloji temelli artış gösteren sağlık standartlarından yararlanabilen insanlarla kıyaslandığında yapısal açıdan şiddete maruz kaldığı sonucuna ulaşılmaktadır (Dursun Y. , 2011).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), 2002 yılında yayınladığı Şiddet ve Sağlık Raporu’nda şiddet tanımı için; “*Gücün ya da fiziksel kuvvetin; tehdit yoluyla, ya da gerçekte; fiziksel zarar,*

¹¹ Sömürülen bölgelerin kaynaklarına, sömürücüler tarafından iş gücü ya da işgücü pazarına el koyması ve halkın sosyo-kültürel ve dini değerlerine el koyması durumudur.

ölüm, psikolojik zarar, gelişme engeli ya da yoksunluğa neden olacak şekilde; kendine, bir başkasına, bir grup veya topluma karşı niyetli biçimde kullanılmasıdır” olarak belirtmektedir (Türk Tabipleri Birliği, 2007).

Son olarak T.C. Aile ve Sosyal Bakanlığı’na göre şiddetin tanımı; *“Bireyin, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik yönden zarar görmesiyle ya da acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranıştır”*, şeklinde ifade etmektedir (Dursun Y. , 2011).

Tüm bu açıklamalardan yola çıkılarak en genel haliyle şiddet, bir bireyin veya toplumun gerek fiziksel gerek psikolojik gerekse ekonomik açı fark etmeksizin, kendi rızası dışında, herhangi bir sebepten ötürü zorlamaya uğramasıdır (Dursun Y. , 2011).

2.2 ŞİDDET TÜRLERİ

Şiddet durumu fiziksel şiddet, duygusal veya psikolojik veya sözel şiddet, cinsel şiddet, ekonomik şiddet, dijital veya siber şiddet olarak farklı yollarla kişiye uygulanabilmektedir. Şiddet türlerinden en yaygın olarak uygulananı psikolojik şiddet olmasına rağmen en yaygın bilineni fiziksel şiddettir. Bu durumun temel nedenleri arasında şiddete uğrayan veya şahit olan bireylerin psikolojik olarak yapılan şiddeti, şiddet olarak görmemeleri veya birtakım nedenlerden ötürü (sahiplenme duygusuna bağlı kıskanılma vb.) fark etmemeleridir. (İşeri, 2020).

2.2.1 Fiziksel Şiddet

Şiddeti uygulayan kişinin, şiddete maruz kalan kişinin bedenine karşı, yumruk atma, tokat atma, tekme atma, boğma, tartaklama, saçını çekme, kesici veya delici veya yakıcı aletlerle veya ateşli silahlar yoluyla öldürmeye veya yaralamaya çalışma gibi geçici ya da kalıcı hasarlar vermek durumudur. Bunun dışında şiddete maruz kalan kişinin alanını istila etme, fiziksel olarak güvensiz hissettirme, sağlıksız koşullarda yaşamaya zorlama, sağlık hizmetlerinden yararlanmasına engel olma gibi durumlar da fiziksel şiddete uğramış olma durumlarıdır. (İşeri, 2020).

2.2.2 Psikolojik/Duygusal/Sözel Şiddet

Şiddeti uygulayan kişinin, şiddete maruz kalan kişiyi korkutma, kontrol etme veya izole etme girişimlerinin tümünü kapsadığı şiddet türüdür. İstismarcı eş, romantik partner, arkadaş, kardeş, ebeveyn gibi yakın çevreden veya tanınmayan bir başka kişi de olabilir. Psikolojik şiddet, şiddeti uygulayan kişinin bir dizi eylem veya sözcükler yoluyla, şiddete maruz kalan kişinin zihinsel iyilik halini ve sağlıklı olma durumunu etkilediğinde ortaya çıkmaktadır ve genelde şiddete uğrayan kişinin kendi akıl sağlığından şüphe duymaya başlaması ile sonuçlanmaktadır. Psikolojik şiddet, bağırarak, aşağılamak, kişiyi bir başkasıyla kıyaslamak, aşırı kıskanmak, ihmal etmek veya yok saymak, fiziksel özellikleri ile ilgili kendi isteğinin dışında olumsuz eleştiride bulunmak, korkutma, alay edici sözler kullanmak, kişiye zarar vermeye yönelik tehditlerde bulunmak, kendini geliştirmesine engel olmak ya da maruz kaldığı herhangi bir şiddetin sorumlusu olarak kendisini suçlamak veya suçlamasını sağlamaktır (İşeri, 2020).

2.2.3 Cinsel Şiddet

Cinsel şiddet hem fiziksel eylem içerdiğinden hem de fiziksel olmayan bileşenleri (cinsel şiddete maruz kalan kişilerde oluşan travma sonrası strese dayalı duygu-durum bozuklukları gibi) içerdiğinden ötürü ayrı bir kategori olarak ele alınmaktadır. Tecavüz veya fiziksel taciz gibi bedene karşı, kişinin isteğinin dışında yapılan her türlü cinsel eylemi ya da cinselliği silah olarak kullanma durumudur. İstismarcı tanıdık veya tanımadık biri olabilir ve istismarcı cinselliği partnerini yargılamak veya eleştirmek, cinsellik konusunda iyi olmadığını veya iyi olduğu tek konu olduğunu söylemek olabileceği gibi uygunsuz dokunuş, kişinin rızası olmadan gerçekleşen tüm cinsel eylemler, cinsel alay veya ima, kişinin rızası olmadan pornografik fotoğraf veya videosunun çekilmesi veya yayınlanması veya kişiye tehdit unsuru olarak kullanılması ya da pornografik içerikli her türlü fotoğraf veya video veya içeriğin kişiye rızası dışında gönderilmesi veya izletilmesi gibi çeşitli yollara başvurulabilir (İşeri, 2020).

2.2.4 Ekonomik Şiddet

Bireyin ekonomik özgürlüğünün elinden alınması veya kısıtlanması, ekonomik kaynakların veya paranın kişi üzerinde yaptırım, tehdit veya kontrol aracı olarak kullanılması

durumlarına ekonomik şiddet denilmektedir. Bireyin parasının olmasını engellemek, parasını veya maddi değeri olan eşyalarını elinden almak ya da rızası dışında kullanmak, kredi çekmeye zorlamak veya herhangi bir şekilde zorlayarak borçlandırmak, çalışmasına izin vermemek ya da zorla çalıştırmak, iş bulmasına engel olmak ya da iş bulmasını sağlayacak etkinliklere katılmasını engellemek, kişinin kendisini de ilgilendiren ekonomik durumlarda fikrinin sorulmaması gibi durumlar kişinin ekonomik şiddete uğradığını göstermektedir (İşeri, 2020).

2.2.5 Dijital/Siber Şiddet

Dijital ya da bir diğer adıyla siber şiddet akıllı telefon, tablet, internet ve sosyal medya kullanımının artmasıyla beraber oldukça yaygın rastlanan bir şiddet türüdür. Yaşadığımız dönemde sıkça rastladığımız ve hemen her gün hepimizin maruz kaldığı bu şiddet türünde istismarcı, dijital flörtü kötüye kullanmak, mesajlaşma veya sosyal medya platformları üzerinden zorbalık yapma, tacize dayalı takip etme, olumsuz veya aşağılayıcı hatta tehdit içerikli mesajlar, yorumlar gönderme, istenmeyen müstehcen içerikli fotoğraf, video veya içerik gönderme ya da zorla isteme, parolanızı zorla veya gizlice öğrenme, isteğiniz dışında sosyal medya hesaplarınızı veya dijital cihazlarınızı kontrol etme ya da dijital platformlarda kimlerle iletişimde olup olmayacağınıza karar verme gibi farklı yöntemlerle şiddete maruz bırakmaktadır (İşeri, 2020).

2.3 ŞİDDET DÖNGÜSÜ

Yakın ilişkilerde maruz kalınan şiddet genellikle üç aşamalı olarak belirli bir döngünün içinde seyretmekte olup bu kısır döngü eğer kırılmadığı takdirde bir noktadan sonra yoğunluğu artarak devam etmektedir (Kadın Dayanışma Vakfı, 2018).

2.3.1 Birinci Aşama Gerginlik Evresi

Birinci evre olarak bilinen gerginlik evresin şiddeti uygulayan kişinin çeşitli sebeplerle gerginlik yaratmaya başlaması, kıskanç tavırlar sergilemesi, hemen her konuyu kavgaya dönüştürmeye çalışması, kendi kontrolü altında tutmak istemesi ve kendi istediği gibi davranmadığı durumlarda ise tehdit etmeye başlaması durumlarının yaşandığı evre olarak tanımlanmaktadır. Yaşanan durumunu kontrol altına alabileceğini düşünen mağdur ise

gerginliği azaltmaya çalışır ancak tam tersi bir durum yaşanarak gerginliğin boyutu gitgide artar (Kadın Dayanışma Vakfı, 2018).

2.3.2 İkinci Aşama şiddet Evresi

Fiziksel veya cinsel şiddetin görüldüğu aşamadır. İstismarcı, fiziksel veya cinsel uygulandıktan hemen sonra bahaneler yaratır ve uyguladığu şiddetin nedeni olarak başlarını hatta mağdurun kendisini suçlar. Bu evrede şiddetin boyutu ciddi yaralanmalara hatta cinayete kadar artabilir. Mağdur şiddete karşı kendini korumaya ve istismarcıyı sakinleştirmeye çalışır; ancak bu mümkün olmaz. Bunun bilincine varan mağdur şiddeti en az zararla atlatmaya çalışır (Kadın Dayanışma Vakfı, 2018).

2.3.3 Üçüncü Aşama Balayı/Uzlaşma Evresi

Bu evrede şiddeti uygulayan kişi özür diler, yaptıklarını telafi etmeye çalışır veya hediyeler alır ve buna bağlı olarak gerilim azalır. Ardından kişi şiddeti bir daha asla tekrarlamayacağına dair söz verir. Ancak bu aşama uzun sürmez; istismarcı kısa sürede ilk evreye dönerek tekrar gerilim yaratır ve ardından şiddete maruz kalan ikinci evreye gelir. Bu üç aşamalı şiddet döngüsünün üçüncü aşaması olan balayı evresinin, uzun süreli ilişkilerde artık yaşanmadığu görülebilir (Kadın Dayanışma Vakfı, 2018).

2.4 KADINA YÖNELİK şİDDET

Kadına yönelik şiddet, cinsiyete dayalı, kadını incitmek, zarar vermek amacıyla, fiziksel, ruhsal veya cinsel hasarla sonuçlanma olasılığı olan, bireysel veya toplumsal olarak, özel yaşamında veya toplum içerisinde baskı uygulanması ya da özgürlüklerinin keyfi olarak kısıtlanmasına neden olan davranışlar bütünüdür (Özlem Öztürk, 2016).

2.4.1 Kadına Yönelik şiddetin Tarihsel Gelişimi

Kadına yönelik durumu tıpkı kadına yönelik şiddet olgusu gibi insanlığım varoluş süreci boyunca, her evrede var olmakla beraber günümüzde halen daha varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Bu bağlamda yapılan araştırmalar doğrultusunda arkeologlar kadına yönelik yapılan şiddetin günümüzden 3000 yıl öncesine dayandığını tespit etmişlerdir. Yapılan araştırmaların ispatı olarak, arkeolojik kazılarda bulunan erkek iskeletlerinin kemiklerindeki kırık kemik oranlarının %9 ila 20 arasında değişkenlik göstermesine karşın,

kadın iskeletlerinde bulunan kırık kemik oranının ise %30-50 arası olması gösterilmektedir. Saptanan bu kırık kemik bulgularının savaş kaynaklı olmayışı düşüncesi ise kırık kemiklerin kadınların kafa iskeletinde bulunması kaynaklı olmasıdır. Dolayısıyla bu durum araştırmacıları, kadınların erkekler tarafından şiddete uğradığı sonucuna vardırmaktadır. Ayrıca kadına yönelik şiddet algısının var olduğunu destekleyici nitelikteki Eski Roma yazıtları, erkeklerin izni olmadan oyunlara dahil olan ya da zina yapan kadınların eşleri tarafından cezalandırılmak, boşanmak ya da öldürülmek hakkına sahip oldukları yazmaktadır (Güreşçi, 2021).

Yapılan diğer antropolojik çalışmalarda ise Papua Yeni Gine bölgesinde yaşayan bazı kabileler dışında dünyanın hemen her yerinde kadına yönelik şiddet uygulandığı rastlanmıştır (Güreşçi, 2021).

Orta Çağ dönemine gelindiğinde kadına yönelik şiddette herhangi bir sınırlama olmadığı ve yapılan şiddetler doğrultusunda hiçbir yaptırım uygulanmadığı tespit edilmekle beraber ABD’de 1884 yılına kadar erkeğin eşine şiddet uygulaması yasal olarak kabul edilmiştir. İngiltere’de ise aynı durum söz konusu olup, 18. ve 19. yüzyıllarda erkeğin eşini kontrol etmesi amacıyla eşine baskı ve şiddet uygulamasına izin verilmiştir. Ne yazık ki kadına yönelik şiddet insanlık var olduğu süre boyunca devam etmiş olmakla beraber maruz kalınan bu şiddeti engellemeye karşı da herhangi bir girişimde bulunulmamıştır. Bu nedenle dünya genelinde, kadına yönelik şiddetle mücadele etmek ve durdurmak amacıyla ilk olarak feminist gruplar ve hükümet dışı kuruluşlar çalışmalar yapmıştır (Güreşçi, 2021).

1970’li yıllara kadar kadına yönelik şiddet algısı, dışarıdan veya uzaktan tanıdık kaynaklı saldırılar veya tecavüz olarak tanımlandığı için, sorunun temeline inilmemiştir. O zamana kadar yaşanan bu şiddet durumlarını önemsiz gören toplumlar zamanla durumun derinine inilmeye başlandıkça aslında şiddetin uzaktan ziyade yakından geldiğini fark ederek konuya ilgi göstermeye başlamışlardır. Tabii bu durumun toplumlar tarafından fark edilmesini sağlayanlar ilk feminist kadınlar olmuştur. Levinson¹², 90 ayrı toplumda şiddet gören kadınlar üzerinde araştırma yapmış ve şiddete maruz kalan bu kadınların %85’inin istismarcısının en yakınları hatta eşleri olduğu sonucuna varmıştır. Levinson’un yaptığı bu

¹² Daniel J. Levinson, olumlu yetişkin gelişimi alanı kurucularından olan davranışsal, sosyal, gelişimsel psikoloji alanlarına önemli katkıları olan, 1920 ABD doğumlu psikolog.

araştırmanın sonucundaki bulgular da bize, kadınların uzak çevreden ziyade yakın olan çevresi tarafından şiddete uğradığını kanıtlamaktadır (Güreşçi, 2021).

2.4.2 Kadına Yönelik Şiddetin Nedenleri

Kadına yönelik şiddetin nedenleri biyolojik nedenler, psikolojik nedenler ve sosyolojik nedenler olarak ele alınmaktadır. Kadına yönelik şiddet psikolojik açıdan ele alındığı zaman erken psikanalitik teoriye¹³ göre saldırganlık, temel bir içgüdü olarak kabul edilerek, saldırganlık eyleminin gerçekleşmesi sonucunda erkek üzerinde başarı ve üstünlük duygusu yaratmaktadır görüşünü savunmasına karşın saldırganlık eylemini bir kadın gerçekleştirdiğinde ise saldırganı, düşmanca duygular içeren kavgacı birey olarak değerlendirmektedir (Dr. Nüket Subaşı).

Bir başka psikolojik yaklaşım ise şiddet uygulayan kişilerin ruhsal sağlığının bozuk olduğunu savunmaktadır. Ancak yapılan araştırmalar sonucu şiddet uygulayan kişilerin yalnızca %10'unun psikolojik rahatsızlıkları olduğuna ve psikolojik rahatsızları olan saldırganların da büyük bir çoğunluğunun antisosyal¹⁴ ve borderline kişilik bozukluğuna¹⁵ sahip oldukları sonucuna ulaşılmaktadır. Bununla beraber bu psikolojik yaklaşıma göre alkol şiddetin temel nedeni olarak görülmemekte ve şiddet eylemini gerçekleştiren erkek desteklenirken, şiddet içerikli eylemler gerçekleştiren kadın ise olumsuz olarak değerlendirilmektedir (Dr. Nüket Subaşı).

Kadınlara yönelik şiddetin nedenleri arasında şiddeti uygulayan bireyin yetiştiği aile yapısı da etkin bir rol oynamaktadır. Şiddete meyilli olma durumu kuşaklar arası geçiş göstermekle beraber aynı ailede yetişen kadınlar ve erkekler tarafından öğrenilen ya da öğretilen bir olgudur. Çocukluğunda istismara uğrayan kişilerin %30'unun yetişkinlik döneminde şiddete meyilli olmasına karşın çocukluğunda istismara uğramayan çocuklarda ise yetişkinlikte şiddete meyilli bireyler olma oranının %2-4 olması bu durumun ispatı niteliği taşımaktadır. Bunun yanı sıra ailede yaşanan maddi ve manevi kaynak kısıtlılığına bağlı olarak stresli bir

¹³ Sigmund Freud tarafından 19. Yüzyılın sonlarında geliştirilen, kişiliğin sistematik olarak incelendiği kuram.

¹⁴ Kişilerde ilişkide, düşünme şeklinde ve olayları algılayış biçiminde bozukluk olan kronik bir zihinsel hastalık.

¹⁵ Kişinin kendisi ve diğer insanlar hakkındaki düşünme biçimini, sosyal hayatta problem yaşayacak şekilde etkileyen mental rahatsızlık durumu.

hayat sürdürmek zorunda olan bireylerde şiddete eğilimine daha sık rastlanmaktadır (Dr. Nüket Subaşı).

Yukarıda belirtilen veya belirtilmemiş olan birçok nedenden ötürü gerek ulusal gerekse uluslararası, geçmişte ya da günümüzde ne yazık ki kadına yönelik şiddet olgusu varlığını sürdürmeye devam etmiş ve hala da etmektedir. İnsanlığın ilk varoluşundan bu yana kadını ötekileştirme, ikinci plana atma veya sindirme amaçlı yapılan şiddet eğiliminin en temel nedeni toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bağlı olarak yetiştirilen erkek egemen toplum yapısında erkeğin, her konuda kadından üstün görülmesi ve buna karşılık kadının, erkeğin her konuda üstün olduğu anlayışını kabul etmesi gerektiğini savunma anlayışının var olmasıdır. Bu anlayış var olması nedeniyle de kadına yönelik şiddeti ortadan kaldırmaya yönelik yapılan çalışmalar yetersiz kalmakta ve kadına yönelik şiddet günümüzde hala devam etmektedir (Dr. Nüket Subaşı).

2.4.3 Şiddetin Kadınlar Üzerindeki Olumsuz Etkileri

İnsanların herhangi bir ırk, cinsiyet, din, siyasal görüş, ekonomik düzey veya toplumsal koşul ayrımı olmadan sağlık standartlarına erişimleri, şüphesiz en temel haklardan biridir. Ancak kadınlar ne yazık ki sağlık hakkından yoksun bırakılarak, ölümcül olan ya da ölümcül olmayan sağlık hakkı sorunlarıyla yüzleşmek zorunda kalmaktadır (Dr. Nüket Subaşı).

Fiziksel şiddete maruz kalan kadınlarda yaralar, morluklar, çürükler, kırıklar, çıkıklar gibi ölümcül olan ya da olmayan fiziksel sorunlar veya depresyon, uyku problemleri, yaşamdan zevk alamama, adet düzensizliği, sinirlilik gibi geçici veya kalıcı ya da ölümcül olan ya da olmayan boyutlarda kendine zarar vermeye yönelik psikolojik sağlık sorunları meydana getirmektedir (Dr. Nüket Subaşı).

Dünya genelinde yapılan araştırmalar sonucu kadınların gebelik döneminde gerek psikolojik gerek fiziksel şiddete maruz kalmasından ötürü hem annenin hem de fetüsün olumsuz sağlık koşulları yaşamak zorunda kaldığı tespit edilmiştir. Yaşanan bu durum insan hakkı ihlali sayılmakla beraber bu dönemde gerçekleşen şiddet nedeniyle oluşan yüksek stres ve anksiyeteye bağlı olarak anne ve fetüste ciddi sağlık problemleri ve düşük tehlikesi görülmekte ayrıca oluşan bu olumsuz sağlık sorununa bağlı olarak gebelikte üreme sağlığını koruma ve geliştirmede anneler yetersiz kaldıkları için fetüs ve yenidoğan üzerindeki olumsuz etkiler uzun süre gözlemlenebilmektedir (Dr. Nüket Subaşı).

Aile içinde kadına yönelik şiddetten en çok etkilenen şüphesiz ki çocuklardır. Baba tarafından anneye uygulanan şiddete engel olmak amacıyla araya girmek isteyen çocuklar da şiddete maruz kalarak ciddi yaralar almakta hatta yaşamları dahi son bulabilmektedir. Bunun yanı sıra şiddet içerikli bir ailede büyüyen çocuklar ileride şiddeti uygulayan kişi de olabilmektedir (Dr. Nüket Subaşı).

Şiddetin kadınlar üzerindeki bir başka etkisi ise şiddete maruz kalan kadınların toplum içinde yaşadığı birtakım sorunlardır. Kadınlar, maruz kaldığı şiddetten ötürü iş bulmakta zorlanma, sık sık iş değiştirme, iş verimliliğinin düşmesi ya da şiddete bağlı olarak toplumdan uzaklaştırılmış olmaları sebebiyle birçok ekonomik, sosyal ve siyasal haklarından mahrum kalmaktadır (Dr. Nüket Subaşı).

2.4.4 Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet

1980’li yılların sonlarındaki kadın hareketlerinin yarattığı etkiler yoluyla ülkemizde kadına yönelik şiddet konusunda ilk adımlar atılmış bulunmaktadır. 1987 yılında kadın hareketleri tarafından İstanbul merkezli olarak başlatılan “*Dayağa hayır!*” kampanyası zaman içinde diğer illere de yayılarak toplu bir kadın hareketi meydana getirdiği bilinmektedir. Ülkemizde yapılan kampanyalar arasında ilk olan bu kampanya sayesinde ülkemizde kadınlara yönelik farkındalık oluşmaya başlamakla beraber bu farkındalık doğrultusunda, kadın sığınma evleri ve dayanışma dernekleri kurulmuştur (Güreşçi, 2021).

Ardı ardına yapılan kadın hareketleri sonucu kadınlara yönelik yapılan şiddet eylemlerine karşı, kadınların korunması, desteklenmesi ve istismarcının cezalandırılması konusunda hukuki düzenlemeler getirilmiştir. Ancak getirilen bu hukuki düzenlemelerin yaşadığımız toplumun düşünce yapısı, tarihi ve kültürel etkenlerine bağlı olarak gözle görülür bir etkisi olmadığı açıkça gözlemlenmektedir. Kadına yönelik şiddet anlayışı ne yazık ki yaşadığımız toplumun bazı kesimleri tarafından olması gerektiğinden daha küçük veya problem teşkil etmeyen bir unsur olarak değerlendirilmesi ise ortaya attığımız bu düşünceyi destekler niteliktedir (Güreşçi, 2021).

Kadına yönelik şiddet konusunda ülkemizde toplumsal açıdan kalıplaşmış belli başlı sözler bulunmaktadır. “*Erkektir döver de sever de*”, “*kızını dövmeyen dizini döver*”, “*gelinlikle çıktın, kefenle gireceksin*”, “*kocanın vurduğu yerde gül biter*”, “*kızın var mı derdin var*”, “*kadın erkeğin şeytanıdır*”, “*kır dizini otur evinde*”, “*kadının yeri kocasının yanındır*”,

“çocuksuz kadın meyvesiz ağaca benzer”, “kızı boş bırakırsa ya davulcuya, ya zurnacıya”, “oğlan doğuran övünsün, kız doğuran dövünsün”, “elinin hamuruyla erkek işine karışma”, “kadının sırtından sopayı karnından sıpayı eksik etme”, “dişi köpek kuyruk sallamazsa erkek köpek yaklaşmaz” gibi sözler kadını aşağılayıcı nitelikte olmakla beraber kadına yönelik şiddet ve nefret içerikli söylemler olmakla beraber hala daha kullanılmaya devam etmekte ve ayrıca şiddet içerikli söylemler olduğu toplumun belli bir kesimi tarafından reddedilmektedir.

Aşağıda maddeler halinde, Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu tarafından açıklanan veriler doğrultusunda 2021 yılında Türkiye’de işlenen kadın cinayetlerini ele alacağız.

- a. 2021 yılında toplamda 280 kadın öldürülmüştür.
- b. Bu kadınların; 124’ü eşleri tarafından, 37’si birlikte olduğu erkek tarafından, 24’ü tanıdık birisi tarafından, 21’i eskiden evli olduğu erkek tarafından, 16’sı akrabası tarafından, 13’ü eskiden birlikte olduğu erkek tarafından, 13’ü babası tarafından, 11’i oğlu tarafından, 6’sı kardeşi tarafından, 3’ü tanımadığı birisi tarafından, 1’i kendisini bir süredir takip eden bir erkek tarafından öldürülmüştür. 11 kadının ise ölümüne sebep olan kişilerin yakınlık derecesi tespit edilememiştir (Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, 2021).
- c. Kadınlardan; 178’i evinde, 33’ü sokak ortasında, 12’si arazide, 10’u iş yeri, 9’u arabada, 8’i ıssız yerde, 6’sı otelde, 2’si apartman girişinde, 2’si parkta, 1’i kömürlükte, 1’i barakada, 1’i okul önünde, 1’i minibüste, 1’i evinin dışındaki tuvalette, 1’i avukatlık bürosunda, 1’i fabrikada, 1’i otoparkta, 1’i evinin önünde, 1’i sağlık ocağı bahçesinde öldürülmüştür. Öldürülen 10 kadının ise öldürüldüğü yer tespit edilememiştir (Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, 2021).
- d. Kadınları öldürmek amacıyla cinayet aleti olarak, 134 ateşli silah, 93 kesici alet kullanılmasının yanı sıra, 31 boğma eylemi, 8 darp etme eylemi, 3 yakılma eylemi, 2 yüksekten atma eylemi, 4 sert bir cisimle vurma, 3 aracın altında ezerek öldürme eylemi gerçekleştirilmiştir. 2 kadının ise hangi silahla öldürüldüğü tespit edilememiştir (Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, 2021).

2.4.5 Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet Algısı

Kadına yönelik şiddet algısı hususunda gerek şiddete uğrayan gerek şiddeti uygulayan ya da şiddete şahit olan kişilerce şiddet eylemi, şiddetin fiziksel boyutuyla bağdaştırılmaktadır. Bu doğrultuda 01.04.2017 ve 01.07.2017 tarih aralığında, SBÜ Okmeydanı EAH genelindeki aile hekimliği polikliniklerine başvuran kadınlarla, gözlemsel nitelikte, kesitsel, tanımlayıcı olarak çalışılan anket, Amerikan Hastalık Kontrol ve Korunma Merkezleri (CDC) ile DSÖ tarafından yayınlanmış bültenlerdeki şiddet tanımları dikkate alınarak, yüz yüze görüşme şeklinde, katılımcıların kişisel mahremiyetleri korunarak, katılımcı ve hekim dışında kimsenin bulunmadığı odalarda ve ayrıca hukuk profesörlerinin de görüşleri alınarak gerçekleştirilmiştir (Metmet Ziya Gencer).

Anketin ilk bölümünde katılımcılara yaş, medeni hal, öğrenim durumu içerikli bilgiler sorulduktan sonra eşleri tarafından şiddete maruz kalıp kalmadıkları ve ne tür bir şiddete maruz kaldıkları yönünde sorular yöneltilmiştir (Metmet Ziya Gencer).

Anketin ikinci bölümüne gelindiğinde ise beşli likert ölçeği kullanılarak 18 maddelik “*Kadına Yönelik Şiddetle İlgili Durum Saptaması Anket Formu*” kullanılarak, farklı şiddet eylemlerini ne boyutta bir şiddet olarak tanımladıkları sorgulanmıştır. Katılımcılar kendilerine yöneltilen önermelere, -1: *kesinlikle katılıyorum*, 2: *katılıyorum*, 3: *fikrim yok*, 4: *katılmıyorum*, 5: *kesinlikle katılmıyorum*- şıklarından herhangi birini seçerek işaretlemişlerdir. Bu derecelendirme sonucu kadınların şiddet türlerinden hangilerini ne derece şiddet olarak algıladıkları saptanmak istenmiştir. Önermelere doğru yanıt verenlere 1 puan verilmiş olup, fikrim yok ya da yanlış cevap verenlere ise 0 puan verilmiştir. Verilen cevaplar doğrultusunda önermelerden elde edilen en düşük puan “0” iken, en yüksek puan “18” olmuştur (Metmet Ziya Gencer).

Çalışma için mental düzeyde sorulara cevap verebilecek durumdaki katılımcılardan 18 yaş ve üzeri olan kadınlar seçilmiştir. Ayrıca verilerin değerlendirilme aşaması için SPSS 18 programı kullanılarak istatistik yöntemleri veri analizindeki- kare tanımlayıcı istatistik yöntemleri kullanılmış ve $p<0.05$ anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir (Metmet Ziya Gencer).

Yapılan anket sonucu ulaşılan verilere göre, ankete katılan kadınlar arasından %38’i hayatında en az bir defa fiziksel şiddete uğramıştır. Katılımcı kadınlar tarafından, ateşli silahla yaralanma, kesici ya da delici aletle yaralanma, tokat atma, açıkça başka kadınlara

ilgi gösterme, itip kakma, başkalarının önünde küçük düşürme eylemleri kadına yönelik şiddet hususunda en yüksek oran olarak değerlendirilmiştir. Aynı çalışmada en düşük seviyeli şiddet eylemi olarak değerlendirilenler ise sırasıyla; yasaklar koyma, cinsel doyumu önemsememe, bağırma, para vermeme, azarlama ve söz hakkı vermeme olarak saptanmıştır (Metmet Ziya Gencer).

2.4.6 Türkiye’de 2002-2020 Yılları Arasında Kadına Yönelik Şiddet

“Türkiye’de 2002-2020 Yılları Arasında Kadına Yönelik Şiddet” olarak belirtilen bu başlıkta, kadına yönelik şiddete dikkat çekmek amacıyla, verilen tarih aralığında Türkiye’de işlenen kadın cinayetlerine örnek niteliğinde haber sitelerinden elde edilen başlıklara yer verilmiştir.

2.4.6.1 Münevver Karabulut cinayeti

“Lise öğrencisi Münevver Karabulut, 3 Mart 2009 tarihinde Cem Garipoğlu tarafından öldürüldü. Karabulut'un cansız bedeni çöp toplayıcı bir kişi tarafından çöp konteynerinde parçalanmış hâlde bulunmuştu. Cinayet duyulduktan sonra Türkiye kamuoyunda dikkat çekmiş ve büyük tepki oluşmuştu. Katil zanlısı Cem Garipoğlu cinayetten sonra kaçmış ve bu kaçış 197 gün sürmüştü. Cinayetten 197 gün sonra teslim olan Garipoğlu'nun yargılama süreci 18 Kasım 2011 tarihinde mahkûmiyet kararının verilmesiyle sona ermişti. (CNN TÜRK, 2023).

Garipoğlu, 10 Ekim 2014 tarihinde Silivri’de cezasını çektiği 5 No’lu L Tipi Kapalı Cezaevi’nde kendini asarak intihar etmişti. Karabulut ailesinin avukatı Epözdemir Garipoğlu'nun intihar bilgisi geldikten sonra da yaşanan süreci şöyle anlattı: Anne Nagihan Karabulut ve Süreyya Karabulut ile Silivri Cumhuriyet Başsavcılığına gittik, önce dönemin Cumhuriyet Başsavcısı ile görüştük, sonra kendisinin yönlendirmesiyle soruşturma savcısı ile görüştük. Otopsi işlemi yapılırken Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 87. Maddesinin son fıkrasına göre cesedin görüntüleri kayda alındığından, Nagihan Karabulut ile fotoğrafları ve DNA örnekleri üzerinden yapılan incelemeler neticesinde hazırlanan raporu inceledik. Hatta Savcı Hanım genç bir meslektaşımızdı, kendisi de öğrenciyken, bu olayı takip ettiğini, çok etkilendiğini ve üzüldüğünü ifade etti ve Nagihan hanıma sarılarak biraz da duygulandı. Nihayetinde Başsavcılık olarak yapılan otopsi işlemi ve Adli tıp raporları neticesinde, ölenin Cem Garipoğlu olduğuna ilişkin kanaatlerinin kesin olduğunu, bu konudaki tüm

incelemelerin yapıldığını ifade etti. Dosyadaki fotoğraf ve adli tıp raporları ve DNA incelemeleri neticesinde, ölenin Cem Garipoğlu olduğuna inandıklarını müvekkiller de ifade ettiler.” (CNN TÜRK, 2023).

2.4.6.2 Özgecan Aslan cinayeti

“Özgecan Aslan, 11 Şubat 2015 tarihinde okuldan çıktıktan sonra Tarsus'ta bir alışveriş merkezinde arkadaşıyla birlikteydi. Alışveriş merkezindeki arkadaşlarından ayrıldıktan sonra ve ikamet ettiği Mersin'e gitmek için şehirlerarası sefer yapan minibüse bindi. O saatten sonra Aslan'dan haber alınamayınca 11 Şubat 2015'te ailesi tarafından polise bildirildi. Bu tarihten itibaren, kayıp olan Özgecan Aslan'ı arayan jandarmanın, kendilerine yol soran bir minibüsten şüphelenmesi üzerine yapılan aramada minibüsün içinde kan izlerine rastlandı. Jandarma bu kişileri yakaladı. Ancak yapılan sorguda bir sonuca varılamadı ve şüpheliler serbest bırakıldı. Minibüste bulunan kadın şapkasının Özgecan'a ait olduğunun baba tarafından teşhis edilmesi üzerine Jandarma, minibüsü yeniden incelemeye aldı. Yeniden sorguya alınan iki şüpheli, (Suphi Altındöken'in babası ve arkadaşı) cinayeti itiraf ettiler ve 3. bir kişinin de kendilerine yardım ettiğini açıkladılar. Böylece 3. kişi olan Suphi Altındöken'in aranması süreci başladı. (Milliyet, 2021).

Şoför Suphi Altındöken, Mersin'e D-400 karayolundan gitmesi gerekirken güzergâh değiştirerek Tarsus-Mersin Otoyolu'na doğru saptı. Sürücünün güzergahını değiştirmesinden 'kaçırılıp başına kötü bir şey geleceğini' anlayan ve tepki gösteren Özgecan, şoförle tartıştı. Tecavüz girişiminde bulunan Suphi Altındöken'e Özgecan biber gazı kullanarak engel olmaya çalıştı. Ancak sonrasında Suphi Altındöken tarafından birkaç kez bıçaklandı ve demir çubukla acımasızca dövüldü. Tarsus'a geri dönen zanlı olayı babasına ve bir arkadaşına anlatarak yardım istedi. Üç kişi Özgecan Aslan'ın cesedini ormanda ateşe verdi. Özgecan'ın direndiği sırada zanlı Suphi Altındöken'in yüzüne tırnaklarını geçirmesi nedeniyle üç kişi Özgecan'ın ellerini kestiklerini söylediler. İfadeler sonucu Özgecan'ın cesedi, Cinderesi yatağında yüzünün ve vücudunun bir bölümü yanmış halde bulundu. Tarsus Devlet Hastanesi'ne kaldırılan ceset yandığı için kimlik tespiti Özgecan'ın kıyafetleri üzerinden yapılabildi. Yakalanan Suphi Altındöken suçunu itiraf etti. Zaman içerisinde katil, ifadesini birkaç kez değiştirdi. Hazırlanan iddianamede katil zanlıları için ağırlaştırılmış ömür boyu hapis cezası istenmiştir. İddianame 14 Nisan 2015 tarihinde Tarsus 1. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından kabul edildi. Davaya bakan savcı

iddianamede cezada indirim yapılmamasını ve alt sınırdan uzaklaşarak, üst sınırdan ceza verilmesini istedi. (Milliyet, 2021).

3 Aralık 2015'te gerçekleşen son duruşmada mahkeme, Suphi Altındöken'e "nitelikli cinsel saldırı ve canavarca hisle öldürme", Fatih Gökçe'ye "canavarca his ve nitelikli cinsel saldırıyla kasten öldürme", Necmettin Altındöken'e ise "Canavarca his ve eziyetle kasten öldürme" suçundan, 3 zanlıya da ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verdi. Mahkeme üç sanığa verdiği bu cezaların yanı sıra, tecavüz ve diğer suçlardan, Suphi Altındöken'e 27 ve arkadaşı Fatih Gökçe'ye 24 yıl hapis cezası daha verdi. Özgecan Aslan'ın katili Ahmet Suphi Altındöken, 11 Nisan 2016 tarihinde Adana Kürkçüler E tipi kapalı cezaevinde uğradığı silahlı saldırıda kalbine isabet eden mermi sonucu öldü. Babası Necmettin Altındöken karın boşluğu ve kalçasından yaralandı. Altındöken'in cenazesi Mersin'de adı açıklanmayan bir mezarlığa defnedildi." (Milliyet, 2021).

2.4.6.3 Emine Bulut cinayeti

"Eski eşi tarafından 18 Ağustos 2019'da lokantada 10 yaşındaki kızının yanında boğazından bıçaklanan Emine Bulut, kaldırıldığı Yüksek İhtisas Hastanesindeki müdahaleye rağmen kurtarılamamıştı. Olayın ardından kaçan zanlı Varan, Bahşılı ilçesi girişinde polis ekiplerince gözaltına alınmış ve çıkarıldığı hakimlikçe tutuklanmıştı. (Hürriyet, 2021).

Olay anına ilişkin görüntülerin sosyal medyada yayımlanması infial yaratmış, siyasetçiler, sanatçılar ve kadın sivil toplum örgütleri başta olmak üzere toplumun tüm kesimleri olaya tepki göstermiş, 81 ilde basın açıklamaları ve protestolar gerçekleştirilmişti. (Hürriyet, 2021).

Milli Eğitim Bakanlığı, Emine Bulut'un kızına öğrenim hayatı boyunca eğitim yardımı ile sosyal ve psikolojik destek verileceğini açıklamış, çocuğa yapılan yardımların korunması ve güvence altına alınması amacıyla esas hakkında bir hüküm verilinceye kadar Enver Kılıç, yönetim kayyumu olarak atanmıştı. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı da yargı sürecinin ve çocuğun psikolojik, sosyal durumunun takipçisi olduğunu açıklamıştı. Olayın ardından Türkiye genelinden birçok avukat davaya katılma talebi bildirmiş, olayın faili Fedai Varan ise 27 Ağustos'ta tutuklu bulunduğu Kırıkkale Hacılar F Tipi Cezaevinden alınarak Bolu F Tipi Ceza İnfaz Kurumuna nakledilmişti. (Hürriyet, 2021).

Emine Bulut'un öldürülmesinin ardından Kırıkkale Cumhuriyet Başsavcılığınca soruşturma süreci etkin ve hızlı şekilde tamamlanarak 5 gün sonra iddianame hazırlanmıştı. İddianamede, "Şüphelinin maktuleyi yakalayarak boğazını kesmek ve vücudunun çeşitli yerlerine bıçak sokmak suretiyle 'tasarlayarak ve canavarca hisle adam öldürme' suçunu işlediği, mahkemenizce yapılacak yargılama neticesi verilecek kararda; şüphelinin daha önce de müştekiye hakaret etmesi sebebiyle hakkında kamu davası açılması ve şüphelinin suç işlemekten çekincesi olmaması sebebiyle hakkında takdiri indirim sebeplerinin uygulanmamasını, olay sırasında müşterek çocuğunun yanında olacağını bilmesine rağmen suç işleme kararlılığında tereddüte düşmeyerek maktulenin hayati bölgelerine birden çok kez bıçak darbesi vurmak suretiyle canavarca hisle hareket ettiğinin gözetilmesi, şüphelinin ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile cezalandırılmasına karar verilmesi, kamu adına talep ve iddia olunur." ifadelerine yer verilmişti. Sanık Fedai Varan hakkında hazırlanan iddianame, aynı gün Kırıkkale 1. Ağır Ceza Mahkemesince kabul edilmişti. (Hürriyet, 2021).

Hakim karşısına 9 Ekim 2019'da çıkan sanık, 21 Ekim'deki karar duruşmasında indirim uygulanmadan "kasten öldürme" suçundan müebbet hapis cezasına çarptırılmıştı." (Hürriyet, 2021).

2.4.6.4 Pınar Gültekin cinayeti

"Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi İktisat Bölümü öğrencisi Pınar Gültekin (27), 16 Temmuz 2020'de Akyaka Mahallesi'nde yalnız yaşadığı evinden ayrılmış, aynı gün ablasıyla telefonla görüştüktan sonra kendisinden bir daha haber alınamamıştı. Ailesinin Akyaka Jandarma Komutanlığına kayıp ihbarında bulunması üzerine başlatılan çalışmada Gültekin'i tanıyan kişilerin listesi çıkarılmış ve bölgedeki güvenlik kamerası kayıtları incelenerek görgü tanıklarının ifadelerine başvurulmuştu. Şüpheli üzerine gözaltına alınan genç kızın eski erkek arkadaşı Cemal Metin Avcı, ilk ifadesinde hakkındaki suçlamaları kabul etmese de deliller ortaya konunca bir süre arkadaşlık yapıp ayrıldığı Gültekin'i bağ evinde öldürdüğünü, cesedini yaktıktan sonra varille Gülağzı mevkisindeki ormanlık alana attığını itiraf etmiş ve tutuklanmıştı. (Cumhuriyet, 2023).

Cemal Metin Avcı'nın kardeşi Mertcan Avcı da soruşturma çerçevesinde telefon sinyallerinin ağabeyiyle aynı zaman diliminde olay yeri ve yakınlarında tespit edilmesi üzerine jandarma ekiplerince gözaltına alınmış, "delil karartmak" suçlamasıyla

tutuklanmıştı. Yargılama sürerken Mertcan Avcı'nın tutuksuz yargılanmasına karar verilmişti. (Cumhuriyet, 2023).

Gültekin'in öldürülmesiyle ilgili davanın on üçüncü duruşmasında, sanık Cemal Metin Avcı, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırılmış, sanığın cezası uygulanan haksız tahrik indirimiyle 23 yıla indirilmişti. Mahkeme, Mertcan Avcı ve diğer sanıkların beraatine hükmetmişti. (Cumhuriyet, 2023).

Muğla Cumhuriyet Başsavcılığı, Cemal Metin Avcı'ya verilen 23 yıl hapis cezasını ve kardeşi Mertcan Avcı için verilen beraat kararını istinafa taşımıştı. İzmir Bölge Adliye Mahkemesi 4. Ceza Dairesi, duruşmalı görülen istinaf sürecinde Cemal Metin Avcı'nın ağırlaştırılmış müebbet, kardeşinin de 4 yıl hapisle cezalandırılmasına karar vermişti." (Cumhuriyet, 2023).

2.4.6.5 Şule Çet cinayeti

"Gazi Üniversitesi öğrencisi Şule Çet, 29 Mayıs 2018'de Ankara'da lüks plazanın 20'nci katından düşerek yaşamını yitirdi. Olayın önce intihar olduğu ileri sürülürken, gözaltına alınıp serbest bırakılan Çağatay Aksu (34) ve Berk Akand (33), soruşturma kapsamında daha sonra tutuklandı. Ankara 33'üncü Ağır Ceza Mahkemesi'ndeki yargılama sonunda Çağatay Aksu'ya 'kasten öldürmek', 'nitelikli cinsel saldırı', 'kişiyi hürriyetinden yoksun kılma' ve 'suç delillerini yok etme' suçlarından müebbet ve 12 yıl 6 ay, sanık Berk Akand'a ise tüm suçlarda Aksu'ya yardım ettiği gerekçesiyle 18 yıl 9 ay hapis cezası verildi. Kararda, sanık Çağatay Aksu'nun, zor durumda olan Şule Çet'i iş bulma vaadiyle içkili mekana çağırdığı ve daha sonra psikolojik baskı uygulayarak plazaya gelmesini sağladığı ve cinsel saldırıda bulunduğu belirtildi. (Hürriyet, 2022).

Soruşturma aşamasında adli tıp uzmanı Dr. Mehmet Nuri Aydın tarafından Şule Çet hakkında hazırlanıp, dosyaya giren rapor tepki çekti. Raporda, "Olağan koşullarda erişkin bir kız veya kadının rızası olmaksızın zorla ırzına geçilmesi mümkün değildir. Bir kadının bir erkekle تنها bir yerde alkol içmeyi kabul etmesi ve hele yalnız yaşadığı evine giderek birlikte içmiş olursa cinsel ilişkiye rıza göstermiş sayılır" denildi. (Hürriyet, 2022).

Çet ailesinin avukatının şikâyeti üzerine Ankara Tabip Odası'nca Dr. Aydın hakkında soruşturma başlatıldı. Aydın, savunmasında, gerçeğe uymayan rapor hazırlamadığı ve deontolojiye aykırı ifadeler kullanmadığını ileri sürdü. Dr. Aydın, mütalaa talep eden vekilin

sorularına adli, tıbbi yönden cevap vererek rapor hazırladığını; olayın cinayet, intihar, kaza gibi adli orijinini belirtmediğini ve bunun yargının işi olduğunu kaydetti. (Hürriyet, 2022).

Soruşturma kapsamında Dr. Aydın'a 6 ay MESLEKTEN MEN cezası verildi. Kararda, kadının erkekle bir yerde ya da evinde alkol almayı kabul etmesinin cinsel ilişkiye rıza göstermesi anlamına gelmeyeceğine, sürecin tamamında kadının rızası temelinde hareket edilmesi gerektiğine, adli tıp literatürünün de bu süreçte güncellendiğine, hekimlerin kendilerini en son literatür ile güncellemelerinin önemli olduğuna, güncellenmesi gerekenin yalnızca bilgi, beceri değil aynı zamanda profesyonel ve etik tutum ve davranışlar olduğuna dikkat çekildi.” (Hürriyet, 2022).

2.4.6.6 Ceren Özdemir cinayeti

“Ordu Üniversitesi Müzik ve Sahne Sanatları Fakültesi öğrencisi Ceren Özdemir (20), önceki gün küçük çocuklara bale eğitimi verdiği kurstan çıkıp Altınordu ilçesindeki evine gitti. Binanın kapı otomatiği bozuk olduğu için ablası pencereden anahtarı attı. Ceren Özdemir binaya girer girmez, arkasından gelen kişinin bıçaklı saldırısında yaşamını yitirdi. Cinayeti çözmek için kurulan özel ekip, genç kızın yürüdüğü 2.5 kilometrelik mesafedeki tüm kamera kayıtlarını taradı. (NTV, 2019). 5 noktada Ceren Özdemir'i takip ettiği belirlenen katil zanlısı Özgür Arduç MOBESE'den tespit edildi. Özgür Arduç, Altınordu Otogarı civarında suç aletiyle birlikte yakalandı. Suçunu itiraf eden zanlının, Ceren Özdemir ile herhangi bir bağlantısının olmadığı belirlendi. Zanlı, cezaevinden izinli olarak çıktığını ve geri dönmediğini de belirterek, bu süreçte inşaatlarda kalarak gününü geçirdiğini aktardı. Cezaevine dönmediği günlerde bir alışveriş merkezinden alarmlarını söktüğü kıyafetler ve yine bazı iş yerlerinden de yiyecek çaldığını söyleyen şüpheli, bıçakla öldürdüğü Ceren Özdemir'i daha önce hiç tanımadığını ifade etti. (NTV, 2019).

Cinayet günü Ceren Özdemir'i yaklaşık 4 kilometre takip ettiğini anlatan zanlı, çantasını gasp etmeyi düşündüğü Özdemir'in kendisinden güçsüz olduğunu değerlendirip, evine kadar izlediğini belirtti. Şüpheli, evin önüne geldiğinde camda birisini gördüğünü ve panikleyerek Özdemir'e bıçakla saldırdığını ve çantasını da bu panikle alamadığını ileri sürdü. Daha önce de birilerini öldürmek için planlar yaptığını ifade eden zanlı, hedef olarak kadınları seçtiğini söyledi. Saldırganın bazı kadınları takip ettiğini ancak bu kişilerin kalabalığa karışmasından dolayı cinayeti gerçekleştiremediğini söylediği öğrenildi. (NTV, 2019).

Zanlı ifadesinde şöyle konuştu:

"Üzerimdeki montu bir mağazadan çaldım. Ses çıkartan aparatı kopartıp, üzerime giydim. Bıçağı bir av malzemecisinden çaldım. Param olsa silah alacaktım ama param yoktu. Katliam yapmak istiyordum. Zıpkın çalmayı da düşündüm ama ancak bıçak çalabildim. 'Bıçağın karşısında kim durabilir bir bakayım' dedim. Bir bıçak darbesinde öldürebileceğim kişiler aradım gözlerimle. Ceren'e daha fazla darbe vuracaktım ama etrafta birileri vardır, diye korktum. Ceren'i farklı noktalarda öldürmek istedim. Ama birisinde yaşlı bir adam çıktı karşıma öldüremedim. Kız az daha beni fark ediyordu. Ben hemen büfeye daldım. 'Hapisteyken mutlaka birilerini öldürmeliyim' diye kafamda tasarladım. Cinayetten sonra inşaatta sabahladım. Sabah kendime yeni avlar aradım ama fırsat bulamadım." (NTV, 2019).

20'nin üzerine suç kaydı bulunan zanlının, bir çocuğun öldürülmesi nedeniyle "cinayete teşebbüs etmek" suçundan 23 yıl hapis cezasına çarptırıldığı belirtildi.

Amasya nüfusuna kayıtlı Özgür Arduç'un, 14 yıl sonra Ordu Açık Cezaevi'ne sevk edildiği öğrenildi." (NTV, 2019).

3. TÜRKİYE’DE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ VE KADINA YÖNELİK ŞİDDETEN ETKİLENEN KADIN SANATÇILAR VE ÇALIŞMALARI

3.1 SANATÇI BİYOGRAFİLERİ

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmaya konu olmuş dört kadın sanatçının biyografilerine yer verilmiştir.

3.1.1 Şükran Moral

1962, Samsun doğumlu olan Şükran Moral, Türkiye’de önemli performanslar gerçekleştirmiş, performans sanatçılarından biridir. 1990’ların başından itibaren ataerkil toplum yapısını oluşturan değerleri ve kuralları sorgulayan feminist sanatçı Moral, 1994 yılından itibaren kendisini daha iyi ifade edebildiğini düşündüğü performans ve enstalasyon çalışmaları yapmaktadır. Yaptığı çalışmalarının temel ögesini kadın problemler, kadın sünneti, kadın bakireliği, ötekileştirilen trans bedenler ve yasaklara uğrayan kadın arzuları oluşturmaktadır. Ayrıca çalışmalarında akıl hastanesi, hamam, genelev gibi çarpıcı mekanları kullanarak bu mekanların normal işlevlerini bozmuş ve mekanları sanat formlarına dönüştürmüştür (sukranmoral.com, tarih yok).

Moral’ın uluslararası alan sükse yapan çalışmalarından birkaçını ele alacak olursak, şüphesiz ki ilk olarak 1994 yılında yaptığı “*Artista*” (Sanatçı) adlı çalışması olacaktır. Bu çalışmada sanatçı, ikonografik bir sahne olan İsa’nın Çarmıha Gerilişini kendine uyarlamış ve kendini İsa gibi çarmıha gerdirecek bir sahne yaratmıştır. Kovulan kadın sanatçıyı temsil eden bu çalışmada Moral aynı zamanda kendini İsa yerine koyan ilk kadın olmuştur. Bir sonraki seferde ise 1998 yılında yaptığı “Napolili Trans” ve “*Transistanbul Mercan*” adını verdiği çalışmalarıyla, beden ve toplumsal cinsiyet kalıplarını eleştirerek, eşcinselliğe karşı çıkan toplum algısına dikkat çekmiştir. Yine beden üzerinden yaptığı bir başka çalışmasında kadın bedeni üzerine yapılan sorgulamaları bağdaştırdığı objeler ile sanata dönüştürmüştür. “*Storia dell ‘Ochio*” (Gözün Tarihi) adını verdiği performans ve video yerleştirmesinde kullandığı jinekoloji masasını galerinin vitrine bakacak şekilde yerleştirip, bacaklarının arasına aldığı monitörle beraber jinekoloji masasına yatmıştır. Bacakları arasına aldığı

monitörde ise Circolo Mario Miele Arşivi'nden "homoseksüellik" ile alakalı talk-şov ve belgesellerden derlenen görüntüleri sergilenmiştir (Arapoğlu, 2016).

"Türkiye'ye Hoş geldiniz" adını verdiği sergisinde galeri mekanını turizm pavyonu olarak kullanmıştır. Galerinin girişine, üzerinde kanlı bir gelinlik giyen çocuk gelin ve önüne yine kanlar içinde olan bir Türkiye haritası formu yerleştirdiği ve "Çocuk Gelin" adını verdiği bu çalışmasında, izleyiciyi figür ile karşı karşıya bırakarak, küçük bir çocuğa çektirilen acı ve zulme dikkat çekmiştir (Arapoğlu, 2016).

Kendisini hiçbir zaman belirli kalıplar altında sınırlandırmayan sanatçı, durumun tam aksi olarak bedeninin tüm çıplaklığını açıkça gözler önüne sererek kendi vajinasını dahi amacı doğrultusunda sergilemiştir. Moral'ın yaptığı çalışmalara bakıldığında, kadınlara önce sahip olmaları gereken özgürlüklerinin verilmesi ve ardından yaşadıkları toplumda erkeklerle eşit şartlar altında olmaları gerektiğini vurgulamak istediği görülmektedir (Arapoğlu, 2016).

"20. yüzyılın ikinci yarısından günümüze kadar gelen süreç, insan bedeni ile ilgili politikaların ele alındığı performans sanatı ve türevlerinin örnekleri ile dolu. Bu, Marina Abramovic, Tracey Emin gibi isimlerin de yer aldığı bir süreç ve temelinde 96'ların hippie hareketi, cinsel özgürlük mücadeleleri ve feministik hareketlerin başkaldırıları yer alıyor. Bu bile başlı başına politik bir gösterge ve bu gösterge, iktidarın bedenler üzerine kurduğu hegemonyanın varlığının belirtisidir. Bedeni kontrol altına almak ve arzu ettiği şekli vermek. Bugüne kadarki tüm performanslarımda hep 'tabularla' derdim oldu. Düşünceler, saf aklın yerine eylemdeki bedeni özgürleştireceğine inanıyorum. Bu noktada önemli tabulardan birisi 'cinsellik'. Cinsellik, iktidarların yasakladığı alanların başında yer alıyor. Örtük olarak masa altına süpürülen heteroseksüel ilişkilerin varlığının yanına, yüz çevrilen gay/lezbiyen ilişkilerin normal dışı olarak kodlanması da dikkat çekmek istediğim önemli bir konudur" ifadeleriyle, kendi çalışmalarını tanımlamıştır (Zilberman Gallery, 2010).

3.1.2 Sena

1982 yılında İstanbul'da doğan Sena, 2006 yılında University of the arts London Central Saint Martins, Grafik Sanatlar ve Dizayn bölümünden mezun olmuştur. 2006 yılında "Tersane" ve sonrasında "Zamanın İşaretleri" isimli sanat projelerinde öncülükle yer almakla beraber aynı zamanda da çalışmalarında, kadının toplumdaki yeri, şiddet ve töre

cinayetleri gibi cinsiyet eşitsizliğine dayalı konuları da ele alarak çalışmalarına tema edinmiştir (hellosena, 2019).

6 Ekim 2011 yılında İstanbul'da kurulan EPOS 7 isimli Tarih Kültür ve Sanat Derneği'ne çocukluğu, sanatla tanışması ve hala devam etmekte olan sanat yolculuğu ile ilgili bir röportaj vermiştir. Röportajında, çalışmalarında tema edindiği toplumsal konulara da etkisi olan çocukluk dönemi için, *“Çocukluğum babamın işi dolayısıyla yaklaşık 12 yıl boyunca Cidde (Suudi Arabistan) ve İstanbul arasında geçti. Güzel bir çocukluk geçirdim. Neredeyse sadece resim yapan bir çocuktum. Ailemin 2bir parça kâğıt ve kalemle saatlerce oynardı’ gibi yorumlarını çok duymuşumdur. Tabii çocuk olarak ülke değiştirdikçe değişen koşulların sebebini büyüdükçe anladım ve bugünkü sanat pratiğimin alt yapısını bu yıllarda edindiğim tecrübeler oluşturdu. Ailemin sanata olan yatkınlığını desteklemesi sonucunda da sanat ve tasarım eğitimi aldım. 2008 yılından beri işlerimi sergiliyorum”*, ifadeleri ile sanatla ilk tanışma hikayesini okuyucu ile paylaşmıştır (hellosena, 2019).

Sanatla tanışmasının ardından devam eden sanat yolculuğu ile ilgili bir soru geldiğinde ise, *“2000 yılında liseden mezun oldum ve Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Grafik Tasarım Bölümü’nde eğitimime başladım. 3 yıl boyunca devam ettiğim bölümde oldukça başarısız bir öğrencilik geçirdim. Bunun sonucu olarak 2003 yılında University of arts London Central Saint Martins, graphic arts and design bölümüne başvuru yaptım kabul edildim. Benim için hayatımın dönüm noktası bu okula kabul edilerek Londra’ya taşınmamla başladı. 2006 yılında bölümden ikincilikle mezun olarak İstanbul’a geri döndüm ve atölyemi kurdum. İlk olarak “Tersane” projesini hayata geçirdim. Proje için destek veren arkadaşlarımla başlattığım kâr amacı gütmeyen bu proje sayesinde birçok sanat üreticisi, yazarı ve düşünürüyle bir araya gelme fırsatı yakaladım. Tersane benim tarihimde bu açıdan çok önemli bir yer taşır. Tersane’den sonra ise yeni bir grup sanatçı dostumla “Zamanın İşaretleri” projesini hayata geçirdik. Hala aktif olarak bu grubun içinde fikir ve sanat üretmeye devam ediyorum. Eserlerden çok yaptığım projeler ve aldığım kararlar benim için değerli yapı taşlarıdır”*, diyerek sanat alanında toplumsal açıdan sağladığı katkıları dile getirmiştir (hellosena, 2019).

3.1.3 Esra Karaduman

20 Nisan 1976 İstanbul Balat doğumlu olan Esra Karaduman, ilk ve orta öğretimini Kadir Has Lisesinde tamamladıktan sonra 1994 yılında Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar

Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları bölümünde sanat eğitimine başlamıştır. 1998 yılında Halı-Kilim Ana Sanat dalını tamamladıktan sonra bir süre tekstil alanında desen tasarımcılığı yapmıştır.

Tezhip ve minyatür çalışmalarına hala devam ettiği Kubbealtı Kültür ve Sanat Vakfı'na 2003 yılında tezhip üzerine eğitim almaya başlayıp, 2008 yılında alana dair sertifikasını almaya hak kazanmıştır. 2010 yılına geldiğinde ise Taner Alakuş ile Yıldız Sarayı Eğitim Bilimlerinde minyatür derslerine devam etmektedir (Klasik Türk Sanatları Vakfı, 2008).

Ferda Art Platform iş birliğinde PlumeArt Gallery'de M. Emir Dereci ile yaptığı röportajda; *“Yüksek lisans eğitimim sırasında bir süreliğine Floransa'ya gittim. Zaten benim kafamda hep bir Doğu – Batı meselesi vardı. Floransa'dan Bağdat'a bir hikâye diyebiliriz. Orada gördüklerimin minyatür anlayışında ve üretim sürecimde büyük etkisi oldu.”* (Dereci, 2022).

“Öncelikle minyatür, belge niteliği taşıyan bir kitap sanatı. Biz olayları oradan okuyor ve izliyoruz. Günümüzde hala bizim reproduksiyon dediğimiz şekilde üretilmeye devam ediyor. Okulda bunu öğreniyorsunuz ve bu oldukça önemli. Ama bir yerden sonra kendi dilinizi bulmanız gerekiyor. Ben de durdum ve şöyle düşündüm: ‘Ben niçin bilmediğim bir tarihin içerisinde geziyorum?’” (Dereci, 2022).

“Çağ değişti. Hikayeler değişti. Artık el yazması kitaplar yok. Dolayısıyla minyatür kitapların dışına taşı. O zaman anlatım da gayet tabii değişebilir.”

Uzunca bir süre Doğu – Batı sanatı arasındaki farklılıklara kafa yordum. Bu, kendi dilimi oluşturma arzumu artırdı. Tabii önümüzde ve ardımızda örnekler yokken bu zor bir süreç. Modern minyatür adına pek çok şey yapılıyor günümüzde. Onları da yakından takip ediyorum. Ama sarıklı ve sakallı adamların ayaklarına Adidas ayakkabı giydirmek, ellerine bir laptop vermek ya da klasik bir minyatürü çerçeveden çıkarıp iple asmak çağdaştırmak mıdır? Bence hayır. Çünkü asıl değişmesi gerekenin anlatım dili olduğunu düşünüyorum.” diyerek biyografisi hakkında bizzat bilgi vermiştir (Dereci, 2022).

Çalışmalarında doğayla kurduğu ilişki oldukça baskın bir şekilde gözlemlenen Karaduman'ın mevcut çalışma ortamı hakkında bilgi verecek olursak; *“Çalışma ortamım oldukça enteresan. Ben oraya kabuğum diyorum. Tabii dışarıdan gizemli gözüküyor. Fakat aslında hiç de öyle değil. Sosyal medyayı severek ve aktif bir şekilde kullanıyorum. Ama hiçbir zaman öyle her anını fotoğraflayıp paylaşan insanlardan olmadım. Unuturum zaten...*

Ben daha çok o anın tadını çıkarmaktan yanayım. Çalışırken de aynı şekilde... Bazen sonradan ‘‘Ah keşke bunu boyarken videosunu çekseydim.’’ diyorum. Aslında ben o ana kapılıyorum diyebilirim. Yaşadığım yerde çalışıyorum. Önceden bir atölyem vardı. Fakat bu bir ikilik oluşturuyor; Kitaplarımın yarısı orada, boyalarımın yarısı burada... Bu Floransa’da başlayan bir şey benim için. Çizimlerimi sadeleştirirken hayatımı da sadeleştiriyorum. Sahip olduğum şeylere ne kadar ihtiyacım olduğunu sorguluyorum. Bu yüzden oldukça az eşyam var’’, sözleriyle betimlediği atölyesinde kullandığı her malzemeyi ‘‘doğadan ödünç aldığını’’ da özellikle belirtmektedir. Hatta bununla ilgili olarak ‘‘Bizler, doğa bize aitmiş gibi davranıyoruz. Fakat aslında biz doğaya aitiz’’ dedikten sonra ilaveten, ‘‘Ben doğadan topladığım şeker içermeyen yaprakları kaynatıp onlardan birtakım renkler ve dokular elde ederek kağıtlar yapıyorum. Çıkan o doğal renk skalası gerçekten inanılmaz. Doğada her şey mevcut ve doğa, bizim hoyratça tavırlarımıza rağmen son derece cömert’’, diyerek çalışmalarına karşı tutumunu açıkça belirtmiştir (Dereci, 2022).

3.1.4 Şevval Başalan

9 Mayıs 1996 İstanbul doğumlu olan Şevval Başalan, Avni Akyol Güzel Sanatlar Lisesi’nden mezun olduktan sonra Yeditepe Üniversitesi Plastik Sanatlar ve Resim Bölümü’nde lisans eğitimini tamamlamıştır. Lisans eğitimini tamamladıktan sonra Yeditepe Üniversitesi Plastik Sanatlar ve Resim Bölümü’nde devam ettiği yüksek lisans eğitimini ise ‘‘acının sanatçı psikolojisi ve dolayısı ile sanat eserleri üzerine araştırma’’ konulu teziyle tamamlamıştır (Kesici, 2022).

Beraberinde Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi’nden aldığı pedagojik formasyon eğitimine ek olarak Haliç Üniversitesi sanat terapisi ve Gedik Üniversitesi bilinçaltı uzmanlığı eğitimi de alarak hem sanatçı kimliğine hem de hem de çalışmalarına katkı sağlamakla beraber birçok kişisel ve karma sergide yer almış ve 2022 yılında DoArt Gallery’de açılan ‘‘Devoted’’ isimli karma serginin küratörlüğünü yapmıştır (Kesici, 2022).

Genç kadın sanatçımız Başalan, ‘‘Benim için sanat, sanatçının kendisine ve izleyiciye vurduğu bir darbedir. Üçüncü sergim olan ve küratörlüğünü Bedri Baykam’ın yaptığı’’ *Katarsis*’’ isimli sergimde yaptığım şu açıklama, aslında her şeyi özetler nitelikte: ‘‘Her anımı parmak ucumdan saç telime kadar hissederek yaşayan biri olarak hayatımı, duygularımı ve bilinçaltımı, somut halini ürettiğim işlerde görmekteyim. Tüm bu süreçler benim katarsisim, ruhum, iç sesim, iyileşme-büyüme-güçlenme serüvenim! Katarsis kelimesi

tını olarak da vurucu olan bir kelime; bir dönüşüme giderken bilinç dışına itilen her şeyin yüzeyde insanın kendisiyle karşılaşmasını sağlıyor. Karşılaşma beraberinde boşalmayı, kusmayı, fark etmeyi, kabullenmeyi veya kabul etmemeyi öğretiyor.” diyerek sanatçı kimliğinden, *“Bana çok farklı şeyler ilham verebilir. Kimi sahil kenarında huzurla yürümeyi tercih ederken; tren istasyonunun kenarındaki yolda, araba ve trenin ritmik motor seslerini dinleyerek ilhamımı bulabiliyorum. Uyku ve uyanıklık arasında kaldığım süreçlerde, uykuya dalmadan önce meydana gelen düşüncelerim yeni işlerim için bir kapı açabiliyor. Yaşamış olduğum hayat ve sevdiklerimi aynı sebeplerden dolayı üst üste kaybetmem içimdeki saf acı duygusunu ortaya çıkarabilir. Bazen gördüğüm bir renk, sohbet esnasında tınısı olan bir kelime veya okuduğum, yaşadığım, bana dokunan her şey beynimde bir ışık parlatır. Ama en çok da acı”* diyerek ise çalışmalarını oluştururken edindiği ilham kaynaklarından bahsetmiştir (Kesici, 2022).

3.2 SANATÇI ÇALIŞMALARI

Bu başlıkta tez çalışmasında bahsi geçen kadın sanatçıların çalışmalarına, üretimleri esnasındaki ilham kaynaklarına ve sanatçılara karşı yapılan yorumlara yer verilmiştir. Tüm bunlar; haber siteleri, röportajlar, sergi katalogları, söyleşiler gibi kaynaklardan elde edilen alıntılardan veya sanatçıların kendilerinden elde edinilen bilgiler doğrultusunda düzenlenmiştir.

Bahsi geçen kadın sanatçılar ve çalışmaları sırasıyla;

- a. Şükran Moral: “Artista”, “Welcome to Turkey”, “Tales to a Young Girl”, “Evli, Üç Kocalı” ve “Zina”.
- b. Sena: “Vulva”, “Örtü”, “Kurban”, “Gerdek” ve “Çocuk Gelin”.
- c. Esra Karaduman: “Hayal Kırıklığı”, “Şiddet”, “Vahşi Otların Büyüdüğü Yerde -5”, “Vahşi Otların Büyüdüğü Yerde -2” ve “İçimdeki Bakir Doğa”.
- d. Şevval Başalan: “Gözyaşının Lezzeti”, “Vızıltı”, “Senkronize Yalanlar”, “Yaralarım ve Dikenimleyim”, “Özür Dilerim Böceğim”, “Bazı Şeyler Kaybolur” ve “Otoportre”.

3.2.1 Şükran Moral

“Sanat tarihini yazan penistir”, Şükran Moral. (BİA Haber Merkezi, 2021).

Şekil 3.1: Şükran Moral, *Artista*, Otoportre, İtalya, 1994 (Dursun A. , 2011). “Welcome to Turkey” Sergisi, Galeri Zilberman, ARTtv, 2014. (ARTtv, 2014).

Moral’ın uluslararası alanda ses getiren ve bu hususta sanatçı için bir ilk olan “*Artista*” adlı çalışma 1994 yılında İtalya’da sergilendikten sonra durumdan rahatsız olan Katolikler nedeniyle kaldırılmıştır.

Çalışma İncil’de İsa’nın Çarmıha Gerilmesi sahnesini tersine çevirerek, çarmıha gerilen İsa yerine kendini koymuştur. Bu defa çarmıhta gerilen İsa değil kovulan bir kadın sanatçı yani Moral’ın kendisidir.

İlk gösteriminden sonra tepkileri üzerine çekmesi nedeniyle kaldırılan çalışma daha sonra feminist gösterilerde başı çekerek yeniden sahnede yerini almıştır. (Dursun A. , 2011).

Welcome to Turkey...

““Welcome to Turkey” sergisinin amacı; Türkiye’nin anlatılmayan, konuşulmayan gerçeklerini gün yüzüne çıkarmak ve bunu tartışmak, tartışmaya açmak. (ARTtv, 2014).

Ben aslında 2009’da “Aşk ve Şiddet” adlı kişisel sergimde bu konuya değinmişim. Ama bu sergide daha çok üstüne basarak değindiğim bir konu oldu. Özellikle 2009’dan bu yana olaylar çok çok daha kötüye gitti. Türkiye’deki kadınların durumu çok çok daha kötüye gitti. Bütün bunların heyecanı, hayal kırıklığı bende böyle bir sergi açma duygusunu uyandırdı. (ARTtv, 2014).

Şekil 3.2: Şükran Moral, 25 Eylül – 6 Kasım 2014 “Welcome to Turkey” Sergisi, Galeri Zilberman, ARTtv, 2014 (ARTtv, 2014).

Böylece bir seyirci olarak bu galeriye ilk girdiğinde “Welcome to Turkey”, “Aaa hoş geldiniz Türkiye’ye!” havasında bir cümleyle karşılaşan seyirci çok üzücü, trajik, büyük drama sahip olan gerçeklerle yüz yüze geliyor (ARTtv, 2014).

Şekil 3.3: Şükran Moral, Tales to a Young Girl, Video Enstalasyonu, 03'23" ,Zilberman Gallery, İstanbul, 2014 (Zilberman Gallery, 2014).

Sergiye ilk girdiğinizde bir tüpe rastlıyorsunuz ve seyirci buradaki 1 dakikalık videoyu diz çökerek izleyebiliyor. Bunun nedeni, diz çökerek izletmemin nedeni seyirciyi cezalandırmaktır. İlk önce kadınlara ve çocuklara yaptığımız işkenceden dolayı, yani çocukların ölümüne neden olduğumuzdan, onların ölümüne neden olduğumuzdan dolayı, onların geleceğini ellerinden aldığımızdan dolayı diz çökelim lütfen ve özür dileyelim. Çünkü biz suçluyuz. Çünkü biz Türkiye'deki kadınlar verilen özgürlüğün değerini bilemedik. Yoksa bunun başka bir açıklaması olamaz... (ARTtv, 2014).

Türkiye'de biat etmek isteyen bir toplum yaratılmak isteniyor ve buna da kadın bedeninden başladılar. İlk yaptıkları şey kadınların başını örtmek, yok kadının bilmem neresini örtmek, yok eteğinin boyu, yok efendim hamile gezer, yok güler... Bunlar nedir? (ARTtv, 2014).

Şekil 3.4: Şükran Moral, Çocuk Gelin II, Arşivsel Pigment Baskı, 80x120 cm, Zilberman Gallery, İstanbul, 2014 (Zilberman Gallery, 2014).

Bazıları “Bu kanlı Türkiye yatağı nedir, neden bu kadar sert bir iş yaptın” dediler. Ne istiyordunuz? Güzel bir Türkiye yatağı yapıp üzerine güller, çiçekler mi koysaydım? Bunu mu görmek istiyorsunuz? Evet, bunu görmek istiyorsunuz... Aslında bu kanlı Türkiye yatağı gördüklerinizin yanında hiç kalır. O yüzden bu serginin adı “Welcome to Turkey”. Hoş geldiniz Türkiye’nin acı gerçeklerine. (ARTtv, 2014).

Bu kız çocuğunun gözünün içine bakmaya davet ediyorum sizi. Buyurun, yarattığınız esere bakın. Welcome to Turkey!”, Şükran Moral, 25 Eylül – 6 Kasım 2014 “Welcome to Turkey” sergisi, Galeri Zilberman, ARTtv, 2014. (ARTtv, 2014).

Şekil 3.5: Şükran Moral, Çocuk Gelin II, Arşivsel Pigment Baskı, 80x120 cm, Zilberman Gallery, İstanbul, 2014. (Zilberman Gallery, 2014).

“Gurur duyuyorum, başım dik, haykırana kadar bağıryorum. Evet, ben bir feministim. Kadınların yakıldığı, kesildiği, katledildiği bir ülkede feminist olmakla iftihar ediyorum. Ülke ülke değil kadın mezbahası. Yalan mı? Tavır almasını bilmelisin, hepsi bu.”, Şükran Moral – Artı On Sekiz röportajı, Ahsen Kurtuluş Bilir. (Bilir, 2022).

Şekil 3.6: Şükran Moral, Evli, Üç Kocalı, Performans, Mardin, 2010. (Bilir, 2022).

“Öğrenciyken İtalya’dan bürokratik nedenlerle atılacağım belli olunca herkes “Bir İtalyanla evlen” demeye başlamıştı. İşin ilginç, bir sene önce İtalyan sevgilimden evlilik teklifini kabul etmediğim için ayrılmıştım. Formalite evlilik yapmak istemedim ama evliliği konu alan bir performans yaptım. Bir değil, üç kişiyle ‘evlendim’. Çok ses getirdi. Daha sonra benzer bir performansı Mardin’de yaptım. Köy meydanında davullu zurnalı bir düğünle yine üç erkekle ‘evlendim’. Çocuk evliliklerine, namus anlayışına dikkat çekmek istedim. O zamanlar bana, “Ya bizde o kadar olmuyor Şükran Hanım, sen abartıyorsun” diyorlardı. Şimdi herkes gördü abartmadığımı. Performanstan sonra beni evlerinde ağırladılar. Onuruma kuzular kesildi. Uzun uzun sohbet ettik. Ama hiç kadın yoktu etrafta. “Neden tek kadın benim” diye sordum, “Sen bizdensin” dediler. Beni de bir şekilde erkek

olarak görüyor ve bunu bir iltifat olarak söylüyor...”, Şükran Moral: *Acımın kaynağını biliyorum; erkek egemen toplum ve adil olmayan düzen röportajı*, Hürriyet Kelebek, 2019. (Hürriyet, 2019)

Şekil 3.7: Şükran Moral, *Evli, Üç Kocalı*, Performans, Mardin, 2010. (Hürriyet, 2019).

Şekil 3.8: Şükran Moral, Zina, Performans, 2000-2007. (Leyla Yücel, 2009).

Bir Türk Kızının Gerçek Hikâyesi.

“Kocasından kaçarak babasının evine dönen genç bir kadın, pek çok Türkiyeli kadın gibi 25 Temmuz 2006’da kocası tarafından öldürülür. Suçu kocasını terk etmektir. Şükran Moral bu kadının hikâyesini yeniden okurken, toplumun pek çok sapkın davranış kodlarını da ele alıp çözümler.

Bu performansında Moral, kökten dinci Müslüman ülkelerde şariat kanunlarına göre zina yapanların taşlanarak öldürülmesi cezasını ele alır. Şükran Moral, yarı beline kadar açılan

bir çukura diri diri kendini gömdürür. Başına büyük beyaz bir örtü örtülür. Yoksa gözlerinin ta içine baktığımızda kendi günahlarımızı gördüğümüz birine ilk taşı kimse atamayacak mıdır?”, Şükran Moral ile Sanat üzerine söyleşi, Leyla Yücel – Saliha Uzun, İstanbul, 2009.

“Analık, namus, şeref sadece kadının cinselliğinde düğümlenmiş. Erkek elini yıkar ve gider. Yeni öldürücü macerasına. En ezilen sınıftan olan bir erkeğin bile evde ezeceği bir kadın var. Kölelerin de kölesi olan KADIN.”, Şükran Moral – Artı On Sekiz röportajı, Ahsen Kurtuluş Bilir. (Bilir, 2022).

“Ben namusun erkeğin egemenliğinde olduğu, kızlık zarının çok kıymetli olduğu, kadının mal gibi görüldüğü bir yerden geliyorum ve buna olan tepkimi dile getiriyorum.”, Şükran Moral – Artı On Sekiz röportajı, Ahsen Kurtuluş Bilir. (Bilir, 2022).

Şekil 3.9: Şükran Moral, Zina, Performans, 2000-2007. (Leyla Yücel, 2009).

3.2.2 Sena

Şekil 3.10: Sena, Vulva, Keçe, Seramik ve Gebelik Testi, 156x136 cm, 2013. (HelloSena, 2019).

“İlham kaynakları arasında yaptığı seyahatler, tanıştığı kişiler, yaşadığı ülkeler ve elbette okumalarını sayan Sena, şaman köklerinden gelen kuvvetli içgüdülerini takip ederek hayatındaki işaretleri topluyor ve bunları işlerine aktarıyor. Farklı zaman ve boyutları bir araya getirdiği, çamurdan keçeye farklı malzemeler kullandığı işlerinde sembolizm, felsefe, dinler, matematik, fizik, astroloji ve tabii güncel politikayı kodluyor. Başıbozuk'ta yer alan Vulva kadının gücüne vurgu yapan bir iş; sol üst köşesinde bir hamilelik testi dikili, sağ alt köşede ise sanatçının imzasının olduğu seramik bir mühür saklı.” Başıbozuk vol.2 sergisi, sondakika.com haber içeriği. (SonDakika.com, 2013).

Şekil 3.11: Sena, Örtü, Keçe ve Ahşap Kutu, 150x150 cm, 2016. (HelloSena, 2019).

Şekil 3. 12: Sena, Kurban, Keçe ve Ahşap Kutu, 30x30 cm, 2016. (HelloSena, 2019).

Şekil 3.13: Sena, Gerdek, Kullanılmış Çarşaf Üzerine Serigrafi Baskı, 230x230 cm, 2016.

Şekil 3.14: Sena, Çocuk Gelin, Gravür Baskı, 21x21 cm, 2011. (Hellosena, 2019).

3.2.3 Esra Karaduman

Şekil 3.15: Esra Karaduman, Hayal Kırıklığı, Kağıt Üzerine Mürekkep ve Sulu Boya, 29x21 cm, 2020.

“Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi’nde Geleneksel sanatlar eğitimi aldım ve minyatür sanatı üzerinde yoğunlaştım. Aslında minyatürü hikaye barındıran bir Doğu sanatı olduğu için seviyorum. Anlatılan bu hikayelerde kapalı bir anlatım yoktur. Her şey olduğu gibi açık ve nettir yani okuduğumuzu aynı zamanda resim olarak izleriz. Bizde geçmişe dair fotografik izler bırakır, belge niteliği taşır. Aslında hiç bilmediğimiz bir tarihe bu resimlerle şahitlik ederiz. Çünkü zaman her şeyin solmasına izin verir.”, Esra Karaduman.

Şekil 3.16: Esra Karaduman, Şiddet, Kağıt Üzerine Mürekkep ve Sulu Boya, 29x21 cm, 2020.

Şekil 3.17: Esra Karaduman, Vahşi Otların Büyüdüğü Yerde -5, Doğadan Toplanan Farklı Bitkilerle Renklendirilmiş Aharlı Kağıt Üzerine Mürekkep, Sulu Boya ve Kırmızı Altın, 21x29,7cm, 2022.

“Hatırlama yeniden bir tanımlama süreciyse eğer, geçmişi yeniden üretmek için bilmediğim bir çağda dolaşıyorsa kendi belleğim içinde gezerek kişisel tarihimi oluşturmayı ve yeni bir hikâye yazmayı tercih ediyorum. Bunun içinse minyatürün açık anlamlarından sıyrılıp, olayları birebir çizmek yerine “imgeler sağ kalır” düşüncesiyle hatırlamayı metaforlarla anlatmaya çalışıyorum. Böylece minyatür sanatını klasik bir kitap sanatı olmaktan çıkarıp yeni bir anlatım diline sokuyorum.

Teknik olarak; minyatür sanatında Batı resminde olduğu gibi bir ışık ve perspektif anlayışı yoktur. Çizimlerimde genel olarak bu anlayışı koruyorum. Yer yer gerçeğe yakın kullandığım teknikle de Doğu- Batı arasındaki köprüyü bağlı tutmaya çalışıyorum ve böylece çizimlerimde de güncel anlatımıma yakın bir yenilik taşımayı sağlamaya çalışıyorum.”, Esra Karaduman.

Şekil 3.18: Esra Karaduman, Vahşi Otların Büyüdüğü Yerde -2, Farklı Bitkilerle Renklendirilmiş Aharlı Kağıt Üzerine Mürekkep, Sulu Boya; Yeşil ve Kırmızı Altın, 49x57 cm, 2022.

“Aslında ailede en az çocukluk fotoğrafına sahip olan birey olduğumu fark etmemle başladı, kendi kişisel tarihimi oluşturmak istemem. Hatırladıklarımın bana hissettirdikleri ile yolumu çizmeye başladım. Belki de yeterli materyalimin olmayışı beni metafor arayışına itti.

Minyatürü çakılı kaldığı klasik anlayıştan ve yerden çıkarıp kendimce bir anlatım diline sokmak ve artık değişmeyecek olan geçmişi âtil durumdan çıkarıp, yaşayan aktif bir hale getirmek istedim.”, Esra Karaduman.

Şekil 3.19: Esra Karaduman, İçimdeki Bakir Doğa, Farklı Bitkilerle Renklendirilmiş Aharlı Kağıt Üzerine Mürekkep ve 24 Ayar Altın, 41,5x60 cm, 2022.

“Hepimizin köklerimize ve alışkanlıklarımıza olan bağlılığını düşünürsek (-ki; kökler bizim güvenli hissetmemizi de sağlar), geleneksel eğitimden aldığım teknik ve malzemelerin bazılarını ısrarla kullanıyorum. Bu karışım benim geçmişime kök salarken aynı zamanda büyümemi sağlıyor...”

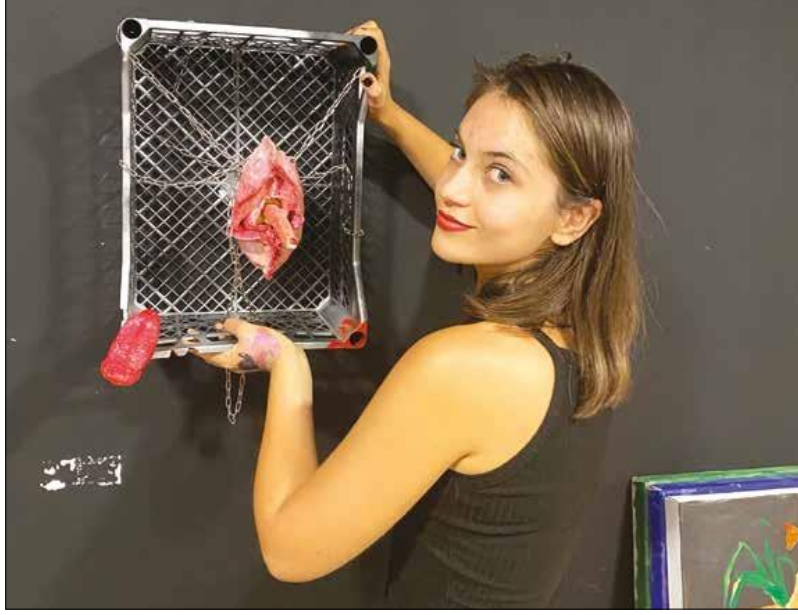
Tekniğini geçmişten, konu ve kavramlarını güncelden alan bir sanat pratiğim var. Klasik bir kitap sanatı olan minyatürü çok figürlü ve olaylara dışarıdan bir gözle bakan anlayıştan çıkarıp, insanın içinden ve konuya karşılık hissettiklerinden bakarak anlatmaya çalışıyorum. Gerçekçi bir üslupla çizdiğim figürlerimi minyatürün perspektifsiz bakış açısı ve uygulama teknikleriyle buluşturuyorum. Böylece geçmiş ve geleceği bir arada harmanlayabiliyorum.

Esra Karaduman minyatür sanatına post-modern bir ihanet ile klasik murakka formatını güncel bir dille yorumlamakla kalmaz aynı zamanda erotik voyöristik bir hikâye tasvir eder.”, Esra Karaduman.

3.2.3 Şevval Başalan

Bu başlıkta sanatçının pandemi sürecinde yaptığı çalışmalardan oluşan ve küratörlüğü Bedri Baykam’ın tarafından 23 Ekim – 1 Aralık 2020 tarihinde Piramid Sanat Galerisi’nde yapılan “Katarsis” sergisine ait sergi kataloğundan alıntılanmış görseller ve küratör Bedri Baykam tarafından yapılan açıklamalara yer verilmiştir.

“Her anımı parmak ucumdan saç telime kadar hissederek yaşayan biri olarak hayatımı, duygularımı ve bilinçaltımı somut halini ürettiğim işlerde görmekteyim. Tüm bu süreçler benim bir şekilde katarsisim, ruhum, iç sesim, iyileşme-büyüme-güçlenme serüvenim! Katarsis kelimesi tını olarak da vurucu olan bir kelime; bir dönüşüme giderken bilinç dışına itilen her şeyin yüzeyde insanın kendisiyle karşılaşmasını sağlıyor. Karşılaşma beraberinde boşalmayı, kusmayı, fark etmeyi, kabullenmeyi veya kabul etmemeyi getiriyor”, Şevval Başalan, Katarsis sergisi 2020. (Piramid Sanat, 2020).

Şekil 3.20: Şevval Başalan, Gözyaşının Lezzeti, Enstalasyon, Değişken Boyut, 2020, Piramid Sanat Galerisi, İstanbul. (Piramid Sanat, 2020).

“ŞEVVAL BAŞALAN: ACILAR, TABULAR VE KARGALAR...

Hiç yuvalarından çıkarılmış gözünüze bakmayı akıl ettiniz mi? Dilinizi dışarıda kesik olarak düşünüp, üzerindeki pütürlere yakından bakmayı aklınıza getirdiniz mi? Ya da bu uğurda, gözünüzü dilinizin ortasına koymayı? Vajinanızın içine gözünüzü yerleştirmeyi hiç akıl ettiniz mi? Ya da kelimelerden korkmayalım, genç bir kızın sanat eseri olarak vajinanın içinden çıkıp size doğru uzanan bir parmağın oluştuğu bir “heykeli” burnunuzun dibine getirip sunacağını aklınıza getirir miydiniz? Ya da kenarlarından karafatma veya hamam böceği ayakları taşan bir penis şeklinde, avucunuza sığan bir heykelciğiniz oldu mu hiç?”

Bedri Baykam, Katarsis sergisi 2020. (Piramid Sanat, 2020).

“BEDENİNDE HAPİS İNSANIN ACILARI

Başalan’ın çalışmalarında evrim serüveninden geçip gelmiş insanoğlunun organik kimliği var. Yaşamı uzama taşıyan hayatın canlı parçaları var. Nefes almaya çalışan bir kalp, bağırsaklarınız, beyninizin kıvrımları, acı çeken belki hasta olan akciğerleriniz, dünyaya açılan pencereniz olan gözünüz, tersine vücudunuzun içine açılan bir başka pencere olan ağzınız, yutucu, tat almaya hazır diliniz, ne olduğu belirli belirsiz, sizi çelişkiye düşüren

diğer delikleriniz, etiniz, kanınız, iç dokularınız var.” Bedri Baykam, Katarsis sergisi 2020.
(Piramid Sanat, 2020).

Şekil 3.21: Şevval Başalan, Vızıltı, Seramik Hamuru Üzerine Akrilik, 16x11x5,5 cm, 2020,
Piramid Sanat Galerisi, İstanbul. (Piramid Sanat, 2020).

Şekil 3.22: Şevval Başalan, Senkronize Yalanlar, Seramik Hamuru Üzerine Akrilik, 49x6,5x6 cm, 2020, Piramid Sanat Galerisi, İstanbul. (Piramid Sanat, 2020).

Şekil 3.23: Şevval Başalan, Yaralarım ve Dikenimleyim, Seramik Hamuru Üzerine Akrilik ve Oksijen Maskesi, 18x11x8,5 Cm, 2020, Piramid Sanat Galerisi, İstanbul. (Piramid Sanat, 2020).

“Sanatçının varoluşu, dünyada bıraktığı izleri dönüştürme ve ekmek kavgasının yolu sayısız acılardan geçmiş. Bir “kadınlar ailesi”nin son halkası olarak görmüş kendini, ayrıca şiddet gören kadınlardan biri olmuş, acıyı, hastalıkları her türlü aile içi sorunu yaşamış. Bunların hiçbir detayını bilmenize gerek yok.

Şevval’in içinden fıskıran sanat “ne yapayım de orijinal olayım?” sorusuna yanıt aramaktan gelmiyor, kendini dışarı vuran agonilerden, kaygılardan, hesaplaşmalardan ve sorgulamalardan geliyor.

Ama o bütün bu acının ortasında kahkaha veya hicvi hiç unutmuyor. İster maddesel olarak yapıtın bir köşesinden, ister seçtiği şekilde yapıtının etrafını çınlayarak kuşatan seçtiği seslerden takip edebiliyorsunuz bunu. Acı ile dalga geçmeyi de biliyor. Kara mizah onun zaten kaçınılmaz bir göbek adı gibi duruyor. İnsan, savunmasızlığı, kırılğanlığı ve zamana karşı zaafiyetleriyle mücadele edebilmenin yöntemlerini bulmaya mecbur.

Hayatında ilginç bir şekilde sanatı gelişirken arabeske duyduğu ilgi bunun doğrudan bir kaynağı. “Arabesk bir duygu mudur?” diye soruyor. Bu yoğun ilgiyi yaşadığı günlerde arabesk müzik dinlemekle yetinmemiş, oğlu hapiste olan insanlarla birebir görüşmüş ne düşündükleri ne konuştukları ne dinledikleri konusunda her şeyi içselleştirmiş. Bir de “iyi bir kocaya varacağı gün” için babasının hazırlattığı çeyiz sandığının içindeki dantelleri, parası kalmadığı günlerde çekinmeden yapıtlarının üzerine boya niyetine yapıştırmış...”

Bedri Baykam, Katarsis sergisi 2020. (Piramid Sanat, 2020).

Şekil 3.24: Şevval Başalan, İçimdeki Çocuktan Uzak Dur Pislik, Seramik Hamuru Üzerine Akrilik ve Kerpeten, 32x25x4 cm,2020, Piramid Sanat Galerisi, İstanbul. (Piramid Sanat, 2020).

Şekil 3.25: Şevval Başalan, Özür Dilerim Böceğim, Seramik Hamuru Üzerine Akrilik, Topuklu Ayakkabı, 20x9x20 cm, 2020, Piramid Sanat Galerisi, İstanbul. (Piramid Sanat, 2020).

Şekil 3.26: Şevval Başalan, Bazı Şeyler Kaybolur, Tual Üzerine Karışık Teknik, 132x88x46 cm, 2019, Piramid Sanat Galerisi, İstanbul. (Piramid Sanat, 2020).

Şekil 3.27: Şevval Başalan, Otoportre, Kağıt Üzerine Kan ve Akrilik, 15x10 cm, 2020, Piramid Sanat Galerisi, İstanbul. (Piramid Sanat, 2020).

4. ARAŞTIRMANIN TASARIMI

“Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Bağlamında Kadına Yönelik Şiddetin 2002-2020 Döneminde Kadın Sanatçıların Çalışmalarına Etkisi” konulu yüksek lisans tezinde araştırmanın tasarımı olarak röportaj yöntemi kullanılmıştır.

16 sorudan oluşan bu röportaj; tez içeriğinde biyografisi ve çalışmaları yer alan; Şükran Moral, Sena, Esra Karaduman ve Şevval Başalan gibi kadına yönelik şiddet, cinsiyet eşitsizliği, kadın cinayetleri konularında çalışmalar yapan kadın sanatçılarla, tarafımca hazırlanıp danışman onayından geçerek, bahsi geçen sanatçılarla birebir e-posta üzerinden iletişime geçilerek yapılmıştır.

4.1 ARAŞTIRMA TASARIMINA BAĞLI ROPÖRTAJ YÖNTEMİ

Tez konusuna bağlı olarak, araştırma tasarımı olarak kullanılan 16 soruluk röportaj soruları aşağıda maddeler halinde gösterilmektedir;

- a. Sanata dair ilginiz ilk olarak ne zaman ve nasıl başladı?
- b. Çalışmalarınızda değindiğiniz konular nelerdir?
- c. Çalışmalarınızda değindiğiniz konular ile ilgili kaynaklarınız nelerdir?
- d. Ortaya çıkardığınız çalışmalara ilk başladığınız andan itibaren aldığınız tepkiler hangi yönde oldu?
- e. Aldığınız bu tepkiler çalışmalarınıza devam etmeniz yönünde motivasyonunuzu etkiledi mi?
- f. Cinsiyet eşitsizliği kavramı hakkında ne düşünüyorsunuz?
- g. Cinsiyet eşitsizliği kavramını gelişmiş-gelişmemiş ülkeler ve doğu-batı olarak ele alacak olursanız, bu doğrultuda bize neler söyleyebilirsiniz?
- h. Cinsiyet eşitsizliği kavramını Türkiye açısından nasıl değerlendirirsiniz?
- i. Şiddet ve şiddet türleri hakkında neler söyleyebilirsiniz?
- j. Yaşadığımız coğrafyayı göz önünde bulunduracak olursak; sizce Türkiye’de, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve şiddet kavramları birbirleriyle ne derece bağlantılıdır?
- k. Yapılan araştırmalar ve oluşturulan grafikler doğrultusunda Türkiye’de kadına yönelik şiddetin özellikle 2002 yılından sonra artış göstermesi hakkındaki görüşleriniz nelerdir?
- l. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddeti 2002-2020 yılları aralığında bir dönem olarak ele alacak olursak bu doğrultuda bizlere neler söyleyebilirsiniz?

- m. Tüm bu değerlendirmelerinizden yola çıkarak, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddet kavramlarının şu an sahip olduğunuz sanatçı kimliğinizin oluşumunda doğrudan etkili olduğunu söyleyebilir miyiz?
- n. Sizce Türkiye’de, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddet hakkında, sanat alanında yeteri kadar çalışma yapılıyor mu?
- o. Bu bağlamda sanat alanında yaptığınız ilk çalışmadan son çalışmaya kadar edindiğiniz tecrübeler sonucunda yeni mezun genç sanatçı ve sanatçı adaylarına neler söylemek istersiniz?
- p. Röportaj hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

4.1.1 Şükran Moral Röportaj

- a. Sanata dair ilginiz ilk olarak ne zaman ve nasıl başladı?
Çocukluğumda başladı dersem çok mu banal olur? Ama liseyi bitirdikten sonra şiir yazmakla başladı. Sonra sanat konusunda yazmaya başlamakla başladı. Üniversite yıllarında.
- b. Çalışmalarınızda değindiğiniz konular nelerdir?
Akıl hastalığı, cinsiyet, kadınların toplum içindeki yeri, ölüm, göç, gay ve trans bireyler, seks, aşk, şiddet...
- c. Çalışmalarınızda değindiğiniz konular ile ilgili kaynaklarınız nelerdir?
Kaynaklar derken? Kaynaklar hayatı gözlemlemek ve kendi içimde onları yeniden yaratmak. Sokaklar ve benim o yerlere sanatsal müdahalem.
- d. Ortaya çıkardığınız çalışmalara ilk başladığınız andan itibaren aldığınız tepkiler hangi yönde oldu?
Şaşkınlık ve reddedilmek. Sansüre uğramak. Hayatım boyunca sansürle uğraştım, bir kerede toplu linç almak. 2010 yılında “Amemus” performansım sonucu ölüm tehditleri de aldım. Olumlu olarak muhalefet ruhu aşılama ve gençlere ilham kaynağı olabilmek.
- e. Aldığınız bu tepkiler çalışmalarınıza devam etmeniz yönünde motivasyonunuzu etkiledi mi?
Ölüm tehditleri alınca hayatınız eskisi gibi olamıyor. Elbette duraksamalara neden de oldu. Sanat yapma motivasyonu bitmeyen bir kaynak onu içimden hiçbir şey alamaz.
- f. Cinsiyet eşitsizliği kavramı hakkında ne düşünüyorsunuz?

90’larda çağdaş sanatta Türkiye’de böyle bir kavram henüz yoktu. Bu kavramı gürleştiren sanat yapan ilk sanatçıyım. Translarla ilgili işler yapmak, geneleve girmek ve Türkiye’de tabu sayılan her yere girerek yeni bir sanatsal dil geliştirmek.

- g. Cinsiyet eşitsizliği kavramını gelişmiş-gelişmemiş ülkeler ve doğu-batı olarak ele alacak olursanız, bu doğrultuda bize neler söyleyebilirsiniz?

Bu da çok genel bir soru: elbette batı ile Ortadoğu ülkelerinde büyük bir farklılık var. Ortadoğu kadının varlığını kabul bile etmiyor. Batı iki yüzlüce olsa daha başka seviyelerde.

- h. Cinsiyet eşitsizliği kavramını Türkiye açısından nasıl değerlendirirsiniz?

Türkiye ‘de kadın cinayetleri her sene giderek büyüyor, adeta bir savaşta gibiyiz. Erkek egemen düzen çok güçlü.

- i. Şiddet ve şiddet türleri hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Genel anlamda şiddet toplumun her anında var. Filmlerde, bilgisayar oyunlarında ve hayatın içinde.

- j. Yaşadığımız coğrafyayı göz önünde bulunduracak olursak; sizce Türkiye’de, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve şiddet kavramları birbirleriyle ne derece bağlantılıdır?

- k. Yapılan araştırmalar ve oluşturulan grafikler doğrultusunda Türkiye’de kadına yönelik şiddetin özellikle 2002 yılından sonra artış göstermesi hakkındaki görüşleriniz nelerdir? J ve K Türkiye’de kadına karşı şiddetin artması siyasal İslam’ın kadını dini de kullanarak her anlamda aşağılamasıyla oldu. Nedeni bu.

- l. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddeti 2002-2020 yılları aralığında bir dönem olarak ele alacak olursak bu doğrultuda bizlere neler söyleyebilirsiniz?

Sanatçı kimliğimin elbette bir kadın olmamla ve bu coğrafyada doğmamla çok ilişkili. Aslında bütün işlerimde bunu adeta haykırıyorum. İsyan ederek.

- m. Tüm bu değerlendirmelerinizden yola çıkarak, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddet kavramlarının şu an sahip olduğunuz sanatçı kimliğinizin oluşumunda doğrudan etkili olduğunu söyleyebilir miyiz?

- n. Sizce Türkiye’de, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddet hakkında, sanat alanında yeteri kadar çalışma yapılıyor mu?

Bence hayır.

- o. Bu bağlamda sanat alanında yaptığınız ilk çalışmadan son çalışmaya kadar edindiğiniz tecrübeler sonucunda yeni mezun genç sanatçı ve sanatçı adaylarına neler söylemek istersiniz?

Yeni sanatçılara samimi olmaların ve eğitimlerine dört elle sarılmalarına akademi eğitimini alsalar da akademiye karşı çıkmalarını tavsiye ederim.

- p. Röportaj hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

Sorular çok genelleme üzerineydi. Teşekkür ederim.

4.1.2 Sena Röportaj

- a. Sanata dair ilginiz ilk olarak ne zaman ve nasıl başladı?

Çocukluğumdan itibaren kendimi sadece resim yaparak ifade edebildim. Saatlerce resim yapardım. Annem nereye gidersek yanında bir parça kâğıt ve birkaç boya kalemi taşırdı...Kendi ellerimle yaptığım her şey benim ilgimi çekerdi.

- b. Çalışmalarınızda değiştiğiniz konular nelerdir?

Bugüne dek hiçbir zaman bir konu arayışında olmadım. Uzunca bir süre gündelik hayatımda gördüğüm, deneyimlediğim dış yaşamı konu edindim. Son 10 yıla yakındır da içsel seyahatimi dışarıya yansıtıyorum. Çocukluğum babamın işi sebebiyle 12 yıl kadar Suudi Arabistan Cidde’de şehrinde geçti. İstanbul ve Cidde arasında mekik dokuduk diyebilirim. Bu süreç doğal olarak beni gördüklerimi resmetmeye itti. Kadınlarla geçirdiğim günlerim, farklı ülkelerde karşılaştığım kadınların halleri, görüntüleri zaman içinde beni yoğun olarak kadın konularına yöneltti. Ben çok sessiz bir çocuktum. Arabistan’da kadınların çalışması yasak olduğundan hep evlerde toplanılırdı. Ben bir köşede kendi kendime sessizce resim veya ne yapıyorsam onu yapardım böylece annelerin sohbetlerini dinleyebilirdim. Kadınları böyle dinlemeye ve anlamaya çalışırdım. Birçok farklı ekonomik ve kültürel altyapıdan gelen arkadaşlarım var. Hali hazırda çok değer verdiğim bir arkadaşım 14 yaşında anne olmuştu...Yaşım olgunlaştıkça benim yaşamımın içindeki arkadaşlarımın konuları doğal olarak benim de yaşamımın bir parçası oldu. Bunların hepsinden farklı olarak da babaannem ben kendimi bildim bileli hakkında ‘şifacı’ olarak konuşulan çok da marifetli bir terzi idi. Kendisini çok severdim. Bana ve ablama bizi her gördüğünde mutlaka kurşun döker, çeşitli yara beremizi dokunarak geçirir, bize o zaman çocuk olarak bana çok fantastik gelen bilgileri aktarırdı. Ben zaten hep hayalperest bir çocuktum, ailemden gelen bu yön beni fantastik ve

bilim kurgu romanlara yöneltti. Doğaya karşı da büyük bir sevgim ve merakım vardır. Halihazırda Ege’de dağın tepesinde bir köyde yaşıyorum. Eşim ve oğlumun iş ve okullarından dolayı sıkça İstanbul’da olmak zorunda olsam da kendimi en iyi hissettiğim ve anladığım yer doğadır. İşlerimde sıkça işlediğim feminen varoluş, bedenler, semboller ve bunlara eşlik eden doğal görüntüler ve fantastik imgelemeler yaşamımın içeriden dışarıya yansımasıdır...Günlük yaşamımda tecrübe ettiğim hislerimin, duygularımın, zekamın bedenim vasıtasıyla içinde bulunduğumuz varoluş boyutlarında tezahür etmesidir...

c. Çalışmalarınızda değindiğiniz konular ile ilgili kaynaklarınız nelerdir?

Kaynak sanırım en çok kendi iç sesim. Elbette kitaplara bakmayı, araştırmayı, izlemeyi çok seviyorum. Kütüphanemde en çok botanik çizimlerin olduğu kitaplardan var. Uzunca bir süre bilimsel teoriler üzerine okuyup araştırmıştım. Fantastik dünyamı ise fantastik ve bilim kurgu yazarlarının romanlarıyla besliyorum.

d. Ortaya çıkardığınız çalışmalara ilk başladığınız andan itibaren aldığınız tepkiler hangi yönde oldu?

Üniversiten mezun olduktan sonra İstanbul’a geri döndüm ve ilk sergimi bir dostumun ailesine ait boş bir dükkânda açtım. Genel olarak iyi tepkiler almıştım. İşlerimi benden daha olgun sanatçılarla paylaşıp yorumlarını almayı, kritik almayı seven biriyim. Eleştiriye açığım. Benim için bir işi yaparken onun nasıl görüldüğünden çok benim o işi üretirken kendime karşı ne kadar dürüst olduğum ön plandadır. Bu hep böyleydi. Bir çocuk olarak da kendi hakikatimin peşindeydim, hala da bu böyledir. Dolayısıyla benim aradığım şey genel olarak herkesin aradığı olduğundan -en azından ben böyle olduğunu hayal ediyorum-sergilerimde kişiler hep kendilerinden bir parçayı gördüklerini, hislerine tercüman olduğumu, işlerin onlara verdiği hislerin onlarda da bir şeyleri çözdiğünü söylerler. Beğenmeyen de olur, süslü bulan veya yeterince güçlü bulmayan da olur. Bunlar da çok doğal bence. Bende yaşam seyahatine devam eden biriyim ve arıyorum. Tamamlanmayan veya fikrimi değiştirdiğim, bıraktığım, hata ettiğim veyahut herkesten farklı gördüğüm şeyler olabiliyor. Politik açıdan sansürlenene de birçok işim oldu. Ben, çokça figüratif ve nü resim/heykel üreten bir sanatçıyım. Bunun sebebi benim bu hayatı dışı bir beden içinden tecrübe etmem. Bana yaptığım işler ‘çıplak’ veya ‘ayıp’ gelmiyor. O şekilde yaklaşmıyorum çünkü. Ama içinde yaşadığımız coğrafyanın yanında getirdiği toplumsal tabular, ayıplar ve bunun gibi bazı zihinsel geriliklerden dolayı işlerime sansür uygulandığı veya hiç

sergilenmediği, fotoğrafının basılmadığı zamanlar oldu. Ben şahsen çok takılmıyorum bunlara. İnsan gelişmeye devam eden ve nefsiyle hala savaşıyor bir tür...

e. Aldığınız bu tepkiler çalışmalarınıza devam etmeniz yönünde motivasyonunuzu etkiledi mi?

Hayır hiç etkilemedi. Hırslandırmadı da. Belki 1-2 kez 'beni kızdırmayın size göre çok daha fenasını yaparım' dediğim olmuştur ama dediğim gibi, takılmıyorum.

f. Cinsiyet eşitsizliği kavramı hakkında ne düşünüyorsunuz?

Bu çok yönlü bir konu. Genel olarak hala bunları konuşuyor olmamız bana çok ilkel geliyor. Bence kadınlar erkeklerin yaptığı her şeyi yaparlar. Hatta daha iyisini de yaparlar. Ama kadınlar ve erkekler birlikte yaratılmışlardır. Varoluşları çok değerli bir denge ve uyum içinde yaratılmıştır. Bunları gözetsek, her şey çok kolay olacak.

g. Cinsiyet eşitsizliği kavramını gelişmiş-gelişmemiş ülkeler ve doğu-batı olarak ele alacak olursanız, bu doğrultuda bize neler söyleyebilirsiniz?

h. Cinsiyet eşitsizliği kavramını Türkiye açısından nasıl değerlendirirsiniz?

G ve H için; bence Doğu-Batı'dan daha çok dinler ile daha alakalı bir durum veyahut bir sorun var. Günümüzde sosyal medyanın sayesinde herkes birbirine çok yaklaştı. Herkes aynı anda dünyanın neresinde olursa olsun birbirini görebiliyor. Herkes istediği her türlü bilgiye ulaşabiliyor. Düşünce ve varoluş biçimleri de buna orantılı olarak hızla değişiyor. Bazı yönlerde gelişiyor, bazı yönlerde ise geriliyor. Cinsiyet eşitsizliğini en çok din kurallarının manipüle edilerek topluluklar üzerinde katı kurallar uygulama yöntemi ile kontrol etmek isteyen ülkelerde görüyoruz. Ülkenin yönetim şekli bu olmasa bile küçük kitleler, bölgeler üzerinde bu tip baskıcı yönetim ve kontrol mekanizmaları halen işliyor. Dünyanın tamamında bu tip topluluklar mevcut. Çok gelişmiş olduğunu var saydığımı Amerika'da da, Kuzey Avrupa ülkelerinde de, Türkiye'de de, Avrupa'da, Avustralya'da, Amazonlar'da... Her ülkede bu tip çağ dışı, baskıcı, kadınlara, erkeklere ve özellikle de çocuklara baskı yapan topluluklar, dini inanışlar vs. var. Ama sosyal medya tabii bu anlayışı da çözmeye başladı. Bunun ne kadarının doğru ne kadarının dejenere edici olduğu, ahlak vb. konular tartışmaya açık...

i. Şiddet ve şiddet türleri hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Çağ dışı, insanlık dışı, ahlak dışı...Şiddetin her türlüşünün ana kaynağının enerjisel manipölasyon, bilinçli beyin yıkama, korkutarak yönetme, baskılama ve bunun gibi türlü türlü insanın doğasına, yaratılışına ve özgür yaşama hakkına tamamen aykırı olan sebeplerden ortaya çıkan bir hali fiziksel ve ruhsal yansımaları olduğunu düşünüyorum. En basitçe sebebi ise sevginin şartlı olarak verilmesi. Doğumdan itibaren başlayan sürecin kişinin içine doğduğu yaşam koşulu her ne olursa olsun o kişi anne-baba sevgisinden yoksun ise korkuya, şiddete düşüyor. İster sözsel ister fiziksel şiddet maalesef hepimizin hayatına her gün bir şekilde dokunuyor.

j. Yaşadığımız coğrafyayı göz önünde bulunduracak olursak; sizce Türkiye’de, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve şiddet kavramları birbirleriyle ne derece bağlantılıdır?

Bence muazzam bir coğrafyada yaşıyoruz. Anadolu kadar zengin bir kültür, zengin bir doğa, hava, gıda, böyle bir bereket bence gezegenin hiçbir yerinde yok. Coğrafyamız 4 mevsim geçişle birlikte üzerinde yaşayan kişilerde tüm duyguları yaşatmaya fırsat tanır. Bizler, bu coğrafyanın insanları olarak çok zengin hislere, inanışlara, yaşam tarzlarına sahibiz. Aksine de sahibiz :) Cinsiyet eşitsizliği ve şiddet konusunun yine -bence- en temel sorunu din ve manipölasyon. Bizim insanlarımızı, günümüzde artık eğitim seviyesi de pek fark etmiyor, en çok baskılayan konu dönüp dolaşıp çarpıtılmış sözde ahlaki değerler, töreler, şartlanmışlıklar, jenerasyonlardan jenerasyonlara yanlış bir biçimde, sorgulanmadan aktarılmış davranış kalıpları ve sözde dini yasaklar- kısıtlamalar yüzünden bu tip aile veya çevreler içinde büyüyen çocuklar ergenlikten itibaren attıkları her adımı korku içinde attıklarından şiddette meyilli bir hale geliyorlar. En basit haliyle, ailenin erkek çocukları günümüzde birçok ailede hala kız çocuklarına kıyasla el üstünde tutuluyor. Bebekliğinden itibaren annesi tarafından her dediği yapılan, hatası görmezden geline çocuk büyüdüğü zaman, mesela sevgilisi olduğunda, karşısındaki kadın onun dediğini yapmadığı anda afallıyor. Anlamıyor aslında ne tepki vermesi gerektiğini ve buralarda işte korku, şiddet, sözsel ve fiziksel nüksetmeye başlıyor. Toplumlarda annenin rolü bence çok önemli. Köken buradan başlıyor. Ondan kadınların sağlıklı olmaları, ruhsal olarak güçlü ve farkındalıklarının yüksek olması çok önemli. Dengeyi sağlayan, çocuğu büyüten, onu hayata, dünyaya hazırlayan hep kadın figürü. Ve çok sevgi gerekiyor. Koşulsuz sevgi. Hepimizin ilacı bu. Gezegenin ilacı bu.

k. Yapılan araştırmalar ve oluşturulan grafikler doğrultusunda Türkiye’de kadına yönelik şiddetin özellikle 2002 yılından sonra artış göstermesi hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

Politik ve dini baskı, ekonomik baskı, özgürlüklerin kısıtlanması, sevgi yoksunu yönetimler, çıkarıcılık, ağzllk, insanı değersizleştirme, korku ile yönetme, şiddet söylemleri... Ne ararsan var. Bunların hepsi bilinçli olarak topluma aktarıldı... Sonuç, kimin gücü kime yeterse...

l. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddeti 2002-2020 yılları aralığında bir dönem olarak ele alacak olursak bu doğrultuda bizlere neler söyleyebilirsiniz?

Bu benim 20’den 38’e kadar olan yaş aralığım oluyor. Ben 2000 yılında 18 yaşıma bastım ve ilk kez belediye seçimlerinde oy kullandım. şu an ki yönetimin tohumları da o sene atılmış meğer. Genel olarak bahsetmem gerekirse başlarda rahattı her şey. En azından 20li yaşlarına yeni girmiş biri olarak ben pek de bir şeyin farkında değildim.2003 yılında 2.eğitimim için Londra’da bir fırsat kazandım. Oradan her İstanbul’a geri geldiğimde şehirde, her kesimde yavaş yavaş gerilme, korku, şiddet, kısıtlamalar başladı. Kadınlar kadınlara düşman edildi resmen. Bu bile yaşandı...Erkekler kadınlara, kadınlara erkeklere düşman edildi. Çocuklar korkutuldu. Biz ocukken sanki bu kadar pislik yoktu. Veya sosyal medya olmadığından haberimiz yoktu ama oldu. Her bir şeyi duyar, bilir ve görür hale geldik. Ben dahil olmak üzere toplumsal bir depresyona girdik... İyi şeyler de oldu elbette ama bir süre gerçekten çok karanlıktı... Değil mi?

Ben şahsen iyiyim. Bizleri, hepimizi, artık bunun eğitim seviyesi, maddi gücü bile kalmadı, hepimizi itmek istedikleri kafesten- ki bu aslında en çok psikolojik idi... Ben şahsi bir devrim yaparak ıktım. Bunlar yazılıp oynanan ve oynatılan senaryolar. Ve bu senaryoların parçası olmamayı seçtim. Pandemi döneminde dahil bana dayatılan hiçbir senaryonun içinde bulunmadım. Ben zgrm. Bu şekilde doğdum ve hayatımı bu şekilde yaşamayı seçtim. Tekrar tekrar da kendimi seçmeye, seimlerimi zgrce yapmaya devam ediyorum. şu an öyle bir dönüm noktasın geldik ki zaten, hepimiz, ülkece, gezegence, bu saatten sonra artık kimse bize istemediğimiz bir şeyi yaptıramaz. Yani yemezler...değil mi :)

Ben çok umutluyum Sevtap. Oğlum için, kendim için, hepimizi için, içimde çocukça bir heyecan ve umut taşıyorum. Herkese de bu tarafa bakmasını öneriyorum.

m. Tüm bu değerlendirmelerinizden yola çıkarak, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddet kavramlarının şu an sahip olduğunuz sanatçı kimliğinizin oluşumunda doğrudan etkili olduğunu söyleyebilir miyiz?

İçinde yaşadığım toplum, çevre, coğrafya, hayatıma dokunan ve benim dokunduğum herkes ve her şey beni bugüne, bu ana getirdi. Eğer bir çocuk olarak Suudi Arabistan’da büyümüş olmasam bugün bu soruları ben cevaplıyor olmazdım. Gözlemlediğim her şey de hislerim üzerinden yaratımımı şekillendirdi. Ve şekillendirmeye devam ediyor.

n. Sizce Türkiye’de, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddet hakkında, sanat alanında yeteri kadar çalışma yapılıyor mu?

Evet kesinlikle yapılıyor. Hatta bu konular ‘popüler’ bile oldu. Yani birçok sanatçı popüler olmak için bile üretim yapıyorlar. Bunu kötülemiyorum. Sonuç olarak sanatçıların çığırkanlık yapması gerekiyor. Soruna dikkat çekmek, onu göz önüne getirmek ve hatta bazen de gözüne sokmak gerekiyor. Bu bahsettiğimiz konular hepimizin ortak konusu olduğundan sanatçıların da işlerinde sıkça rastlamak hatta zaman zaman işin merkezinde görmek mümkün. Sadece Türkiye’de değil tüm dünyada bu konuda ortak bir hareket ve manevra yapıldığını, yapılmaya da devam ettiğini düşünüyorum.

o. Bu bağlamda sanat alanında yaptığınız ilk çalışmadan son çalışmaya kadar edindiğiniz tecrübeler sonucunda yeni mezun genç sanatçı ve sanatçı adaylarına neler söylemek istersiniz?

Hayal kurun. Hayal kurmaktan ve oynamaktan asla vazgeçmeyin. Sanat üretirken bolca hata yapın. Olmasın. Kimseye hiçbir şeyi göstermek zorunda değilsiniz. Üretiminizde samimi olun. Bunun peşine düşün. Zihnin ve akıl sınırlıdır. Zekice işler, dikkat çekici ve popüler olabilecek işleri zekanızı kullanarak üretebilirsiniz ama eninde sonunda bunlar sizi tüketir. Ondan durum her ne olursa olsun hep kalbinize, kendi özünüze bakın. Durumlar karşısında kendinizi gözlemleyin, hislerinizi, iç sesinizi dinleyin. Bunu dönüştürün. Cesaretinizi asla yitirmeyin. Eğer işiniz samimiye, kendinize karşı dürüst iseniz o iş iyidir. Bunu siz de anlarsınız. Ve isterseniz dağın tepesinde tek başınıza yaşayın sizi mutlaka gelip bulurlar ve iş ortaya çıkar.

p. Röportaj hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

Uzun süredir cinsiyet eşitsizliği üzerine düşünmemiştim :) Şaka bir yana, bana ve işime verdiğiniz değer için çok teşekkür ederim. Dilerim bir katkı olmuştur.

4.1.6 Esra Karaduman Röportaj

a. Sanata dair ilginiz ilk olarak ne zaman ve nasıl başladı?

İlkokulda da güzel çizim yaptığımı hatırlıyorum ama lisede bir eskiz defterim vardı ve resim öğretmenimin onu keşfetmesiyle birlikte 15 yaşında bilinçli çizim serüvenim başladı. Ama güzel olan şeylere hayranlık duymam, uzun uzun seyretmem çok ufak yaşlarıma dayanır. Zaten sanatçının o ruhla doğmuş olduğuna inanıyorum.

b. Çalışmalarınızda değindiğiniz konular nelerdir?

Karakalem çizerek başladım, okulda çok çeşitli şeyler çizdim ama minyatür sanatında derinleşmeyi seçtim. Başlarda daha illüstratif, masalsı ya da şiirsel şeyler çiziyordum. Bağlı kaldığım bir konum yoktu ama sonra objektifi kendi içime çevirdim. Kendimi keşfederken içimdeki olduğum, olamadığım, rastladığım, bana dokunan, dokunduğum, hayran olduğum tüm kadınlar başrolü almaya başladılar.

c. Çalışmalarınızda değindiğiniz konular ile ilgili kaynaklarınız nelerdir?

Bir konu üzerinde çalışmaya başlarken öncelikle benim içimde edindiği yerden, sonra o konunun toplum içinde durduğu yerden ilgilenecek başlıyorum. Zaman zaman etrafımdaki insanları gözlemleyip, onların bakış açılarını irdeliyorum. Sonrasında çeşitli okumalar, araştırmalar yapıp, orijinal eserlere bakıyorum.

d. Ortaya çıkardığınız çalışmalara ilk başladığınız andan itibaren aldığınız tepkiler hangi yönde oldu?

Geleneksel sanatlar eğitimi almış olduğum için başlarda çizdiğim illüstratif çalışmalar her kesimden her yaştan insanın oldukça hoşuna gidiyordu ve hep çok övgü dolu sözler aldım ama son çalışmalarında özellikle çıplak ve yalnız olan kadınlarımdan sonra erotizme geçiş yapmam bazı kesimlerden çok tepki almama sebep olmasına rağmen, çağdaş sanat camiasında övgüyle karşılandı. Çünkü geleneksel sanatlardan gelip tabu gibi kabul edilen bu konuyu farklı ve cesur bir dille aktaran pek örnek yok.

e. Aldığınız bu tepkiler çalışmalarınıza devam etmeniz yönünde motivasyonunuzu etkiledi mi?

Aslında bir kesimi rahatsız etmekten memnuniyet duydum çünkü kadın bedeninin bu kadar yok sayılması, çıplaklık gibi kavramların sadece din olgusuyla bağdaştırılarak müstehcen olarak görülmesi benim için kabul edilemez. Kadın her devirde sanatın en estetik, en güçlü figürü olmuştur. Beni destekleyen çevrenin olumlu tavrıysa fazlasını üretmem konusunda oldukça itici bir güç oluyor.

f. Cinsiyet eşitsizliği kavramı hakkında ne düşünüyorsunuz?

Var olan iki cinsten birisinin biyolojik tanımından dolayı ataerkil toplum yapısı şartları gereğince arka planda kalması ayrımcılığı aslında toplumsal cinsiyet üzerinden yürüyor. Kadına ve erkeğe yüklenen bazı tanımlar ve görevler bu eşitsizliği oluşturuyor.

g. Cinsiyet eşitsizliği kavramını gelişmiş-gelişmemiş ülkeler ve doğu-batı olarak ele alacak olursanız, bu doğrultuda bize neler söyleyebilirsiniz?

Ülkelerin sosyoekonomik durumu, okur yazarlık oranı, gelir dağılımı gibi özellikleri cinsiyet eşitsizliği kavramını doğrudan etkiliyor. Şeriat kanunlarının geçerli olduğu Doğu ülkelerinde ya da Müslüman toplumlarda kadın daha geri planda; evde temel görevlere sahip olarak yer alırken Batı toplumlarında kadın, siyaset de dahil olmak üzere pek çok alanda erkekle aynı yeri kaplayabiliyor. Halbuki Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk kadınına pek çok hakkı sağlaması onları cinsiyet eşitsizliği kavramından da korumuştur.

h. Cinsiyet eşitsizliği kavramını Türkiye açısından nasıl değerlendirirsiniz?

Dünya genelinde açıklanan raporlar sonucunda Türkiye cinsiyet eşitsizliği konusunda ne yazık ki en alt sıralarda yer alıyor. Bunda Müslüman ve ataerkil yapıya sahip bir toplum oluşumuz, ekonomik gelir kaynaklarımızın çok iyi olmaması, hala ülkenin pek çok yerinde temel yaşam ihtiyaçlarına rahatça ulaşamıyor olması, hala bazı yerlerde kız çocuklarının okula gönderilmemesi, erken yaşta evlendirilmeleri, kadının bir bireyden önce cinsel bir obje olarak görülmesi -ki bu bana göre kültürel bir sorun- en büyük etkenler. Mesela öğretmenlik mesleğine en çok kadın yakıştırılırken okul müdürlerinin çoğunun erkek olması, kadının istihdam edilip çalışmasına izin verilirken bile yaratılış özelliklerine göre sınıflandırılması özgürleşmesini elbette engelliyor. Son senelerde kadın cinayetleri ve tecavüzler artarken bir yandan da kadınların daha güçlenip, bilinçlendiğini ve seslerinin daha gür çıktığını görüyoruz.

i. Şiddet ve şiddet türleri hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Şiddet sadece erkeğin kadına uyguladığı ve fiziksel temas içeren bir kavram değil bana göre. En çok maruz kaldığımız, birbirimize sıklıkla uyguladığımız ve bu yüzden derin yaralar açtığımız psikolojik şiddet de diğer şiddetler kadar önemli bence. Şiddet eğilimini kişinin öncelikle ailesinden aldığı temel eğitimin sonucuna, temel sevgi ihtiyaçlarının karşılanmamış olmasına ve dolayısıyla gelişmemiş özgüvenine bağlıyorum. Bana göre okuyan insan sorgular ve irdeler. Farklı yönlerden bakmaya daha yatkın olur ve sorunla karşılaştığı yerde şiddete başvurmak yerine konuşarak iletişim kurmayı tercih eder. Şiddet neticede son derece ilkel bir davranış biçimidir.

j. Yaşadığımız coğrafyayı göz önünde bulunduracak olursak; sizce Türkiye’de, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve şiddet kavramları birbirleriyle ne derece bağlantılıdır?

Erkeğin penisinin bir iktidar simgesi gibi gururla gösterilmesi ama buna karşılık kadının bekaretini saklamasının istenmesi; hatta bazı yerlerde erkeğin aldatmasının bile normal karşılanması, kadının bu tür bir şeye girecek olursa “hafif” gibi sıfatlarla yaftalanması gibi sonuçları düşünecek olursak bence son derece birbiriyle bağlantılı. Erkek kadın üzerinde her türlü iktidarı sağlayabileceğine emin bir şekilde yetiştirilirken, kadınlara ise yuvayı dış kuş yapar denilerek razı gelmesi öğretiliyor.

k. Yapılan araştırmalar ve oluşturulan grafikler doğrultusunda Türkiye’de kadına yönelik şiddetin özellikle 2002 yılından sonra artış göstermesi hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

Bu son derece üzücü sonuçlara bakacak olursak ülkemizi yöneten din unsurunun ve hukuk alanında pek çok yaptırımın olmaması; taciz, tecavüz gibi pek çok olayın sonucunda suçlunun serbest kalması, iyi hal indirimi alması, O da açık giyinmeseydi gibi saygısızca ifadelerine prim verilmesi ne yazık ki önümüze giderek vahimleşen tablolar çıkardı. Sosyal medyanın gücü dolayısıyla da biz aslında hep var olan bu olayları daha kolay görür hale geldik.

l. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddeti 2002-2020 yılları aralığında bir dönem olarak ele alacak olursak bu doğrultuda bizlere neler söyleyebilirsiniz?

Yukarıda söylediklerimle bağdaştırabilirim.

m. Tüm bu değerlendirmelerinizden yola çıkarak, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddet kavramlarının şu an sahip olduğunuz sanatçı kimliğinizin oluşumunda doğrudan etkili olduğunu söyleyebilir miyiz?

Ne mutlu ki; okuyacağım bölümü, birlikte olacağım insanları seçerken, yaşam alanımı düzenlerken yani kendimi oluştururken ailem tarafımdan hep desteklendim ve kararlarım saygı duyuldu. Sanatçı elbette özgür olmalı ve özgür düşünebilmeli. Aldığım bu destek sanatçı kimliğimi ve yolumu tabi ki etkiledi.

n. Sizce Türkiye’de, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddet hakkında, sanat alanında yeteri kadar çalışma yapılıyor mu?

Bu konuda çok hayran olduğum çalışmalar yapılıyor. Çok cesur sanatçılar tanıyorum ama hala galerilerin yeteri kadar bu tür çalışmalara alan açtığını düşünmüyorum. Keza toplumumuzun bir kesimi de bu kadar cesur çalışmalar görmeye hazır değil. Bunu da sanatsal olarak gelişmemişliğimize bağlıyorum.

o. Bu bağlamda sanat alanında yaptığınız ilk çalışmadan son çalışmaya kadar edindiğiniz tecrübeler sonucunda yeni mezun genç sanatçı ve sanatçı adaylarına neler söylemek istersiniz?

Her şeyden önce sanatın hangi alanını seçerlerse seçsinler diğer disiplinlere de uzak kalmasınlar, dünyayı takip etsinler, mutlaka kendilerine özgü bir anlatım dili oluştursunlar ve özgür olmaktan korkmasınlar. Bunu da ancak kendi içlerine dönerek ve kendilerini keşfederek gerçekleştirebilirler. Ne yaptığını ve ne istediğini bilen bir insana karşı tüm şartlar seferber olur.

p. Röportaj hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

Öncelikle tez konusunu oldukça sevdiğimi söylemek isterim. Kadına ve onun ürettiklerine verilen değer anlamında oldukça kıymetli bu yüzden bu çalışmada olmaktan son derece mutluluk duydum. Ama soruları sanattan ziyade eşitsizlik üzerine gördüm. Sanata olan etkisini tartışabilmek için toplumsal ve siyasal boyutuna mutlaka değinmek gerekiyor çünkü üretimlerimizi kesinlikle etkiliyor ama sanatsal anlamda ifade için farklı alanlar açılrsa sanatçı üretimlerini daha duygusal manada aktarabilir.

4.1.7 Şevval Başalan Röportaj

a. Sanata dair ilginiz ilk olarak ne zaman ve nasıl başladı?

Kendimi farkına vardığım günden beri resim yapıyorum. Henüz 2 yaşında iken etrafımdaki yaşlıtlarım çeşitli oyuncaklar isterken ben yalnızca çocuklar için üretilen boyalardan ve resim defterlerinden istiyormuşum.

b. Çalışmalarınızda değindiğiniz konular nelerdir?

Hayata dair her şey diyebiliriz. Güçlü bir kadın ve her konuda adaletli davranan bir hak savunucusu olarak kadın hakları ve feminist sanatı ele almaktayım. Böylelikle eserlerimde işlediğim konular bireysel ve toplumsal anlamda geniş bir yelpazeye sahip.

c. Çalışmalarınızda değindiğiniz konular ile ilgili kaynaklarınız nelerdir?

Bu kaynaklar çalışmalarımın içeriği ve derinliği gibi çok fazla ... Öncelikle sanat tarihi, okuduğum kitaplar bazen beni gece yarısı aniden yatağımdan fırlatan bilinçaltımda yer edinmiş bir fikir bazen içimizde bulunup kimsenin rahatça ifade edemediği temel duyguların dışavurumu, özgürlük adına verdiğim mücadelelerim, sırf üretmek adına oluşturduğum bir başlıktan yola çıkarak aylarca yaptığım gözlemler bununla ilgili örnek vermek gerekirse üretmiş olduğum özel bir seri için arabesk kültürünü araştırırken merdiven altı bir spor salonuna yazılma kararı alma mile birlikte her idman sonrası gözlem ve argelerimi kağıda dökmek , bir insanın hikayesi (ki bana çevremde empati derler) bir renk , bir yemek ,acı ve zevk...

d. Ortaya çıkardığınız çalışmalara ilk başladığınız andan itibaren aldığınız tepkiler hangi yönde oldu?

Bu tepkiyi kimden aldığın önemli... “Wvvaooew yürü kızım doğru yoldasın bu çok etkileyici” bunlardan biri... Bir diğeri “Şevval ben çok tuhaf hissediyorum çok ilginç bu sanatın adı ne çok güçlü ama tam tanımlayamıyorum...”. Bir diğeri “Bu nasıl bir şey para kazanıyor musun?”, “Gerçekten bunu satın alan oluyor mu?”, “Eve asılıyor mu?”. Alper Tunga öldü mü ıssız Acun kaldı mı?..

e. Aldığınız bu tepkiler çalışmalarınıza devam etmeniz yönünde motivasyonunuzu etkiledi mi?

Hassasiyetim ruh halimle çok ilişkili... Bugün ben birçok saygıdeğer hocalarımla aynı yerde bulunduğum için önce yerimi saygımı bilirim ve daha sonra faydalı ve gerekli gerçekten önemli hususları alırım fakat hiç kimse beni sanatım konusunda olumsuz etkileyemez. O

benim bir organım, elim, kolum, temel ihtiyacım... Bu bağlamda gerekeni alıp gereksizleri sevgiyle yollamayı öğrendim.

f. Cinsiyet eşitsizliği kavramı hakkında ne düşünüyorsunuz?

Cinsiyet eşitsizliği her yerde maruz kaldığımız bir problem. Bu problem zihniyet sorunu ile alakalı. Zihniyetin değişmesi için aile kavramına ve eğitime dönüp bakmamız gerekiyor gerici ve ayrıştırıcı olmak yerine kadının her alanda varlığının önemini anlatmak lazım gerici zihniyete... En başta onların mücadelesi aslında kadınlarla değil varoluşları ve hazımsızlıkları ile... Dünyaya gelmeden önce annenin karnındasın, geldikten sonra ilk bağı annen ile ve annen bir kadın, seçeceğin eş tercihlerin doğrultusunda ise bir kadın, belki dünyaya gelecek olan çocuğun bir kız çocuğu olacak belki sende kadınsın hemcinslerini desteklemek yerine yermeyi tercih etmemelisin. Bu dünya düzeninde biraz dönüp kendi içsel yolculuğumuza bakıp aynı zamanda kendi kapımızın önünü süpürürsek başkalarının hayatlarına ve özellikle kadınların gerek aile, eğitim, iş /kariyer mücadelesine takılıp kalıp çelme takmaktansa saygıyla yol açmak daha medenice.

g. Cinsiyet eşitsizliği kavramını gelişmiş-gelişmemiş ülkeler ve doğu-batı olarak ele alacak olursanız, bu doğrultuda bize neler söyleyebilirsiniz?

Birbirimizi kandırmayalım cinsiyet eşitsizliği dünyanın her yerinde (kendi ülkemde olmak üzere) ve her döneminde var olan bir problem doğu ve gelişmemiş ülkelerde daha ağır yaptırımlara sahip kadın olmanın bedelini canı ile ödeyen kadınları hepimiz biliyoruz. Şahsen bir kadın olarak bunu büyüdüğüm mahalle ortamından tutunda şu an yaşadığım iş hayatıma kadar dibine kadar yaşadım ve gördüm görmekteyim. Bu problem gelişmemiş ve kadınlar üzerinde baskı uygulayan kadının canını alan tüm rejimlere ve sapkın insanlara bakınca aklımı kaçırarak gibi oluyorum bu dünya ve bize verilmiş hayat kimsenin tekelinde değil herkesin sevgi saygı ve özgürlük içinde yaşamasını o kadar çok isterdim ki...

h. Cinsiyet eşitsizliği kavramını Türkiye açısından nasıl değerlendirirsiniz?

i. Şiddet ve şiddet türleri hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Çok şey söyleyebilirim. Şiddeti insanlarımız çoğu zaman kırılan kemikte, yüze atılan tokatta ve dizlere atılan tekmelerde, bir bıçağın keskinliğinden oluşan sıcak kanda, bir silahın patlamasıyla var olan yalnızca fiziki şiddet zannediyor. Oysaki şiddetin çok fazla sayıda türleri var. Buradan kızlara ve kadınlara sesleniyorum manipülatif olan hiçbir insanı hayatınıza almayın tutmayın. Bu bir dost, bir sevgili, bir arkadaş, aile bireyi bile olabilir.

Narsist kişilik bozukluğu olan insanlardan, sizi değersiz kılan insanlardan, onlara karşılık vermeden ve sevgi dilenmeden uzaklaşın. Çünkü insan psikolojik şiddet içerisindeyken hipnoterapi odasındaki hipnoz seanslarındaki gibi oluyor, algısı karşı taraf tarafından yönetiliyor. Hepimizin varoluş amacımızı bulup dur demeyi öğrenmemiz lazım.

j. Yaşadığımız coğrafyayı göz önünde bulunduracak olursak; sizce Türkiye’de, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve şiddet kavramları birbirleriyle ne derece bağlantılıdır?

Fazlasıyla bağlantılıdır! Bazen şiddet anne karnında başlar, coğrafyamızın çoğunluk ile olan ilişkisinden bahsetmekteyim... Anne karnında başlar erkek bir evlat beklenilirken kız dünyaya gelir, bu kız daha yeni doğmuş iken mavi ve pembe renklerin hastane odasını ve bebek odasını süslemesiyle çizgi çizilir. Alınan oyuncakların hangi yönde kızları ve erkekleri yönettiğini hangimiz ne kadar farkında? Anne ve baba olmanın bir ehliyeti var mı? Hangi donanımdasınız, neyi farkındasınız? Bunlar önemli hususlar. Kız evlat büyürken kısıtlamalar başlar belki

Anaokulunda, belki ilkokulda, etek-pantolonla kılık kıyafet ayrımı ya da etek boyu hizası ile başlar. Sonra ergenlik süreciyle beden ve zihin gelişme değişme aşamasında iken bacak bacak üstüne atma kızım, ruj sürme kızım, aile mahalle toplum anlayışımıza uy, apartman ne der, komşu ne der kızım, sütyen tak memelerin büyüdü ayıp kızım... Var olan mevcut dine ve değerlere doğmuş bir kız çocuğunun seçim yapma hakkı çok da fazla değildir. Daha kendinin farkına varamayan genç kızlarımızın zihni spesifik ve klişe olanla doldurulmaktadır. Bu baskılardan en büyüğü okula gönderilmeyen, erken yaşta evlendirilen, söz sahibi olmayan kız çocukları, pedofili problemi, bekaret kanıyla doğuda balkonlara asılan kızların ailelerinin tiksiniç gururu, erkeklerin varoluş mavi renk, sünnet ve cinsel organ gururu seremonileri ile her şeyi rahatça yaşayabilme hakkına sahip olduğunu kafasına işleyen toplumun problemi acısı rezaleti ve bir ömür boyu bunu bireysel sosyal ve varsa iş hayatında kabul etmek zorunda kalan kadınnnnnn... Ben hayatımda her türden kadınla tanıştım ben gördüm şahit oldum onlarla yaşadım kendim de çok fazla örneklendirebilirim bu yüzden acılı ve öfkeliyim...

k. Yapılan araştırmalar ve oluşturulan grafikler doğrultusunda Türkiye’de kadına yönelik şiddetin özellikle 2002 yılından sonra artış göstermesi hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

Ben kız kardeşlerimin ölümlerini görmek istemiyorum öldürülen her kadın için saç teller ile yapmış olduğum eserlerim var. Devletimizin kadın cinayetleri konusunda ağır yaptırım kararları alması gerekmekte ve bu durumun önünün kesilmesi gerekmektedir.

l. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddeti 2002-2020 yılları aralığında bir dönem olarak ele alacak olursak bu doğrultuda bizlere neler söyleyebilirsiniz?

Bu durumu kendi içimizde normalleştirmememiz gerekmektedir. Vicdanı olan her insan önce kendi çevresinden başlayıp kız kardeşlerine bilinç aşılmalıdır. Cinayet işleyecek cüreti bulan yaratıklara engel olacak ağır cezai yaptırımlar uygulanmalıdır.

m. Tüm bu değerlendirmelerinizden yola çıkarak, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddet kavramlarının şu an sahip olduğunuz sanatçı kimliğinizin oluşumunda doğrudan etkili olduğunu söyleyebilir miyiz?

Evet kesinlikle doğrudan etkilidir! Her insan yaşadığı hayatı bilir. Yukarıdan, dışarıdan ve uzaktan bakmak kolaydır. Ben bir kadın olarak birçok şeyin mücadelesini veriyorum sen gibi ben gibi o gibi bu gibi ve tüm kadınlar gibi...

n. Sizce Türkiye’de, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddet hakkında, sanat alanında yeteri kadar çalışma yapılıyor mu?

Çok iyi çağdaş sanatçılarımız ve ustalarımız var ve onlara saygı, sevgi, destek sonsuz. Ben varım! Kalbimle, kanımla, canımla, bedenimle, ruhumla, sanatımla... Ama, amalarım var... Çoğalmak, cesaretlenmek, umut etmek, güçlenmek lazım.

o. Bu bağlamda sanat alanında yaptığınız ilk çalışmadan son çalışmaya kadar edindiğiniz tecrübeler sonucunda yeni mezun genç sanatçı ve sanatçı adaylarına neler söylemek istersiniz?

Korkmayın!

p. Röportaj hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

Böyle önemli ve hayati bir konuyu ele aldığın ve bu mücadelenin parçası olduğun için sana sarılıyorum, başarıların ile gurur duyuyorum. Her zaman yanıdayım.

Sevgilerimle, teşekkür ederim...

5. SONUÇ

Cinsiyet eşitsizliği kavramı, “*bir cinsiyetin diğerinden üstün olduğu inancını taşıma ve bu temelde ön yargı ile davranma ve ayrımcılık yapma*” olarak tanımlanmıştır. Kavram ilk olarak 1970’li ve seksenli yıllarda kadınlarda ve kız çocuklarında ayrımcılık yapmak amacıyla kullanılmış daha sonra farklı cinsel yönelimleri olan bireyleri de kapsamı dahilinde almıştır.

Her toplumun kendine has cinsiyet kalıpları, yargılarını ve normları vardır. Tüm bu kalıplar her toplumun kendine ait geleneksel kadın ve erkek modellerini oluşturmakta ve toplumda bulunan kadın ve erkeklerin bunlara uyum sağlaması beklenmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramı ilk olarak 1972 yılında İngiliz sosyolog Ann Oakley tarafından ortaya çıkarılmış ve feminist literatürde yerini almıştır. Kuram ilk kullanılmaya başladığı dönemde kadın ve erkek arasındaki ilişkileri sınıfsal ve ataerkil bakımdan analiz etmeyi hedeflemiştir. Kavramın literatürde yer alması ile birlikte cinsiyet farklılıklarının mevcut olmadığı, aksine her iki cinsiyetin de doğuştan aktarılan biyolojik ve toplumsal, ekonomik ve politik eşitsizlikleri aynı toplumda yaşayan diğer bireyler tarafından onaylanacak niteliğe kavuşturma fikri kabul görmeye başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ekonomik ve sosyal açıdan zarar görmüş ülkeler tarafından 1945 yılında kurulan Birleşmiş Milletler Teşkilatı, 1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde “*herkesin yasa önünde eşit olduğu ve ayırım gözetmeksizin yasa tarafından eşit korunmaya hakkı olduğu*” içerikli bir madde bulunmaktadır. Aynı maddenin içeriğinde “*herkesin bu bildirge aykırı herhangi bir ayrımcılığa ve ayrımcı kısıtlamalara karşı korunma hakkına sahiptir*” ibaresi de yer almaktadır. Bununla beraber 1945-1948 yılları arasında BM bünyesinde kurulan Kadın Statüsü Komisyonu günümüzde BM’e üye olan ülkelerin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak amacıyla gerçekleşen yasal düzenlemelerde önemli bir rol oynamakla beraber evrensel açıdan da kadın haklarının güçlenmesinde önemli bir mekanizma görevi görmektedir.

1975-1995 yılları arasındaki Kadın Konferansları Dönemi’nde BM tarafından 1975-1985 yılları arası “*kadın on yılı*” olarak ilan edilmiştir. Ayrıca 1. Dünya Kadın Konferansı sloganı “*eşitlik, kalkınma ve barış*” olarak belirlenmiştir. 1960’lı yılların ikinci yarısı ve 1970’li yıllarda ABD, Birleşik Krallık ve Avrupa’yı etkisi altına alan kadın hareketleri etkili olmuş,

kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik atılan ilk adımlar önce yasalara daha sonra da uygulamalara dönüşmüştür.

1974 yılında Avrupa Ekonomi Topluluğu Komisyonu kadın ve erkeklere çalışma yaşamında eşit fırsatlar sağlama yönündeki gerekçeleri sosyal eylem programı içeriğine dahil etmiştir. 1995 yılında Pekin’de düzenlenen 4. Dünya Kadınlar Konferansı gereğince hazırlanan Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu’nda toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırma anlayışı benimsendikten sonra AB’de bu yaklaşıma bağlı hareket etmeye başlamıştır. 2000’li yıllara gelindiğinde ise AB’ne üye olan diğer ülkelerde de toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışı kurumsallaşarak kadın erkek eşitliği sadece ekonomik alanda kalmayıp diğer sektörlerde de yaygınlaşmaya başlamıştır. Cinsiyet eşitsizliği kavramını Türkiye açısından ele alacak olursak, kavram ilk defa 1990 yılların başında Türkçe’ye dahil olmuştur. Aynı yıllarda kadın hakları konusunda uygulayıcı ve sorumlu konumdaki Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü kurulmuş daha sonra bu kuruluşun adı Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş yıllarından bu yana kadının toplumdaki yerini güçlendirmek adına 1934 yılında seçme ve seçilme hakkı verilmesi gibi kadına ve kadının toplumdaki yerine yönelik önemli adımlar atılmış olsa da ne yazık ki günümüz Türkiye’sinin eril zihniyet anlayışı nedeniyle kadını ötekileştirme ve buna bağlı olarak da kadına yönelik şiddet oldukça yaygındır. Bu nedenledir ki cinsiyet eşitsizliği kavramından en çok etkilenen de yine kadınlar ve kız çocuklarıdır. Etimolojik anlamda Arapça kökenli olan şiddet sözcüğü en genel haliyle *“bir kişiye, güç ve baskı uygulayarak isteği dışında bir şey yapmak ya da yaptırmak; şiddet uygulama eylemi, zorlama, saldırı, kaba kuvvet, bedensel ya da psikolojik acı Çektirme ya da işkence, vurma ve yaralama”* olarak tanımlanmaktadır. Sözcüğü en dar anlamıyla değerlendirecek olursak, kişiye tehdit oluşturan her türlü eylem olarak tanımlayabiliriz. Fiziksel şiddet, psikolojik/duygusal/sözel şiddet, cinsel şiddet, ekonomik şiddet, dijital/siber şiddet olarak ayırdığımız şiddet türlerinin kendi içinde birinci aşama olarak adlandırılan gerginlik evresi, ikinci aşama olarak adlandırılan şiddet evresi, üçüncü aşama olarak adlandırılan balayı/uzlaşma evresinden oluşan kısır bir döngüsü vardır. Bu evreler şiddeti uygulayan kişinin çeşitli bahaneler bulup gerginlik yaratmasıyla başlar, ikinci aşamada şiddet eylemini gerçekleştirir, üçüncü aşamada ise şiddet uygulayan kişi özür diler yaptıklarını telafi etmeye çalışır hediyeler alır gerginliği azaltır ve bir zaman sonra döngünün başına dönerek kendini tekrar eder. Hatta döngünün başına her döndüğünde bu şiddet dozajını da arttırarak şiddet uygulamaya devam eder.

Kadına yönelik şiddete tarihsel gelişim süreci açısından ele alacak olursak bu bağlamda yapılan araştırmalar doğrultusunda arkeologlar kadınların günümüzden 3000 yıl öncesinden bu yana şiddet görmeye devam etmektedir. Arkeologlar araştırmanın ispatı olarak ise kazılarda bulunan erkek iskeletlerindeki kırık kemik oranının %9 ila 20 arasında olmasına karşın kadın iskeletlerindeki kırık kemik oranının ise %30 ila 50 arasında olduğunu belirtmektedir. Ayrıca bu durumu destekleyici nitelikte olan eski Roma yazıtlarında erkeklerin izni olmadan kadınların oyunlara dahil olamayacağına yönelik ya da zina yapan kadınların eşleri tarafından cezalandırılmak, boşanmak ya da öldürülmek hakkına sahip oldukları yazmaktadır. Orta çağı döneminde ise ABD’de 1884 yılına kadar erkeğin eşini şiddet uygulaması yasal olarak kabul edilmiştir. İngiltere’de ise 18. ve 19. Yüzyıllarda erkeğin eşini kontrol etmesi amacıyla eşine baskı ve şiddet uygulamasına izin verilmiştir.

Kadına yönelik şiddetin nedenleri ile ele alacak olursak; biyolojik nedenler, psikolojik nedenler ve sosyolojik nedenler olarak ayırabiliriz. Psikolojik nedenler psikanalitik teoriye göre saldırganlık eyleminin erkek üzerinde başarı ve üstünlük duygusu yarattığı görüşünü savunmaktadır. Bir başka psikolojik yaklaşımda şiddet uygulayan kişilerin ruhsal sağlığını bozuk olduğu savunulsa da yapılan araştırmalar sonucu şiddet uygulayan kişilerin yalnızca %10’unun psikolojik rahatsızlıkları olduğuna ve psikolojik rahatsızlıkları olan saldırganların da büyük bir çoğunluğunun antisosyal ve borderline kişilik bozukluğuna sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bununla beraber kadına yönelik şiddet nedenleri arasında bireyin yetiştirildiği aile yapısı etkin bir rol oynamakla beraber kuşaklar arası geçiş gösterme, aynı ailede yetişen kadın ve erkekler tarafından öğrenilen ya da öğretilen bir olgu olduğu belirtilmektedir. Bu ve bunun gibi nedenlerden ötürü gerek ulusal gerekse uluslararası, geçmişte ya da günümüzde kadına yönelik şiddet varlığını sürdürmeye devam etmiş hala da devam etmektedir. Devam eden tüm bu şiddet eylemleri sonucu kadınlar ne yazık ki sağlıklarından yoksun bırakılarak ölümcül ya da ölümcül olmayan sorunlarla yüzleşmek zorunda kalmaktadırlar. Bu yüzleşmeler kimi zaman morluk, kimi zaman kırılmış kemikler, kimi zaman cinayet olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınların maruz kaldığı şiddeti uygulayan kişilerin genel olarak aile içinden ya da yakın çevreden (eş, baba, abi, sevgili, eski sevgili, eski eş vb.) olduğu tespit edilmiştir. Şiddet uygulama sebepleri olarak ise boşanma, kıskançlık, ayrılma, boşanmak istememe gibi nedenler öne sürülmektedir.

Kadına yönelik şiddete yaşadığımız toplum açısından ele alacak olursak özellikle 2002-2020 yılları arasında oldukça artış gösterdiğini fark etmekteyiz. Bu bağlamda bahse geçen yıllar

arasında gündeme oturmuş olan kadın cinayetlerinden olan; 3 Mart 2009'da Cem Garipoğlu tarafından öldürülen Münevver Karabulut cinayeti, 11 Şubat 2015 tarihinde okuldan çıktıktan sonra bindiği minibüste minibüs şoförü Suphi Altındöken tarafından öldürülen Özgecan Aslan cinayete, 18 Ağustos 2019'da eski eşi Fedai Varan tarafından öldürülen Emine Bulut cinayeti, 16 Temmuz 2020'de Cemal Metin Avcı tarafından öldürülen Pinar Gültekin cinayeti, 29 Mayıs 2018'de Çağatay Aksu tarafından öldürülen Şule Çet cinayeti, 3 Aralık 2019'da Özgür Arduç tarafından öldürülen Ceren Özdemir cinayetinden bahsedilmiştir.

Araştırmanın üçüncü ve dördüncü bölümüne gelindiğinde ise, araştırmaya konu olmuş dört kadın sanatçının biyografilerine, röportajlarına, eser ve eser incelemelerine yer verilmiştir. Bahsi geçen bu kadın sanatçılar sırasıyla; Şükran Moral, Sena, Esra Karaduman ve Şevval Başalan'dır.

Kadına yönelik şiddet, kadının toplumdaki yeri, cinsiyet eşitsizliği gibi konuları ele alan bu kadın sanatçılara ait röportajda sırasıyla aşağıdaki sorular yer almaktadır:

- a. Sanata dair ilginiz ilk olarak ne zaman ve nasıl başladı?
- b. Çalışmalarınızda değindiğiniz konular nelerdir?
- c. Çalışmalarınızda değindiğiniz konular ile ilgili kaynaklarınız nelerdir?
- d. Ortaya çıkardığınız çalışmalara ilk başladığınız andan itibaren aldığınız tepkiler hangi yönde oldu?
- e. Aldığınız bu tepkiler çalışmalarınıza devam etmeniz yönünde motivasyonunuzu etkiledi mi?
- f. Cinsiyet eşitsizliği kavramı hakkında ne düşünüyorsunuz?
- g. Cinsiyet eşitsizliği kavramını gelişmiş-gelişmemiş ülkeler ve doğu-batı olarak ele alacak olursanız, bu doğrultuda bize neler söyleyebilirsiniz?
- h. Cinsiyet eşitsizliği kavramını Türkiye açısından nasıl değerlendirirsiniz?
- i. Şiddet ve şiddet türleri hakkında neler söyleyebilirsiniz?
- j. Yaşadığımız coğrafyayı göz önünde bulunduracak olursak; sizce Türkiye'de, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve şiddet kavramları birbirleriyle ne derece bağlantılıdır?
- k. Yapılan araştırmalar ve oluşturulan grafikler doğrultusunda Türkiye'de kadına yönelik şiddetin özellikle 2002 yılından sonra artış göstermesi hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

- l. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddeti 2002-2020 yılları aralığında bir dönem olarak ele alacak olursak bu doğrultuda bizlere neler söyleyebilirsiniz?
- m. Tüm bu değerlendirmelerinizden yola çıkarak, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddet kavramlarının şu an sahip olduğunuz sanatçı kimliğinizin oluşumunda doğrudan etkili olduğunu söyleyebilir miyiz?
- n. Sizce Türkiye’de, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddet hakkında, sanat alanında yeteri kadar çalışma yapılıyor mu?
- o. Bu bağlamda sanat alanında yaptığınız ilk çalışmadan son çalışmaya kadar edindiğiniz tecrübeler sonucunda yeni mezun genç sanatçı ve sanatçı adaylarına neler söylemek istersiniz?
- p. Röportaj hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

REFERANSLAR

- acikbilim.yok.gov.tr. (tarih yok). *YÖK Açık Bilim*. acikbilim.yok.gov.tr: https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/94257/yokAcikBilim_404789.pdf?sequence=-1 adresinden alındı
- Arapoğlu, D. Ö. (2016, 12). *Şükran Moral Özelinde Türkiye'de Feministik Sanatta Kimlik Ve Farklılıklar*. dergipark.org: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1175177> adresinden alındı
- ARTtv. (2014, 10 16). *Şükran Moral - Welcome to Turkey. Şükran Moral | Welcome to Turkey | Galeri Zilberman | ARTtv*. Türkiye: YOUTUBE.
- BİA Haber Merkezi. (2021, 10 16). *biamag Cumartesi*. m.bianet.org: <https://m.bianet.org/biamag/toplumsal-cinsiyet/251893-sukran-moral-sanat-tarihini-yazan-penistir> adresinden alındı
- Bilir, A. K. (2022, 10 27). *Kazan Kültür Sanat Edebiyat*. kazankultur.com: <https://kazankultur.com/sukran-moral-arti-on-sekiz/> adresinden alındı
- CNN TÜRK. (2023, 7 7). *CNN TÜRK*. cnnturk.com: <https://www.cnnturk.com/ajanda/munevver-karabulut-cinayeti-nedir-cem-garipoglu-kimdir-oldu-mu> adresinden alındı
- Cumhuriyet. (2023, 5 4). *Cumhuriyet*. cumhuriyet.com.tr: <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/son-dakika-pinar-gultekin-cinayeti-davasinda-gerekceli-karar-aciklandi-2077895> adresinden alındı
- Dereci, M. E. (2022, Mart 7). *PlumeMag*. plumemag.com: <https://www.plumemag.com/dogadan-odunc-esra-karaduman-roportaji/> adresinden alındı
- Dr. Nüket Subaşı, P. D. (tarih yok). *Kadına yönelik şiddet; nedenleri ve sonuçları*. huksam.hacettepe.edu.tr: https://huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/kadina_yon_siddet.pdf adresinden alındı

- Dursun, A. (2011, 3 8). *Milliyet Kültür - Sanat*. blog.milliyet.com.tr: <https://blog.milliyet.com.tr/sukran-moral-penceresinden-bakabilmek/Blog/?BlogNo=294259> adresinden alındı
- Dursun, Y. (2011). *Şiddetin izini sürmek: Şiddet nedir?* dergipark.org.tr: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/803724> adresinden alındı
- Ecevit, P. D. (2021). *Toplumsal cinsiyet eşitliğinin temel kavramları*. dspace.ceid.org.tr: <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/bitstream/handle/1/1417/Y%C4%B1ld%C4%B1z%20Ecevit%20Temel%20Kavramlar.pdf?sequence=3&isAllowed=y> adresinden alındı
- GALERIST. (tarih yok). *GALERIST*. galerist.com.tr: <https://www.galerist.com.tr/tr/nil-yalter> adresinden alındı
- Gümüş, P. (2010, Ocak 9). *artizan*. art-izan.org: <https://www.art-izan.org/artizan-arsivi/canan-senol-ile-ibretnuma-uzerine-soylesi/> adresinden alındı
- Güreşçi, D. (2021). *Kadına yönelik şiddet algısının analitik incelemesi*. dspace.kocaeli.edu.tr: <http://dspace.kocaeli.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11493/12587/667960.pdf?sequence=1> adresinden alındı
- hellosena. (2019). *SENA*. hellosena.com: <https://hellosena.com/news-haber> adresinden alındı
- Hürriyet. (2019, 10 27). *Hürriyet Pazar*. hurriyet.com.tr: <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/hurriyet-pazar/sukran-moral-acimin-kaynagini-biliyorum-erkek-egemen-toplum-ve-adil-olmayan-duzen-41359925> adresinden alındı
- Hürriyet. (2021, 7 14). *Hürriyet Kelebek*. hurriyet.com.tr: <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/televizyon/emine-bulutun-ailesi-paylas-benimlede-esi-tarafından-katledilen-emine-bulut-kimdir-nasil-oldu-emine-bulut-cinayetinin-detaylari-41853356> adresinden alındı
- Hürriyet. (2022, 2 10). *Hürriyet*. hurriyet.com.tr: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sule-cet-davasındaki-skandal-raporu-hazirlayan-doktora-meslekten-men-cezasi-kesinlesti-42001007> adresinden alındı

- ipekduben.net. (2017). *İpek Duben*. ipekduben.net: <https://www.ipekduben.net/copy-of-about-1> adresinden alındı
- İşeri, K. P. (2020, Kasım 25). *Kadına Yönelik Şiddet*. altinbasedutrstorege.blob.core.windows.net: https://altinbasedutrstorage.blob.core.windows.net/altinbasedutrblob/2ce9beb2_Kad%C4%B1na%20Y%C3%B6nelik%20%C5%9Eiddet.pdf adresinden alındı
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu. (2021, Aralık). *Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu 2021 yılı veri raporu*. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu: <https://kadincinayetlerininidurduracagiz.net/veriler/3003/kadincinayetlerini-durduracagiz-platformu-2021-yillik-veri-raporu> adresinden alındı
- Kadın Dayanışma Vakfı. (2018). *Kadına Yönelik Şiddet Nedir?* kadindayanismavakfi.org.tr: <https://www.kadindayanismavakfi.org.tr/wp-content/uploads/2021/06/2018-Kadina-Yonelik-Siddet-Nedir-2018.pdf> adresinden alındı
- Kesici, Ö. (2022, 7 1). *Söylenti*. soylentidergi.com: <https://www.soylentidergi.com/genc-sanatci-sevval-basalan-ile-sanatindan-soz-ettik/> adresinden alındı
- Klasik Türk Sanatları Vakfı. (2008). *Klasik Türk Sanatları Vakfı*. ktsv.com.tr: <https://www.ktsv.com.tr/sanatkarlar/442-esra-karaduman> adresinden alındı
- Leyla Yücel, S. U. (2009, 4 24). *fotografya*. fotografya.gen.tr: <http://www.fotografya.gen.tr/TR,1783/roportaj--sukran-moral-ile-sanati-uzerine-soylesi.html> adresinden alındı
- Metmet Ziya Gencer, E. A. (tarih yok). İstanbul ilinde kadına yönelik şiddet sıklığı ve kadınların şiddet algısı: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/703651> adresinden alındı
- Milliyet. (2021, 2 11). *Milliyet*. milliyet.com: <https://www.milliyet.com.tr/gundem/ozgecan-aslan-kimdir-ne-zaman-ve-nasil-oldu-ozgecan-aslan-olayi-nedir-6428326/1> adresinden alındı
- nilbargures.org. (2021). *nilbargures.org*. Nilbar Güreş: <https://www.nilbargures.org/bio> adresinden alındı

- nilyalter.com. (tarih yok). *Nil Yalter Works*. Nil Yalter: <http://www.nilyalter.com/> adresinden alındı
- NTV. (2019, 12 05). *NTV*. ntv.com.tr: <https://www.ntv.com.tr/turkiye/ceren-ozdemirin-katil-zanlisindan-kan-donduran-ifadeler,gE07kDnmXk-t1kn0IzlcQ#> adresinden alındı
- Özlem Öztürk, Ö. Ö. (2016, Aralık 30). *Kadına yönelik şiddetin kadın ve toplum sağlığı üzerine etkileri*. www.saglikakademisyenleridergisi.com:https://web.archive.org/web/20200313135812id_/https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/752069 adresinden alındı
- Piramid Sanat. (2020, 10). *Katarsis*. *Katarsis*. İstanbul, Taksim, Türkiye.
- SonDakika.com. (2013, 11 23). *sondakika.com*. *sondakika.com*: <https://www.sondakika.com/haber/haber-basibozuk-vol-2-the-empire-project-te-5333119/> adresinden alındı
- sukranmoral.com. (tarih yok). *Şükran Moral*. *sukranmoral.com*: <http://www.sukranmoral.com/pages/bio/index.html> adresinden alındı
- Toprak, A. (2018, Kasım 11). *Feminist Bir Yaklaşımla Nil Yalter'in, Sanat Ortamına Katkısı*. *dergipark.org.tr*: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/598835> adresinden alındı
- Türk Dil Kurumu. (tarih yok). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. TDK: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Türk Tabipleri Birliği. (2007, Ağustos 2). *Şiddet Sempozyumu*. Türk Tabipleri Birliği: https://www.ttb.org.tr/haberarsiv_goster.php?Guid=665b075c-9232-11e7-b66d-1540034f819c adresinden alındı
- Türkiye Barolar Birliği. (2022, 1). *Toplumsal Cinsiyet*. *ihem.barobirlik.org.tr*: https://ihem.barobirlik.org.tr/Contents/Upload/4---Toplumsal-Cinsiyet_mjntrzif.mmq.pdf adresinden alındı
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2022). *Türkiye'de Kadın Hakları Alanında Kaydedilen Gelişmeler*. *mfa.gov.tr*: https://www.mfa.gov.tr/turkiye_de-kadin-haklari-alaninda-kaydedilen-gelismeler.tr.mfa adresinden alındı

- Yaman, B. (2016, Mayıs 9). *Canan Şenol Sanatı Ve Sanatçı Hakkında Araştırma Raporu*. bilalyaman.blogspot.com: <http://bilalyaman.blogspot.com/2016/05/canan-senol.html> adresinden alındı
- Yılmaz, Ö. (2011). *Türk Çağdaş Sanatında Sanat Nesnesi Olarak Beden Kullanımı*. YÖK Açık Bilim: https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/94257/yokAcikBilim_404789.pdf?sequence=-1 adresinden alındı
- Yılmaz, P. Ü. (2010). *Canan Şenol'un Yapıtlarından Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Okuması*. dergipark.org.tr: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/203697> adresinden alındı
- Zilberman Gallery. (2010, Aralık 10). *Zilberman Gallery*. zilbermangallery.com: <https://www.zilbermangallery.com/amemus-e54-tr-press.htm> adresinden alındı
- Zilberman Gallery. (2014). *Welcome to Turkey*. zilbermangallery.com: <https://www.zilbermangallery.com/welcome-to-turkey-e154-tr.htm> adresinden alındı